

DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA, 41.^a
EAQUE INAUGVRALIS,
DE NON-CONSVMMATIS
PATRIBVS V. T.
AD DICTVM PAVLI
IN EPIST. AD HEBR. XI. 39. 40.

QVAM
DEO CLEMENTISSIME ANNVENTE,
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO FRIDERICO,
DVCE MEGAPOLITANO,
PRINCIPE VANDALORVM, SVERINI AC RACEBVRGI, COMITE
ITEM SVERINENSE, TERRARVM ROSTOCHII
ET STARGARDIAE DOMINO,
DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO,
AVTORITATE S. R. THEOLOGORVM ORDINIS,
IN ACADEMIA VARNO-BALTHICA,
PRO LICENTIA
SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES
OBTINENDI,

SVB MODERAMINE,
MAGNIFICI ACADEMIAE PRO-RECTORIS
DN. IOH. CHRIST. BVRGMANNI,
S. S. THEOL. DOCT. ET P. P. O. NEC NON AD AEDEM
SPIR. S. PASTORIS, FACVLTATIS THEOLOG. H. DECANI,
AD, D. XXV, FEBR. MDCCXLIX. HORIS ANTE-ET POMERIDIANIS
PVBLICO EXAMINI SVBIICIET,
SINE RESPONDENTE

PRAESES
M. IOACH. HENR. PRIES,
MORAL. P. P. O. ET AD AEDEM D. IOH. PASTOR,
~~~~~
ROSTOCHII, Typis IO. IAC. ADLERI, ACADEMIAE Typographi.

47.

DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA
PAGAE INAVGURALIS

DE NOVA CONSVMMATIONE
PATRIARUM
ADDITIONVM PAVLI
IN EPIST. AD HEBR. XI. 30. 40.

DOMINO FRIDERICO
DEO CLEMENTISSIMO ANNI
SERENISSIMO PRINCIPIS AC DUCIS
AVGUSTAE ET R. THEOLOGORVM ORDINIS
IN ACADEMIA VARNIA-BATHNIA
PRO LICENTIA
SUMMOS IN THEOLOGIA HONORES
OBTINENDI

DR. JOH. CHRIST. WARGMANNI
S. THEOL. DOCT. ET P. T. O. NEC NON AD IDEM
S. THEOL. FACULTATIS THEOLOGICAE
AD R. THEOL. THEOL. ADDECKIX. HORIS ANTIQVARIANIS
PUBLICIS EXAMINIBVS
SINE RECONDENTE
PRAESES

IOACH. HENR. PRIES
MORAV. P. T. O. ET AD IDEM D. JOH. PASTOR
ROSTOCKI. Typo IO. IAC. ADRIAN. NEUMANNI Typographi

SERENISSIMO DVCI, PRINCIPI, AC DOMINO,

D O M I N O

CHRISTIANO LUDOVICO,

DVCI REGNANTI MEGAPOLITANO,

PRINCIPI VETVSTÆ GENTIS HENETÆ, SVERINI ET

RACEBURGI, COMITI ITEM SVERINENSI,

TERRARVM ROSTOCHII ET STARGARDIÆ

DYNASTÆ,

ACADEMIÆ ROSTOCHIENSIS CANCELLARIO ET

PATRONO MAGNIFICENTISSIMO,

DOMINO SVO LONGE CLEMENTISSIMO,

GRATIOSA SVA PRÆSENTIA ACADEMIAM CIVITATEMQUE

ROSTOCHIENSEM ILLVSTRANTI,

DISSERTATIONEM HANCCE INAUGURALEM

CEU PIGNVS

FIDEI SANCTISSIMAE,

DEVOTIONIS SVBIECTIONISQVE NEC TEMERATÆ NEC TEMERANDÆ,

TANTO DVCI ET PRINCIPI

DEBITÆ,

CVM VOTO ARDENTISSIMO

OMNIVM FELICITATIS GENERVM,

QVÆ,

COLLOCATAS IN TANTO HVMANARVM

RERVVM FASTIGIO,

SERENISSIMAS PERSONAS,

REDDERE POSSVNT BEATAS,

DAT, DICAT, CONSECRAT

HVMILLIMVS SERVVS

PRÆSES.

CONSPECTVS

DISSERTATIONIS EXEGETICAE, DE NON-CONSVMMATIS PATRIBVS V. T. AD DICTVM PAVLI

AD HEBR. XI. 39. 40.

In Prooemio.

Scopus Dissertationis indicatur, & praeterea in causas obscuritatis huic dicto tributae inquiritur, easque in interpretibus suis quaerendas esse docetur. Genuina interpretandi principia sistuntur, & ad tractationem fit transitus.

§. I. Dictum ex fonte & versione b. LVTHERI allegatur.

§. II. Scopus Pauli indagatur, in eoque ponitur: ne tibi hic argumentum, quo ad fidem constantem DEO praestandam fle tibi possint Hebraei.

§. III. Dictum in suas propositiones resolvitur, harumque ne-

xus inter se inuicem redditur manifestus.

§ IV. Subiectum primae propositionis: ἅτοι πάντες consideratur, & probatur a. contra H. GROTIUM & SCHLICHTINGIUM non immediate praecedentes saltem hic intelligi, β. sed omnes & singulos cap. XI. citatos, adeoque omnes Patres tam Oeconomiae Patriarchalis, quam V. T. stilo Biblico, γ. Eos tamen solos, nec praeterea etiam fideles N. T. nominatim Johannes Baptista, Stephanus, & Jacobus maior, contra CHRYSOSTOMVM.

A

§. V.

- §. V. Adiectio subiecti : *μαρτυρη-
θέντες διὰ τῆς πίστεως* exponitur,
in specie vox *πίστεως*, euincitur-
que, intelligi ea ipsa fidem sal-
uificam. Respondetur ad du-
bia ex v. 1. cap. XI. formanda,
in specie ad Paralogismum
EDELMANNI, ex aequiuo-
catione vocis *πίστεως* desum-
tum. 2. ad sententiam Doctiss.
Dni autoris des Grundris-
ses &c. de spe hic cogitantis.,
- §. VI. Quid sibi velit : *μαρτυρηθῆ-
ναι διὰ τῆς πίστεως* disquiritur.
Commonstratur a. Huic voci
competere unam eandemque
significationem generalem in-
uariatam. β. Specialem pro
diuersitate classium fidelium V.
T. variare.
- §. VII. Praedicatum primae pro-
positionis sequitur
1. qua *uoculam* : *μὴ ἐκομίσαντο*,
quae 1. ab aequiuocatione
liberatur. Contra Socini-
anos. 2. Euincitur : *μὴ λαμβάνειν* & *μὴ κομίζειν* coinci-
dere. b. GODOFR. OLE-
ARIJ sententia recensetur
& emendatur.
- §. VIII, 2. qua *uoculam* τὴν ἐπαγ-

γελίαν. | Eruuntur tres cha-
racteres, secundum quos notio,
huic termino respondens, inue-
stigari debet. Applicantur
isti characteres:

- §. IX. 1. Ad sententiam eorum
qui de beatitudine consumma-
ta secundum quid tali, hic cogi-
tant, videlicet a. Pontificio-
rum, qui ad limbum Patrum,
β. Socinianorum & Psycho-
pannychitarum, qui ad so-
mnium animarum, γ. Neo-
Graecorum, aliorumque, qui
ad statum intermedium hoc
dictum torquent.
- §. X. II. qui de beatitudine con-
summata absoluta s. resurre-
ctione mortuorum haec verba
exponunt, ut faciunt quam
plurimi.
- §. XI. III. qui de consummata iusti-
ficatione Paulum interpretan-
tur, ut vult COCCEIVS cum
asseclis.
- §. XII. IV. qui de augmento bea-
titudinis, Patribus V. T. in die
adscensionis Christi in coelos
collato, ἐπαγγελίαν intelligunt,
quae post alios est sententia re-
centior NONNII.
- §. XIII.

§. XIII. V. qui liberationem a diuexationibus hostium, Patribus promissam, verum non exhibitam hic allegant, ut volunt H. GROTIUS & HAMMONDVS.

§. XIV. Vera tandem ἐπαγγελί-
as notio sistitur & comproba-
tur, Christi exhibitionem hic
intelligendam esse.

§. XV. Ad secundam propositio-
nem fit progressus. Occurrit
hic primo loco, vox ἡμῶν,
per quam solos Hebraeos, A-
postolo tamen non excluso hic
intelligendos esse proba-
tur. Hebraei vero erant,
in Christum iam credentes, Ex-
Iudaei, non dispersi, sed Hie-
rosolymis & in Palaestina vi-
uentes, multis afflictionibus
expositi, viderant Christum.
Quod posterius (prioribus hi-
storice saltem commemoratis)
probatur a. Ex cap. I. 1. β. cap.
II. 3.

§. XVI. Vox κρείττον π explana-
tur. Disquiritur: an adiecta
vocula π minuat significatum.

Eruuntur tres characteres &
mox applicantur:

1. ad PONTIFICIORVM,
SOCINIANORVM,
NEO-GRAECORVM,
aliorumque sententiam,
2. ad communio-rem de beata
resurrectione,
3. ad COCCEIVM,
4. ad NONNIVM,
5. ad GROTIVM & HAM-
MONDVM.

§. XVII. Vera interpretatio tra-
ditur, & firmatur per appli-
cationem characterum, iunctis
aliis rationibus. Commonstra-
tur, per κρείττον intelligendas esse
praerogativas N. T. omnes &
singulas, iunctis simul praero-
gativis, quae Hebraeis erant
propriae; quaeve nullis fide-
libus aliis contigerunt,
nimirum felicitatem, vidisse
& audiuisse CHRISTVM.

§. XVIII. Significatus vocis προ-
βλέπεσθαι contra b. GO-
DOFR. OLEARIVM defen-
ditur, quod sit idem ac prae-
uidere, destinare, h. l. exhibe-
re

re, idque euincitur a. Ex usu τῶν LXX. β. Ex versione Syriaca.

§ XIX. Consideratur vox τελειωθῆναι, ubi eruuntur characteres huius τελειώσεως, quorum tres sunt, & ad

1. PONTIFICIORVM,
SOCINIANORVM &
GRÆCORVM.

2. Communiorem,

3. COCCEII,

4. NONNII,

5. HAMMONDI sententias applicantur, euinciturque his omnibus τελείωσιν esse vocem sine mente. Verba : χωρὶς ἡμῶν a reliquis separanda, & Parenthesi includenda esse euincitur. In luce praeterea ponitur : Exhibitionem Christi, consummationemque omnium eorum, quae per ipsum erant consummanda, stilo Pauli in Epistola ad Hebraeos, imo stilo Scripturae, recte

vocari τελείωσιν. Quapropter loca, ubi vox τελείωσις cum cognatis occurrit, pensantur. CALOVII & BVDDEI sententia allegatur & confirmatur.

§ XX. Euincitur, praeter verba haecenus exposita, latere hic conclusionem : Ergo DEUS eo magis fidem adeo constantem a vobis Hebraeis expectabit. Quod ipsum probatur :

a. Ex ipsa structura sermonis,

β. Ex locis huius Epistolae, ubi Paulus hanc conclusionem urget, e. gr. cap. II. 1. 2. 3. cap. XII. 25. 26.

γ. Ex sapientia Scriptoris, qui conclusionem h. l. eo minus negligere potuit, quo maior argumento nervus accedit.

§ XXI. Concluditur tota Disputatio, subiunctis

1. Paraphrasi

2. Pio voto.

Tuo se iam B. L. conspectui sistit Dissertatio inauguralis, ad quam elaborandam, iussu S. R. Facultatis Theologicae huius almae excitatus, memet accinxi. In qua quidem quis mihi fuerit scopus, & quomodo in eo obtinendo versatus sim, longiori praefamine Tibi exponere eo minus opus est, quo luculentius omnia docet conspectus Dissertationi praefixus. Inscribitur ea Dissertatio exegetico-Theologica, non, ac si praeter exegesis dicti Paulini contineat nihil, (adsunt enim simul Polemica nonnulla, contra PONTIFICIOS, SOCINIANOS, reliquosque PSYCHOPANNYCHITAS, GRAECOS, & qui cum iis recentius faciunt, nec non COCCEIANOS): sed quia praecipuus meus finis in eo consistit, ut genuini sensus huius oraculi diuini rationem habeam, & ab obscuritate ipsi tributa illud liberem. Inter omnes enim constat, haec verba Paulina ad obscuriora N. T. referri, (a) tamque varias, sibi quae inuicem contrarias in Commentariis legi expositiones, ut quatenam amplectenda reliquisque praeferenda sit, dubium facile videri queat lectoribus.

Alii enim de beatitudine consummata secundum quid tali, Patribus V. T. vel usque ad descensum Christi ad inferos ob commorationem in limbo, vel usque ad iudicium extremum, partim ob somnum animarum, partim statum aliquem intermedium, denegata; nec sine nobis, nostris videlicet vel temporibus, quae sunt tempora N. T., vel sine nostro consortio, in die iudicii extremi concessa aut concedenda, hic cogitant vel potius somniant. Alii, ad beatitudinem consummatam absolutam, post beatam resurrectionem una nobiscum obtinendam, delabuntur; adhuc a-

(a) b. IOH. CHRISTOPH. WOLFIVS, lucidissimum quondam Hamburgensium fidus, in aureis in N. T. curis Philol. Crit. Tom. III, pag. 774. ad verba: *ὡς μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι* annotat: *Obscurum fere est, quid haec sibi velint*, & b. CHRIST. HECHTIVS, in notis ad b. RAMBACHII Colleg. Anti-Socinianum, Tom. II, pag. 535. scribit: *Es ist dieses einer der schweresten Dexter N. T.* Plures taceo.

lli, suum commentum, de denegata consummata iustificatione
 sub temporibus V. T. huc trahunt; adhuc alii, respicere Paulum
 ad augmentum aliquod beatitudinis, in die adscensionis Christi
 in coelos, Patribus collatum, perhibent; alii, liberationem ab in-
 fultibus hostium ecclesiae quidem promissam, non tamen nisi no-
 stris temporibus, i. e. N. T. exhibitam, hic intellectam volunt;
 pauciores denique ad Christum & felicia N. T. tempora haec o-
 mnia recte quidem referunt, dubii tamen, quid verba: *ὡς μὴ*
χωρὶς ἡμῶν τελειῶσθαι sibi velint? Mihi, si candide, omnique mo-
 destia magnis Viris debita, de his omnibus mentem expromere
 licet, ea stat sententia: quicquid hic est obscuritatis, in inter-
 pretibus, vnice quaerendum esse, quod quidem sufficienter pro-
 bari posset, si tractationi materiam praeripere liceret. Firmiter
 e contra sum persuasus, omnia hic esse clara & perspicua, dum-
 modo genuina ad verum sensum perueniendi media adhibean-
 tur, quae qualia sint B. L. ignorare nolui, vt eo facilius de prae-
 senti meo labore iudicare queat. Pertinet huc ante omnia: 1. At-
 tenta scopi, quem Paulus hic sibi habet praefixum, consideratio,
 2. Sedula in characteres, quos Apostolus de promissione, quam
 non acceperunt veteres, de meliori illo, quod DEus pro nobis
 praeuidit, & de consummatione suppeditat, inquisitio, eorumque
 circumspecta i. e. ad Scripturae S. ductum, fideique analogiam v-
 nice instituta applicatio, 3. Status eorum, ad quos scribit Paulus,
 repraesentatio. Hi enim non solum viuebant in N. T. (quod a-
 gnoscent omnes) sed praeterea Christum in carne viderant, o-
 mniumque praerogatiuarum exinde resultantium facti erant par-
 ticipes, adeoque bono fructi, quod nullis aliis fidelium vnquam
 contigit, aut contingere potest, 4. Significatus vocis *τελειῶσαι*
 formalis & primarius, in hac Epistola ad Hebraeos ipsi constanter
 tributus, eruendus ante omnia, characteribusque, quos *τελειώσας*
 hic commemoratae assignat Apostolus, conuenienter applicandus
 & specialius adhuc determinandus, 5. Propositionum, ex quibus
 haec Pericopa constat, nexus, particularumque connectendi, par-
 tim expressarum, partim subintelligendarum, vis atque potestas,
 quibus

quibus ipsis simul in luce ponitur, quid in propositione incidente, praedicato principali secundae propositionis adiecta, vel coniungendum veniat, vel separandum. Haec omnia ut legitime applicentur, prima mihi semper fuit cura & solertia. Atque sic tandem in eam incidi sententiam, quae summo CALOVIO & b. BVDDEO se commendavit, iuxta quam τελείωσις hic commemorata, Patribus V. T. plane denegatur, Hebraeis vero, tanquam praerogativa quaedam Diuinitus destinata, vnice tribuitur. Cur Sectio quaedam Dogmatica peculiaris hic non compareat, rationes reddit §. 10. in fine.

Pluribus non puto opus esse, quibus instruatur & praemoneatur B. L., cuius iudicio me, meumque qualemcunque laborem subiicio, ad ipsam tractationem pedem iam promoturus.

Tu vero SANCTE PATER! sanctifica nos in veritate Tua, verbum Tuum est veritas. Amen!

§. I.

Dictum Paulinum, circa quod in praesenti occupabor, ita sonat:

V. 39. καὶ ἔτοι πάντες, μαρτυροῦντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν.

V. 39. Diese alle haben durch den Glauben Zeugniß überkommen, und nicht empfangen die Verheißung:

V. 40. τὸ θεὸς περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψάμενος, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

V. 40. Darum, daß Gott etwas bessers für uns zuvor versehen hat, daß sie nicht ohne uns vollendet würden.

Accurate satis versio respondet textui originali, nisi quod negligat particulam καὶ, quam in aliis versionibus, quae mihi ad manus sunt, expressam video: e. gr. in Syriaca, Latina IOH. BEZAE, Germanicis EMSERI, TRILLERI, BERLEBURGENSIUM, ZINZENDORFFII & recentissima Cel. D. HEVMANNI: Quamuis hoc facile condonandum sit Viro summo, cum neque sensus per omitti.

omissionem huius particulae periclitetur, neque arctissimus cum antecedentibus nexus luxetur, per verba: *dieſe alle*, iam satis manifestus. Aliarum versionum recensione iam non immorabor, cum partim abeant a versione b. LVTHERI in paucis, partim quæ notanda forsitan superesse possint, suo loco commodius indicari queant.

§. II.

Scopum Pericopæ manifestabit accuratior antecedentium & consequentium collatio, cum quibus ea intime connectitur. Ad antecedentia ablegant verba: καὶ ὅλοι πάντες. Quibus remittens Apostolus ad omnes fideles V. T., quotquot per integrum caput XI. recensuerat, ceu infra § 4. euincetur, hoc ipso nexum horum verborum cum toto cap. XI. a v. 2. in aprico ponit. Totum vero cap. XI. inde a v. 2. eo spectat, ut exemplis Patriarcharum, fideliumque V. T. partim illustret assertionem suam, fidem esse *υπόστασις* (quemadmodum verba v. 2. ἐν ταύτῃ γὰρ scilicet πίστι, quam v. 1. descripserat, testantur,) partim etiam reliqua confirmet, quæ sub finem cap. X. de fide affirmauerat, scil.: iustum ex fide vivere, DEO placere, fide acquiri animam, opus esse *ὑπομονή, παρρησίαν* non esse abiiciendam; quo ipso iterum intima cohaerentia v. 1. cum fine cap. X. eiusque v. 35. 36. 37. 38. 39. innotescit, in quo totus est Apostolus, ut adhortationem suam cap. X. 22. usque ad v. 25. aliquantulum fusius & explanatius propositam, variis motiuis a v. 25. usque ad v. 34. suffultam, & per conclusionem ex praecedentibus deductam (quod v. 19. 20. 21. comprobatur) iterata vice, ut mos est Apostoli, inculcet, & quo praecise opus sit Hebraeis commonstret, scilicet *ὑπομονή*, quæ idem est, ac fides constans, nec sub afflictionibus imo martyriis cedens, quam sacer vates Habacucus iamiam praeceperat. Nexum cum consequentibus commonstrat vocula *τοιγαρὶν*, cap. XII. 1. quæ est nota illationis, manifestans conclusionem, quam proxime, ex praesenti quidem dicto; remotius, ex toto cap. XI. deducit Apostolus, eum in finem, ut quos docuerat antea, iam flectat Hebraeos, eosque hortetur ad eandem fidem adeo constantem DEO praestandam,

& sub afflictionibus perdurantem, quam suam adhortationem, usque ad v. 13. incl. vel ut alii volunt, usque ad v. 17. incl. (quibus nec refragabor, cum v. 18. nouam procul dubio tractare incipiat materiam,) continuat, prout cuilibet, ipsum textum sacrum inspicienti, sine negotio palam fiet. Ex breviori hac analysi orationis Paulinae, apparebit, totum id agere Paulum, ut Hebraeis, partim sub duris afflictionibus versantibus, partim metu futurorum concussis, quid suarum sit partium, exponat. Scilicet non esse desperandum, nec fidem, quam in Christum semel conceperant, Apostatarum instar, abnegandam; eos potius decere, ut constantes sint in fide, qua tot fideles V. T., multitudine sua, velut guttulae vaporum, nubem constituentes, exornati, etiam in grauissimis afflictionibus, imo martyriis, vicerunt omnia mala, metamque fidei i. e. beatitudinem aeternam sunt consecuti. Et posterius quidem est, quod D. Apostolus in nostro dicto inculcat, comparans Hebraeorum conditionem cum statu Patrum, & a minori ad maius concludens: *Quod si hi omnes, haecenus recensiti, fuerunt heroes; quanto magis nos oportet, tales nos praestare.* Habeo in hac allegatione scopi singularis, qua rem ipsam, mecum consentientes interpretes Scripturae S. sagacissimos & celebratissimos, b. SEB. intelligo SCHMIDIVM (a) & quos citat, b. GODOFR. OLEARIVM, (b) b. RAMBACHIVM. (c) Ex ecclesia reformata, IOH. COCCEIVM, (d) IOH. BRAVNIVM, (e) IOH. D' OVTREIN (f) B DAV.

(a) in elegantissimo, & inter reliqua Viri insignis scripta Exegetica, pro primario ab omnibus habito, *Commentario in Epistolam ad Hebraeos* pag. 836. edit. Lips.

(b) in *analyfi logica Ep. ad Hebraeos*, quae in forma Disputationis Lips. 1706. prodiit, exigua, si quantitatem molis; insigni, si quantitatem virtutis spectes §. 14. pag. 32.

(c) partim in *Commentario posthumo in Ep. ad Hebr.* a b. NEVBAV. ERO edito pag. 373. partim in *Instit. Hermeneut.* S. libr. II. cap. 4. §. 15. nota 2. pag. 183.

(d) in *Commentar. in Ep. ad Hebr.* pag. 469, coll. p. 502 & 558 edit, quae Lugduni Batavor, 1659. lucem vidit.

DAV. PARAEVM, (g) ex Arminianis, PHIL. a LIMBORCH (a) vt alios silentio iam praeteream. Quorum consensum eo lubentius hic annoto, quo manifestius apparet, Viros celeberrimos, contra quos ex parte disputo, in principio interpretandi palmario, mecum amice consentire, quo admissio, conclusiones etiam inde deductas, eo minus improbabitur: dummodo (vt operam in eo collocabo omnem) deductio fiat legitima. Atque hoc quidem, quod de scopo Apostoli haecenus erui, maximo erit mihi in sequentibus vsui futurum. Quo exactius enim sensus quispiam eorum, circa quae iam versor, verborum, cum hocce Apostoli scopo conspirat; eo maiorem dubio procul assensum, quo vero ab illo alienior, eo minus merebitur calculum.

§. III.

Considerato haecenus nostro dicto tanquam parte totius orationis Paulinae, proximum iam est, vt tanquam totum spectetur in se, constans ex pluribus propositionibus intime inter se inuicem cohaerentibus. Quae quidem iterum in suos terminos, ex quibus componuntur, sunt resoluendae, non neglecta simul earum connexionione. Constat autem diuinum hocce oraculum ex duabus propositionibus, quarum

Ima est: ἔτοι πάντες μαρτυροῦντες διὰ τῆς πίστεως, τὴν ἐπαγγελίαν οὐκ ἐκορίσαντο, quae cum praecedentibus connectitur per particulam καὶ, cuius quidem significatus hoc loco, secundum genium lin.

(e) inter eruditissimos, & quantum per admixtas subinde hypothesas Calvinianas & Cocceianas licuit, accuratissimos Eccl. Reformatae interpretes huius epistolae, iure ponendum, in *Commentar.* pag. 601. 688. 821,

(f) in der Zergliederung, Ausbreitung (Paraphrasi) und Erklärung des Briefes Pauli an die Hebräer Tom. III. pag. 27. coll. Tom. IV. pag. 37. edit. Bremensis 1716.

(g) in *Comment.* in Epist. ad Hebraeos pag. 523.

(a) Felicem in *Analysi Logica instituenda scrutatorem*, in *Commentar.*

linguarum, tam Latinae quam Germanicae, ita exprimi posset: Hi omnes, *inquam*, diese alle, *sage ich*, ad intimum nexum cum v. 2. indicandum. Sic enim loqui solemus, si per interiectam orationis sectiunculam interrumpatur filum orationis, & praeterea in Scriptura S. V. T. usus particulae *et* hoc significatu non est incognitus, quemadmodum aureus b. DANZII *interpres Hebraeo-Chaldaicus* §. 193. II. 2. pag. 319. edit. plen. comprobatur.

II. ὁ Θεὸς περὶ ἡμῶν κρείττον π. προεβλέψατο, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι. Vbi facta huius propositionis cum priore collatio indicat, adesse hic oppositionem inter eos, quos ἁγίων πάντων nomine, indicauerat Apostolus, & quos per ἡμεῖς vult intellectos. Enim vero non accipere bona promissa, & habere maiora bona sibi ex consilio Diuino destinata, manifeste sibi opponuntur. Ex quo simul apparet, secundam hanc propositionem ad priorem se referre, per particulam δὲ, ab Apostolo hic subintellectam. Et quamuis non defint, qui Genitiuos hic occurrentes (τὸ θεὸς... προβλεψάμενος) causaliter explicare, adeoque particulam ὅτι, quia, hic subintelligere malunt; tutior tamen & accuratior eorum sententia videtur, qui duos Genitiuos non semper causaliter, sed materiae substratae conformiter exponendos putant. (a) Interim tamen siue particulam ὅτι, siue particulam δὲ hoc loco assumas, in re ipsa oppositio manet.

Ultima verba: ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι, praedicato principali adiecta, quippe quae s. finem consilii Diuini, s. euentum, consiliique Diuini obiectum denotare assumantur, semper tamen τὸ κρείττον specialius adhuc determinant: continent praeterea propositionem incidentem crypticam omissi subiecti, ex priore propositione supplendi, qua formam suam ordinariam ita concinnandam: ἅτοι πάντες μὴ χωρὶς ἡμῶν εἰσι τετελειωμένοι, quae tamen,

B 2

qualis

tar. in hanc Epistolam pag. 660, iunctim cum Commentariis in Acta Apostolorum & in Epistolam ad Romanos edito.
(a) Conf. S. SCHMIDIVS l. c. ad h. l.

qualis sit, affirmans an negans? vltiori disquisitioni, suo loco instituendae, reseruandum est.

§. IV.

Atque sic ad primam accedo propositionem, cuius subiectum principale est: ἔτοι πάντες, sibi que additam habet adiectionem s. subiectum minus principale: μαρτυρήσαντες διὰ τῆς πίστεως. Quantum ad ipsum attinet principale subiectum, me non morabitur lectio quorundam Codicum, in quibus teste STEPH. CVRCELLAEO vox ἔτοι deficit. Autoritas enim plurimorum Codicum, antiquarum versionum & inter eas Syriacæ, quæ hancce voculam exprimit ܐܬܝܢ pro lectione communiore militat, ita vt in ea acquiescere possim. Exsurgit hic vero ante omnia quaestio: ad quosnam in praecedentibus ab Apostolo commemoratos, hae voces sint referendae? vtrum ad omnes sine discrimine, ab Abele v. 4. allegato, vsque ad pios martyres v. 36. 37. 38. indicatos: vtrum vero ad quosdam saltem ex allegatis, & si posterius: vtrum vel a v. 13. recensiti, vel immediate praecedentes in v. 36. 37. 38. intelligendi veniant? Vtraque sententia suos nacta est defensores. Prior est communior in sequentibus comprobanda. Posterior, qua primum membrum, placuit LAVNAEO (a) ex ea potissimum ratione, quod Apostolus in allegato versu per verba: κατὰ πίσιν ἀπέθανον ἔτοι πάντες, haecenus recensitos, a sequentibus distinguat. Verum vnum & idem propter diversos fines repetere, quid impedit? Plura dabit citatus D. D' OVTREIN, ad quem B. L. volo alegatum. Qua secundum membrum se commendauit, praeter alios, e Socinianis IONAE SCHLICHTINGIO (b) ex rationibus tamen minus sufficientibus. Putat enim 1. τὸ Non accipere promissionem, non posse referri ad fideles ante v. 36. citatos, eo, quod v. 33. expresse dicatur eos accepisse promissiones. Quasi

(a) apud D. D' OVTREIN l. c. Part. III. pag. 618.

(b) in Commentario in Epist. ad Hebraeos, iterata vice seorsim excusso, Bibliothecaeque fratrum Polonorum i. e. Socinianorum Tom. II. inserto,

Quasi vero non plures essent ἐπαγγελίαι, ita vt de vna eademque semper Paulus sit intelligendus? Cuius tamen oppositum videmus in exemplo Abrahami, de quo v. 13. dicitur: eum non accepisse promissiones, & tamen alibi, eum eas retulisse e. gr. cap. VI. 15.

2. Fidem hic aliam atque aliam debere intelligi. Aliam respectu martyrum, quae fuerit saluifica & perpetua: aliam respectu reliquorum, quae fuerit saltem temporaria & promissionibus particularibus & temporalibus innixa, e. gr. vincere in bello, filios ex morte resuscitados sumere &c. Sed sine fundamento haec omnia adstruuntur, cum de vna eademque fide, tali scilicet, qualem v. 1. descripserat, quaeue saluifica est, (orthodoxo tamen, non Sociniano sensu) semper sermo sit Apostolo: ceu §. 6. vberius euincetur. Paulus potius accurate hic nos docere potest, quippe qui priorem sententiam extra omne dubium ponit. Dicit enim, eos omnes, de quibus hic loquitur, fuisse μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως i. e. testimonium adeptos esse, fide se DEO placere &c, id quod vero non de quibusdam s. proxime s. remotius antecedentibus saltem valet, sed de omnibus, quos in toto capite recensuerat. Cuius asserti veritas patet, partim ex eo, quod de Abele & Henoch v. 4. & 5. idem expressis verbis doceat, partim, quod omnibus sine discrimine tribuat fidem, ceu vox πίσει & διὰ πίστεως singulis exemplis praefixa, indigitat. Quare in omnibus sine exceptione, quos allegauit Paulus per totum caput XI. fuit fons testimonii, hinc testimonium ipsum. E. allegatus a Paulo character μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, se extendit ad omnes & singulos capite XI. recensitos; adeoque omnes & singuli hoc loco veniunt intelligendi. Nihil igitur obstat, quo minus voces: ἔτι πάντες adeo late extendantur, ac se extendit vox πρεσβύτεροι a Paulo v. 2. vsurpata. Vox autem πρεσβύτερος generatim significat hominem, cuius aetas aetatem alterius, cuius respectu vocatur πρεσβύτερος, antecedit, siue ita, vt ante eum vixerit, siue ita, vt ipsi sit ex parte σύγχρονος, aetate tamen prouectior, quemadmodum e. gr. filius natus maior vocatur πρεσβύτερος, natus minor νεώτερος vid. Luc. XV. 25. (a) Pri-

B 3

or

(a) Conf. GVIL, BVDAEVS in *Commentar. Graecae Linguae* pag.

or significatus est huius loci. Πρεσβύτεροι i. e. veteres a Paulo vocantur, qui ante tempora ἡμῶν s. Hebraeorum vixerunt. Clarum id est, partim ex oppositione ἑστῶν πάντων & ἡμῶν, partim ex Sylloge exemplorum, ab Abele incipiente, & ad tempora Maccabaeorum decurrente, quippe quae non aliam vocis πρεσβυτέρων significationem permittit. Viuebant autem Hebraei ἐν ἐσχάταις ἡμέραις Hebr. I. 1. vltimis temporibus, i. e. temporibus N. T., stilo Scripturae S. ita vocatis, opponunturque τοῖς πατέρας, qui vixerunt πάλαι, quapropter per ἑστῶς πάντας hic merito intelligendi veniunt Patres V. T. s. in genere, temporibus ante Christum exhibitum, iisque vel remotioribus, vel proxime antecedentibus, existentes. Longius hic procedit, celeberrimus ille ecclesiae quondam Constantinopolitanae Episcopus IOHANNES, cui eloquentia plane singularis CHRYSOSTOMI nomen conceiliavit. (b) Is enim, ad nonnullos quoque fideles, post Christum exhibitum, nostra verba : ἑστοι πάντες spectare putat. Ad piorum enim martyrum numerum v. 35. sqq. allegatum, etiam refert : Iohannem Baptistam & Iacobum maiorem, istis temporibus, cum scriberet Paulus, capite iam truncatos, quod supplicii genus, per vocem ἐϋμπανίςθησαν (minus recte eius vi ac potestate intellecta) indicari putat. Nec non Stephanum, Proto-martyrem vulgo vocatum, classi ἑστῶν πάντων associat, iis praecise, de quibus dicitur : ἐλιθάθησαν, lapidati sunt. Verum, ut argumenta CHRYSOSTOMI missa faciam, (quippe quae nervo probandi destituuntur,) scire vellem, quomodo appellatio πρεσβυτέρων ad hosce omnes quadret? Non eo significatu id asseri posse, certum est, quo de reliquis omnibus valet, ita ut antiquiores s. veteres denotet. Vixerant enim non πάλαι, sed vna cum Hebraeis ἐν ἐσχάταις ἡμέραις i. e. in N. T. Quod, quamvis de Iohanne

m. 882. Duplicem hunc significatum lingua latina discernit, iuxta versiculum: Dic aetate senes, veteres vixere priores.

(b) Conf. eius *Expositiones in D. Pauli Epistolas in specie ad Hebraeos*, Homil. 37. pag. m, 1928.

hanne Baptista disputetur (c) de reliquis tamen apud omnes est in confesso. Nec alter significatus huc applicandus est, ut *πρεσβύτερος* idem sit ac senex. Stephanum enim & Iacobum (de Iohanne Baptista certum est, eum in flore aetatis esse peremptum) iam senio confectos, martyrio fuisse coronatos, unde probabitur? Ut haec adeo summi Viri sententia, in excessu peccare mihi videatur, quemadmodum LAVNAEI & SCHLICHTINGII in defectu. Medio ibimus tutissimi, Paulum loqui hic, asserentes, de fidelibus ante Christum mundo exhibitum, iis quidem, si exegetice rem spectemus, quos, licet non semper ordine Chronologico (d) alle-
gaue-

(c) Conf. AMBROS. WESTRING Disput. Lond. Scand. 1743. habita : De termino N. T. abs quo. Assert. 3. pag. 22 seqq.

(d) Sic Barack post Gideonem, Simson ante Iephtham, David ante Samuelem collocatur & ex nonnullorum mente, Iesaias, omnibus Prophetis postponitur, & Catalogo Martyrum, qui Antiochi Epiphanis crudelitatem experti sunt, inseritur. Ad hunc enim quam plurimi, quos excitat HIERONYMVS ad initium cap. LVII. Iesaias, referunt vocem : *ἐπεὶ σιγήσαν*, disse-cti sunt s. ferrati v. 37., dubia Talmudis traditione innisi, quae Iesaiam, tempore Manassis, ferra lignea dissectum fuisse refert : quam tamen fabellam, post THOM. GATACKERVM in *aduersariis miscellan. cap. 45. pag. 901. Oper. critic.* Traiecti ad Rhenum 1698. editor : solide refutauit CAMP. VITRINGA in exquisitissimo in *Iesaiam Commentar. Proleg. pag. 2.* edit. Basil. Conf. etiam HERMANNVS WITSIVS in *Miscell. S. Praefat. §. XIII.* Nouimus, quam attenti sint ad istiusmodi exempla Anti-Scripturarii, ut Scriptoribus S. lapsus memoriae imputent, ipsamque adeo *θεοπνευσίαν* Scripturae S. labefactent. Notum est, quid de Stephano Protomartyre, qui Spiritu S. plenus, coram Synedrio Hierosolymitano, doctrinae Diuinae Apologiam recitabat, iudica-uerit, audacissimus ille Criticus, & in Scripturam S. maxime iniurius LVD. CAPPELLVS, ex arcana punctuationis & Critica S. notissimus; Stephanum lapsu *μνημονικῶς* duo similia facta confudisse
cuius

gauerat ab Habele (e) vsque ad Maccabaeorum tempora. (f) Si
vero

cuius verba non solum sua facit, sed etiam approbat autor *des sentiments de quelques Theologiens d' Hollande* (quem scimus esse IOH. CLERICVM, qui, quae hoc loco scripserat, alio repetit, scilicet in *notis ad versionem Gallicam N. T.* ad Aëtior. VII. 16.) *Epist. XI. pag. 243.* Talis vero macula vt abstergatur Apostolo, probe notandus est eius finis, qui non consistit in eo, vt hic Historicum agat, qui in narratione sua sequi debet methodum sensuum, hinc etiam Chronologicam, omniaque eo referre ordine, quo contigerunt singula; Doctoris potius vices hic explet Paulus, qui exempla allegat eum in finem, vt informet, illustret, flectat, ad quem finem obtinendum ordo chronologicus nihil facit. Sane! si mens Pauli fuisset, chronologicum obseruare ordinem, Vir adeo eruditus, & in Scriptura S. V. T. versatus, cuius epistola ad Hebraeos haud leue est testimonium, vitium non commisisset, quod infimi subsellii, in schola Hebraeorum discipuli, facile correxissent, vt hic applicem, quaecunque HERM. WITSIVS de Stephani exemplo scribit, in *Miscell. S. Tom. I. libr. I. cap. XXI. §. LVI. pag. 258.*

(e) Fideles, quos recenset hocce capite Apostolus, a variis varie diuiduntur. Ego generatim duas eorum constituo classes: Patrum scilicet totius generis humani, & Iudaeorum in specie. Saltem accuratior haec est diuisio, regulisque diuidendi conuenientior, quam si tres constituentur classes, eorum qui ante Legem, qui sub Lege, & qui maxime circa tempora Maccabaeorum vixerunt. Nonne enim qui circa tempora Maccabaeorum vixerunt, sub Lege vixerunt? Membra diuidentia igitur se mutuo non excludunt. Quantum in specie ad Patres Iudaeorum attinet, maior eorum est numerus, quam priorum. Rationem non improbabilem affert b. NEVBAVERVS l. c. pag. 404. in notis: *Es hat der Apostel um deswillen eine solche Menge von denen die im Glauben standhaftig gewesen, sonderlich aus denen eigenen Vorfahren der Jüden aufgestellt, damit sie zu gleicher*

C

---

vero dogmaticæ, de omnibus & singulis, cum par parium sit ratio.

---

cher Standhaftigkeit im Glauben gebracht und erwecket werden möchten. Fauet isti sententiae haud parum, quod Apostolus nullam Jobi, quippe ad maiores Judaeorum non pertinentis, iniiciat mentionem, cuius tamen ὑπομονή a Iacobo laudata cap. V. 11. coll. cap. X. huius Epistolae ad Hebraeos v. 36, vtramque hic facere potuisset paginam. Quamuis insimul hoc maxime praecauendum putem, verba: sonderlich aus den eignen Vorfahren der Juden, non eo esse trahenda, ac si extra ciuitatem Israelis, quippe in qua sola tempore V. T. erat vera ecclesia, fidelium exempla adeo fuissent frequentia, vt Apostolo electio relictæ fuerit.

(f) Solet v. 35 (qui rectius a verbis: ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν &c. inchoatur, reliquis secundum communem distinctionem praecedentibus, ad versum 34 adhuc relatis) cum v. 36. 37. 38 intelligi, de martyribus Maccabaeorum temporibus trucidatis, idque non sine probabilitate. Tympanismus enim, s. illud mortis genus, quo homines distenti, fustibus tamdiu percutiebantur, donec exspirarent, tentatio per illusiones & flagra, & quae de meliori resurrectione commemorantur, exacte quadrant ad Eleazarum & matronam, cum septem filiis cruenta morte mactatam, vid. 2 Macab. VI. VII. Quod, quamuis lubens concedam, nolo tamen eo vsque progredi, vt statuam, Paulum hic allegare secundum Maccabaeorum librum, ceu volunt ex nostris & Reformatae ecclesiae Theologis nonnulli, ex Pontificiis fere omnes, quorum postremi, ex hac allegatione, argumentum pro defendenda canonica librorum Maccabaicorum autoritate, in Concilio Tridentino, Sessione IV. pag. 7. edit. Colon. primum asserta & anathematis fulmine firmata, desumunt, quamuis sine ratione. Conferantur Systemata Theologica, & qui de libris Apocryphis tam in genere, quam Maccabaicis in specie scripserunt; quorum numerum recentius auxit Doctissimus D. GOTTLIEB WERNSDORFIVS, paterni quemadmodum nominis, ita & eruditionis, pietatis zeli que purio.

tio. Vt adeo tuto colligere liceat: Eos omnes, qui promissionem non acceperunt, fideles esse V. T.

§. V.

Addit Apostolus, subiecto primae propositionis haecenus exposito, adiectionem: μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, in qua vox πίστεως ante

puriorē doctrinam conseruandi & defendendi, ex asse haeres, in exquisitissima *de fide historica librorum Maccabaicorum commentatione histor. critica*, contra P. ERASM. FRÖLICH Vratislau, 1747. emissā, in qua quidem Vir Doctissimus pag. 15. ita: „allegantur libri Maccabaici in scriptis N. T. nunquam, licet occasione saepius oblata, Cui quidem sententiae subscribo facilis, nec ex commatibus allegatis id euinci posse, (reclamante licet SIXT. SENENSE in *Biblioth. S.* libr. VIII. pag. 829. edit. Colonienf. aliisque suae ecclesiae sociis,) sum persuasissimus. Illi enim versus allegati, exempla quidem referunt, in libro Maccabaeorum secundo relata, quae tamen etiam aliunde sciri potuerunt. Quod ut euincam, prouoco ad Matth. XXIII. 29, ex quo scilicet apparet, Iudaeos, in exornandis Martyrum sepulcris, fuisse studiosissimos. Et quamuis Matthaei verba, potissimum agere videantur de sepulcris Prophetarum, qui a maioribus Iudaeorum erant necati, quorsum Martyres, temporibus Maccabaeorum trucidati, haud pertinent; facilis tamen est conclusio: Iudaeos in exornandis monumentis Martyrum, a maioribus suis interfectorum, adeo sollicitos, certe non minorem curam pietatemque reliquis, sub Antiocho Epiphane caesis, praestitisse. Eos enim in obseruandis, quaecunque ad gloriam ecclesiae, suaeque gentis, quomodocunque pertinebant, studiosissimos fuisse, res est notissima. Habuisse martyres autem, non vltima gloria est ecclesiae. Quod si vero martyribus, Maccabaeorum tempore sub durissimo persecutionum onere decumbentibus, sua fuerunt monumenta, ad ea potius potuit prouocare Apostolus, tanquam ad rem notam omnibus & exploratam; cum e contra secundus liber Maccabaicus tunc temporis forsitan vix scriptus, aut si scriptus, paucis fuit cognitus, multo minus lectus. Haec mea est coniectura, quam doctioribus diu-
dicandam relinquo.

ante omnia primum meretur attentionem. Hac enim cognita, facilius, quale hic intelligendum sit μαρτύριον τῆ Θεῆ, & deinceps: quisnam particulae διὰ tribuendus sit significatus, colligi poterit. Qualem vero fidem hoc loco innuat Apostolus, adeo luculenter docet, ut, quid clarius, quid dilucidius dici queat, non appareat: eam scilicet 1. Per cuius πληροφορίαν accedimus ad verum sanctum, quam potestatem nos, per cruentam Christi mortem, nacti sumus: cap. X. 22. coll. v. 19. 2. Per quam iustus consequitur vitam v. 38. 3. Acquiritur anima v. 39. 4. Sine qua nemo DEO placet cap. XI. 6. Quae sane praedicata, de nulla alia, nisi de fide iustifica, hinc saluifica, valent aut valere possunt. Nec de alia, quam iustifica & saluifica fide hic cogitare nos finit scopus Apostoli, §. 2. euictus. Vult enim admonere Hebraeos, ut, omni constantia amplectantur Seruatorem, cuius praerogativas prae omnibus Prophetis, angelis, Mose, Aarone & Sacerdotio Leuitico, monstrauerat. Sed omni constantia amplecti Seruatorem, quid aliud est? quam fiduciam in eo collocare, s. habere fidem, per quam iustificamur & saluamur: non tantum, in quantum in actu iustificationis se exserit, sed etiam, quatenus per actus secundos se demonstrat. Mitto hic iam Pontificios, Socinianos, Arminianos & Naturalistas, de fide, cuius hic mentionem iniicit Apostolus, peruersissimos sibi formantes conceptus, quos cum feliciter retuderint post b. HENR. HOEPFNERVM (a) b. ANDR. PRVECKNERVS (b) B.L. ad eos ablegatum cupio. Mihi in praesenti sufficere potest, ut, qua fieri potest breuitate, ostendam: quomodo characteres fidei, ab Apostolo cap. XI. 1. allegati, (quamuis nullam expressam meriti Christi, eiusque ad se in indiuiduo, factae applicationis, mentionem iniiciat Apostolus,) ad fidem iustificam pertinere, censendi sint? Non disquiram hic multis: utrum verba Pau-

C 2

li

(a) *In Disput. de Iustificatione* pag. 752. sqq.

(b) *In vindiciis Biblicis* Part. V. pag. 779. seqq. Addatur Clariss. D. M. CHRIST. FRIEDER. POLTZII Disp. qua verba Epistolae ad Hebraeos cap. XI. 6. exponuntur, & a falsis quorundam Naturalistarum

li in se contineant definitionem? De eo enim firmiter sum persuasus, definitione fidei iustificae, plane hic opus non esse. Scribebat enim Paulus talibus, qui iam habebant fidem, erantque iustificati, quod partim ex praedicatis, in tota Epistola iis tributis, in specie ex cap. VI. 1. apparet, ubi vocantur tales, quibus non opus erat inculcare doctrinam de fide in DEum; partim ex scopo Apostoli colligi potest, iuxta quem saltem ad fidem constantem, firmam, quae non cedit in afflictionibus, admonere volebat, quem admodum praeterea ex cap. XII. 1. perspicere datur, ubi conclusionem infert Paulus, dicendo: *δ. ὑπομονῆς τρέχωμεν* &c. hinc, quicquid antea vocauerat *πίστιν* nunc appellat *ὑπομονήν*, quod idem denotat, ac constantia in aduersis. Huic suo scopo obtinendo, sufficiebant characteres adiecti. Fides, inquit, est 1. *ὑπόστασις ἐλπιζομένων*. VOX *ὑποστάσεως*, vt LXX. interpretes, & ecclesiae Patres iam taceam, (c) in N. T. quinquies occurrit, annotante b. ERASMO SCHMIDIO (d) omnisque eius significatus, ad triplicem reduci potest, vt denotet 1. Fiduciam & confidentiam, ita 2 Cor. IX. 4. & cap. XI. 7. 2. Fundamentum & basin, cui cetera firmiter innituntur. Sic Hebr. III. 14. 3. Substantiam vel personam, ita Hebr. I. 3. Secundum significatum esse huius loci, inuicta ratione comprobari potest. Opponitur enim *τῇ ὑποστολῇ* cap. X. v. vlt. Nos, inquit, Paulus, nos non sumus *ὑποστολῆς*, ἀλλὰ *πίστεως*. Πίσις ὅ &c. *ὑποστολή*, omnium consensu, significat fugam & subductionem. *ὑπόστασις* igitur vi oppositionis est constans & firma in statione mansio; quemadmodum 1 Sam. XIII. 23. militibus stationariis tribuitur, & apud Scriptores profanos, eodem significatu sumitur, vt

---

starum, Socinianorum, Arminianorum, aliorumque ἐρμηνείαις liberantur, Ienae 1745.

(c) Conf. CVDWORTHVS in *Systemate intellectuali* passim, in primis pag. 674. sqq. 706. sqq. SVICERVS in *Thesauro ecclesiastico* art. *ὑπόστασις*, M. CHRISTOPH. GOTTH. MOLLERI disp. de *genuina vocum χαρακτήρ ὅ ὑπόστασις* notione, Lips. 1738.

(d) in *Concordantiis N. T.* fol. 634. sub voce *ὑπόστασις*.

vt opponatur τῷ Φεύγειν, cedere hostili impetu. Vid. loca PLV-
TARCHI & POLYBII, apud MOELLERVM, l. c. §. 8. pag. 22. Quae-
cum ita sint, non satis mirari possum, insanam proteruiam notissi-
mi EDEL MANNI, hominis, quo impudentiorem, & in religionem
non reuelatam solum, sed etiam naturalem, audacior, noui ne-
minem, ita scribentis : (e) das Wort hypostasis kan nun und nim-
mermehr eine Person heissen, weil sonst die guten Buchstähler ihren
Glauben auch vor eine Person halten müssten, darum, weil ihn Paulus,
oder wer sonst der Schreiber der Epistel an die Hebräer gewesen seyn
mag, cap. XI. 1. *ποτασιν ἐλπιζομένων* nennet, welches sie ja in ihren
Bibeln nirgends, die Person der gehofften Dinge übersetzet, sondern
sie nennen es eine Grund-Beste, eine gewisse beständige Zuversicht,
den Grund und Wesen (vox Wesen, si opponitur rei apparenti &
mox euanidae, hanc versionem admitto) der Dinge, die sie hoffen.
Non noua his ipsis nec inaudita profert, sed cramben a FRANC.
DAVIDIS, homine Sociniano, iam semel coctam, iterum recoquit;
vt SCHWENCKFELDVM taceam, qui habet istis simillima, pro-
vt me docuit, laudatus iam supra PRVCKNERVS. (f) Scire tamen
vellem, ex homine sibi soli sapere viso, totumque Theologorum
numerum, pro stipitibus, fungis ac bardis habente : 1. Vtrum ad-
mittat vocum homonymiam, an vero credat, quemlibet termi-
num, esse debere vniuocum ? Sane ! insignis linguae perfectio id
foret, idealis tamen haecenus, & ad mundos possibiles referenda.
Quod si vero, vt docet experientia, in omnibus linguis admitte-
re debet *πολυσημα* & aequiuoca ; non est, quod bilem ipsi moue-
at, Scripturam S. voci *ὑποστάσεως*, plures attribuere significationes.
2. Vtrum ferre queat interpretem, qui significatum termini actu-
alem in dato loco, ex significatione termini in altero quodam lo-
co obuia, determinare audet ? Habet quidem inter subsidia Her-
meneutica Parallelismus suum locum : verum, ex Parallelismo ver-
bali solo, (qualis hoc loco obtinet) nihil aliud ad summum con-

(e) In dem abgenöthigten, jedoch andern nicht wieder aufgenö-
thigten Glaubens-Bekenntnisse. pag. 36.

(f) l. c. pag. 779.

cludi potest, quam, significatum termini in dato loco, eundem esse posse, qui est in altero; vtrum vero actu obtineat iste significatus, id ex aliis argumentis, maxime ex determinationibus adiacentibus, ex nexu antecedentium & consequentium, verbo: ex eo, vtrum simul locum habeat Parallelismus realis, comprobandum erit. Quo facilius haec generalius dicta, ad praesens nostrum negotium applicari possunt, eo euidentius patere credo: terminum ὑποσάσεως, vno plures admittere significatus, aliumque prorsus actu habere debere, si de DEO Patre, quam, si de fide adhibetur.

Multis praeterea, (vt in enodandis & conciliandis cum illa, quae superius stabilita est, explicatione fidei characteribus pergam,) obscurum videtur, & cum fide iustificante irreconciliabile, quod ipsi tribuantur τὰ ἐλπίζόμενα, Paulum hoc ipso fidem & spem, inter se confundere visis. Fides enim (ita rationes subducunt) recipit meritum Christi, hoc vero est bonum praesens, & a DEO oblatum: Spes e contra, bonis futuris delectatur. Interim, me iudice, non difficilis est responsio. Obiectum fidei iustificae, est Christus cum suo merito. Hoc, fides quidem ceu bonum praesens recipit, quatenus a DEO obfertur in Euangelio, & in hac vita possidetur; ita tamen, vt adimpletio promissionum, propter Christum credentibus factarum, etiam in hac vita, nec non plenitudo eorum, quae per Christum parta sunt, in futura vita sit speranda, quae omnia, fides simul respicit, ob certitudinem suam, tanquam praesentia, licet qua euentum, tanquam futura & insecutura; idque tanta cum πληροφορία, ut de futuris non magis dubitet, quam de praesentibus & iam acceptis, eademque non tanquam futura, sed tanquam praesentia apprehendat, certitudine conscientiae & plena persuatione animi, eorundem absentiam compensante: scribente Cel. D. WERNSDORFIO. (a) Fides igitur ἐλπίζόμενα hoc respectu non excludit. Tantum proinde abest, vt eorum sub-

---

(a) Disp. de autoritate librorum Symbolicorum, Commentationi: de indifferentismo religionum subiuncta, pag. 444. Iungatur b. HOEPFNERVS l. c, pag. 263, nec non pag. 557.

subscribere liceat sententiae, qui descriptionem Paulinam v. 3. allatam, pro descriptione spei habere volunt; vt potius contradicere credam, apertae litterae Scripturae: *πίσις ἐστὶν ὑπόστασις ἐλπίζομένων*, reliquisque omnibus, in antecedentibus stabilitis. Hinc patet, quid sentiendum sit de verbis Doctissimi D. autoris des **Grundrisses einer Lehrart ordentlich und erbaulich zu predigen** (a): Wenn der Glaube eine gewisse Zuversicht dessen, was man hoffet, und nicht zweifelt, an dem, das man nicht siehet, genennet wird; so ist dieses doch keine rechte Erklärung des seligmachenden Glaubens, sondern ehe eine Beschreibung der Hoffnung zu nennen. Qua vero ratione hanc suam assertionem comprobabit Vir Doctissimus? Audiamus! denn der Glaube überhaupt, gehet nicht auf das Zukünftige, das man hoffet. Oppositum in immediate antecedentibus, credo, commonstrau, adeoque vniuersalitatem huius theseos infregi, sondern er giebet hauptsächlich dem vergangenen Beifall, wenn er auf glaubwürdige Zeugnisse gebauet ist: Confundit hic Doctiss. D. autor, quae confundi non poterant aut debebant. Definitio enim fidei, quam affert, est fidei quae creditur, s. dogmaticae, & nihilo minus disputare vult contra eos, qui fidei qua creditur, s. iustificae & saluificae definitionem, in verbis allegatis quaerunt. Hinc fidei saluificae definitio afferenda fuisset, commonstrandumque: eam cum charactere *ἐλπίζομένων*, nullo modo conciliari posse. Quemadmodum igitur, primus a Paulo allegatus character, eius scopo exactissime erat conueniens; ita de altero quoque est pronuntiandum: Fides est *ἐλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων*, quo ipso, partim obiectum fidei, partim fons, vnde firmitas & constantia fidei, termino *ὑποστάσεως* insignita, eleganter exprimuntur. Obiectum fidei sunt: *μὴ βλεπόμενα* promissiones Diuinae. Ipsa vero constantia & firmitas fidei, oritur ex *ἐλέγχῳ*, quae vox certissimam conuictionem denotat, qua res ita cognoscitur, vt aliter esse nequeat, quemadmodum partim ex Scripturae S. locis, partim ex autoribus profanis,

---

(a) Cap. VI, §. 17. pag. 200.

fanis, significatus huius vocis comprobari potest, & a b. MAR-
PERGERO (a) comprobatur. Habet hanc fides conuictionem
pleniorē & omnimodam, a testimonio DEI veracissimi, quo ni-
titur, nec cedit vnquam, adeoque ὑποσολήν omnem auertit, et-
iam sub durissimis afflictionibus & martyriis. Sic omnia scopo
Apostoli, Patribus V. T. fidem iustificantem & saluificam vindic-
antis, sunt accommodatissima. (b)

§. VI.

Ex determinata iam menti Apostoli conformiter vocis πίστεως
notione, colligi nunc arbitror facilius posse, quid sibi velit: μαρ-
τυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, aut quemadmodum v. 2. exprimitur:
ἐν πίστει ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι & versu 4. πίστει ἐμαρτυρή-
θη Ἄβελ, has enim phrases, cum nostra prorsus coincidere, pro-
batione haud indiget. Indicantur scilicet hac voce, bona quae-
uis, tam spiritualia & aeterna, quam temporalia s. ordinaria i.
e. quae omnibus, omnium temporum fidelibus, a DEO sunt pro-
missa, s. extraordinaria, i. e. talia, quae non omnibus, sed qui-
busdam aliquando fidelibus ex libera DEI gratia & voluntate
contigerunt, quaeue tanquam effectus fidem iustificantem sequi
& comitari solent. διὰ πίστεως enim, ea omnia facta sunt, quae-
cunque voce μαρτυρηθέντες indicantur. Verum fides est iusti-
fica & saluifica. Ergo. Quod vt pateat dilucidius, praeter iam
dicta, obseruandum adhuc vltcrius erit I. Vocem μαρτυρηθέντες
1) retinere hoc loco, receptam suam significationem, eamque
passi-

(a) Im wahren Lehr-Elencho Part. I. Sect. 1. cap. 3. §. 3. pag. 33.

(b) b. AVG. HERM. FRANCKIVS in *lectionibus Paraeneticis* Part.
II. pag. 251. breuiter quidem, sed concinne & accurate, ita ad cap.
XI. 1. commentatur: Das Wort ὑπόστασις beziehet sich auf den
vorhergehenden Versicul, da es hieß: ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμεν ὑπο-
σολῆς. Derselben ὑποσολῆ wird die ὑπόστασις entgegen gesetzt.
Es will also Paulus sagen: der Glaube ist nicht einer solchen Art,
daß er weichen, und zur Zeit der Anfechtung abfallen sollte; son-
dern

passiuam, vt idem sit, quod accipere testimonium. 2. Innuere
 speciatim testimonium α . diuinum β idque bonum, quae omnia
 partim ex v. 4. vbi DEUS μαρτυρῶν & Ἀβελ μαρτυρηθεῖς, partim
 ex v. 5. vbi Enoch μαρτυρηθεῖς εὐηρεσηκέναι τῷ Θεῷ commemo-
 ratur, intelliguntur. (a) Optime b. LVTHERVS: Sie haben
 Zeugniß empfangen. Vitium, quo TRILLERI versio laborat: Sie
 sind bezeuget worden, haud difficulter apparet. II. Talia hic de
 testimonio Diuino occurrere praedicata, quae non iustificationis
 actum, sed partim iustificationis statum, partim beneficia iam
 iustificatis propria, indicant, hinc factam iustificationem praesup-
 ponunt E. gr. de fide Abelis dicitur, quod per eam DEO placue-
 rit eius oblata θυσία, tanquam praestantius sacrificium. E. fi-
 dem iam habuit antequam sacrificaret, hinc fuit iustificatus. De
 Enocho dicitur, quod fide sublatu sit, ita vt non viderit mortem,
 antequam autem sublatus est, iam habuit testimonium. E. sub-
 D latio

deru er stehet feste, als ein gewisser Grund, darauf das ganze
 Haus der Seeligkeit ruhet, und lasset sich von den Dingen, die
 man nach dem Inhalt der Verheissungen des Euangelii zu hof-
 fen hat, durch nichts auf der Welt abwendig machen. Und
 obgleich desselben Güter, die man zu hoffen hat, noch nicht mit
 Augen gesehen werden, so ist er doch ἑλεγχος, eine Ueberzeugung
 von den unsichtbaren Dingen, und ruhet unbeweglich in dem Zeug-
 niß des unbetrüglichen Gottes. Woraus zugleich zu erkennen,
 daß der Zweck des Apostels nicht sey gewesen, hier eine völlige
 definitionem fidei saluificantis zu geben, sondern daß er nur so viel
 von der Natur des Glaubens hier beybringeret, als ihm ist zu sei-
 nem Zweck nöthig ist. Da er die Hebräer vom Abfall abmah-
 nen und zur Beständigkeit animahnen will, da war ihm insonder-
 heit aus der definition des Glaubens dieses nöthig zu inculciren,
 der Glaube sey nicht eine ὑπόσολη sondern eine ὑπόστασις, er stehe
 fest und unbeweglich, streite und kämpfe wider die Anfechtung,
 bis er zum Siege durchdringe, und alles überwinde.

(a) Notanda haec veniunt contra eos, qui vocem μαρτυρηθέντες
 actiue

latio, tanquam beneficium singulare ipfi obtigit, cum fide iam exornatus esset, adeoque ex iustificatione erat oriundum. De Noacho commemoratur, fide ipsum obtemperasse DEO (εὐλαβήθεις, cuius singularis emphasis notanda,) cum admoneretur a DEO, hinc obsequium DEO praestitum profluxit ex fide. E. fides Noachi, hinc iustificatio, iam adfuit, cum obtemperaret DEO. Ex quo simul intelligitur, verba mox sequentia: Noachum factum esse haeredem iustitiae, quae est κατὰ πίσιν, non de actu iustificationis esse intelligenda. (a) Alia praedicata in sequentibus occurrentia iam taceo, e. gr. expectare ciuitatem, cuius artifex & conditor est DEus, prout de Abrahamo dicitur v. 10.: quaerere patriam v. 14. DEus non erubescit dici illorum DEus v. 16. & quae sunt similia.

Ex haecenus dictis igitur apparet, vocem μαρτυρεῖν, generalem hoc loco habere significatum, ex quo pro diuersitate bonorum, quibus DEus testimonium illud edidit, varii deriuari iterum possunt significatus speciales. Sic datur testimonium Diuinum verbale & reale. Illud est honorifica fidelium mentio in Scripturis, quando DEus ipse eorum fidem & pietatem laudat, aliisque ad imitandum proponit. Quemadmodum id ex allegatis ab Apostolo nonnullis contigit, Abeli scilicet, Henoch, Abrahamo, Mosi, Dauidi, Regibusque Judae. (b) Hoc autem datur, quan-

actiue vertunt: Fideles V. T. dedisse testimonium, se fide fuisse exornatos per opera, per afflictiones, imo per martyria, quae fortit & infracto pertulerunt animo. Ita CREIGHTONVS, notatus a D. D' OVTREIN l. c. Tom. III. pag. 283.

(a) Contradicentes hic inuenio nonnullos, e. gr. ANDR. HYPERIVM, notissimum in Ecclesia Calviniana Theologum, in *Comment. in Epist. ad Hebr. ad h. l.*, qui totus in eo est, vt ex exemplis Abelis, Enoch & Noachi euincat: τὸ μαρτυρεῖν διὰ τῆς πίστεως idem esse, ac iustificari per fidem. Subscribit eius sententiae ex parte, BVLLINGERVS in *Comment. ad hunc locum.*

(b) Celeb. D. HEVMANNVS in *versione sua N. T. germanica* haec verba

quando DEus factis s. ordinariis s. extraordinariis commonstrat, fideles V. T. sibi placuisse. Atque hoc testimonium iterum duplex est, vel internum, per Spiritum S. in cordibus fidelium, vel externum, per miracula aliaque beneficia. Prius horum nulli fidelium hic recensitorum defuit, quamvis non in omnibus eodem gradu se exseruerit, & in quibusdam cum testimonio externo fuerit copulatum. Tale testimonium tribuitur etiam Abeli, Henoch, in specie vero martyribus, Maccabaeorum tempore trucidatis, quibus posterioribus non aliud, quam quidem hoc testimonium Spiritus S. internum, pro mensura afflictionum insigne & eximium obtigit, quo *partim de Diuina autoritate & firmitate earum doctrinarum, quas confitebantur; partim de certitudine status gratiae, quod scilicet DEO placeant, quod sint ex fide victuri, animamque acquisituri*, certissime erant conuicti, & hoc ipso (vt verbis eximii nostrae ecclesiae Theologi, Summe Venerabilis Lubecensium Prae-
sulis D. IOH. GOTTL. CARPZOVII (a) vtar) adiuti, aduersus omnes aduersariorum insultus, carnis dubitationes, persecutorum furores, & diaboli machinas atque tentationes, velut murus abeneus, inconcussi perdurarunt. Quemadmodum ea quae v. 35. descripta ἀπολυτρώσει narrantur, vt meliorem consequerentur resurrectionem, testantur. Quantum vero ad testimonium Diuinum reale externum attinet, varium illud est, pro factorum Diuinorum varietate. Spectant huc insignia beneficia temporalia, vel ipsis fidelium personis collata, quorum pertinent exempla Henochi, Noachi, Abrahami

D 2

hami

verba ita vertit: diese alle haben durch den Glauben Ruhm erlanget & v. 2. durch den Glauben haben die Alten so **grossen** Ruhm erlanget. Sed quod place Viri celeberrimi, quem veneror, hic moneo, non exhaurire mihi videtur isthaec versio, sensum verborum Apostoli. Idea enim laudis, quam vox: Ruhm, h. l. innuere videtur, testimonium saltem verbale exprimit, cum laus nihil aliud sit, quam iudicium honorificis verbis expressum, non autem reale testimonium simul complectatur. B. LVTHER igitur versionem hac in parte praefero.

(a) In Critica S. V. T., Part. I, Cap. 2, §. 8. III. pag. 86.

hami &c.; vel in ipforum posteris iis promissa, veluti Abrahamus, Isaacus, Iacobus id experti sunt, nec non facta ex praesentissimis periculis liberatio, qualis obtigit Mosi, de quo tria pericula adducuntur, in infantia, in aetate virili, in officio; quemadmodum etiam Rahab v. 31. commemorata, huc referri debet. Pertinent ad hanc classem Diuini testimonii, miracula in fidelium, in specie populi Israelitici, vsu edita, quorum duo recensentur: transitus per mare rubrum, & lapsus murorum Hierichuntinorum; nec non vis nonnullis concessa patrandi vel miracula, quorum pertinent nonnulli v. 32. 33. 34. relati, nec non Prophetae; vel facta heroica edendi, vid. exemplum Mosi v. 24, 25. 26, Gideonis, Baracki, Iephthae, Dauidis, Samuelis, nonnullorumque ex iis, qui v. 33. 34. commemorantur. Atque hoc modo, credo, exempla ab Apostolo allata, si rem ipsam spectemus, optime disponi possunt, vbi tamen haud negligendus venit sapiens ordo, iuxta quem Apostolus hanc exemplorum syllogen ita collocauit, vt martyres vltimo loco ponat, reliquas vero classes ita sibi inuicem subordinet, vt detur hic admirabilis quaedam gradatio, quibus vis & efficacia testimonii Diuini supernaturalis, per fidem, in aprico ponitur. Quod vt perspiciatur, sequentia notari velim: Totus in eo est Apostolus in hoc capite, vt Hebraeos ad fidem firmam & constantem excitet. Iam facile praeuidebat, partim scandalum crucis animos Hebraeorum inuadere posse, partim dubia varia, & inter alia: vtrum etiam sint pares futuri tot afflictionibus, tam praesentibus quam futuris superandis. Quid vero istiusmodi tentationes suppressere melius poterat, quam consideratio insignium praerogatiuarum & beneficiorum, quae secum coniuncta habet testimonium Diuinum, quod per fidem ipsi placeamus? Quod si DEus enim eos, qui credunt & in fide constantes sunt, in Scriptura S. non solum expresse laudat, sed iis etiam multa beneficia exhibet; si maiora iis, suisque posteris promittit; si e praesentissimis periculis illos liberat, si miracula eorum in commodum, quandoque ipse praestat; si iis vtitur ad insignia edendi miracula & facta heroica; si per Spiritus S. testimonium, operationesque internas, sub durissimis afflictionibus & martyriis eos

robo;

roborat, tranquillos reddit, imo mundum omnesque aduersario-
rum insultus contemnere docet: sane nemo dubitare potest, quod
etiam sub durissimis Hebraeorum afflictionibus, dummodo ipsi ob-
latam conferuent gratiam, omnia ita sit moderaturus, ne amittant
beneplacitum eius, promissioneque, quam per Habakukum te-
staturus est: iustus ex fide viuet, excidant. In his exemplis igitur
maxime attendendum erat Hebraeis, ad exempla & felicitatem
martyrum, quam per testimonium Diuinum obtinuerant, quia nulla alia, cum statu, in quo versabantur Hebraei, magis con-
ueniebant. Praecedentia autem praeparare eorum animos po-
terant, ad eo firmiter credendum promissionibus Diuinis, quia
quicquid DEUS fidelibus omnibus praestitit, id etiam ipsis eum-
dem praestare velle, dubium superesse poterat nullum.

Ex dictis simul perspicui poterunt sequentia: 1. Vocem
μαρτυρηθέντες, in hoc nostro dicto ita debere explicari, vt ad te-
stimonium diuinum, quo condecorati erant martyres, respiciatur
πρώτως, ad illud vero, quo reliqui fidelium fuerunt exornati, *δευτέρως*.
Horum enim exemplum testimoniumque a DEO datum, eum in
finem adducitur, vt Hebraei eo maiori cum certitudine & assen-
su, exempla martyrum capiant, iisque tanquam motiuis vtantur,
ad eandem constantiam in aduersis animum excitandi. Ita expli-
co celeberrimum Scripturae interpretem, nostraeque Academiae
ornamentum, b. intelligo SCHOMERVM (a) ad verba: *οὗτοι πάν-
τες μαρτυρηθέντες*, &c. ita commentantem: „Hi omnes testimoni-
um fidei nacti reale ab ipsa morte, quam passi sunt, vnde marty-
res dicti s. testes fidei, qui quum eius certi essent, constanti-
am in his aduersis & feralibus doloribus probarunt,„ Sic etiam
interpretor HAMMONDVM, (b) qui „obseruandum est, inquit,
„*hos omnes esse Macchabaeos memoratos in superioribus versibus*

(a) In not. ad Epist. Pauli ad Hebraeos, pag. 17.

(b) In *Paraphrasi & annotatione*, in *Epistol. Apost.* pag. 339. ex edit.
IOH. CLERICI,

36. 37. 38, quod tamen non ita intelligendum, quasi excluderentur alii, quorum exempla fidei sunt antea allegata,,.

2. Particulam *διὰ*, speciatim hic denotare medium, per quod fideles V. T. partim tam stupenda facta patrarunt, partim tot, tantaque mala, constanti animo pertulerunt. Quod quidem evidens esse puto ex v. 33. 34. 35. Quomodo enim *διὰ πίστεως* vinci potuerunt regna, ora leonum obturari &c. nisi ita, vt fides suppeditauerit vires, adeoque fuerit medium. Idem igitur etiam de martyribus dicendum, qui *διὰ πίστεως* fustibus percussi, ludibria, flagra, vincula & carcerem passi, lapidati, dissecti sunt &c. eos, inquam, tot, tantaque mala sustinuisse ideo, quod fides testimoniumque Spiritus S. in cordibus eorum, vires iis suppeditauerit, exercendi constantiam intrepidam, cum alias sibi solis relictis fuisset desperandum. (a) Atque haec quidem haecenus magis eum in finem allata sunt B. L., vt in suscepto semel negotio, nihil relinquerem intactum, quam vt in sequentibus exinde vsum sperare liceat.

§. VII.

Accedo iam ad primae propositionis praedicatum: *οὐκ ἔκομισαν τὴν ἐπαγγελίαν*, non acceperunt promissionem. Vbi id primum mihi credo negotium esse datum, vt phrasin hancce ab aequiuocatione liberem, in qua latebras quaerunt aduersarii. τὸ Non-accipere promissionem, si spectetur in se, duplicem admittit significationem

I. Rem

(a) Pertinere hoc Diuinum oraculum ad eorum numerum, in quibus τὸ Θεῖον in martyribus Christianis conspicuum, admirandum nobis sistitur, est in aprico. Tot enim & tanta mala forti sustinuerunt animo, fide eos testimonioque Spiritus S. interno roborante. Iam vero fidem, testimoniumque Spiritus S. internum, non conceperunt sine verbo externo. Sciebant enim resurrectionem mortuorum beatam, nec accipiebant ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν v. 35., quae omnia, ex ipsa Scripturae S. doctrina, desum-

1. Rem aliquam futuram, suoque tempore exhibendam, ne quidem nosse, & tanquam talem habere sibi propositam, multo minus effectibus rei exhibendae frui. 2. Habere quidem rem futuram in promissione sibi propositam, actu tamen nondum exhibitam, licet ob fiduciam, in veritatem promittentis fallere nesciam collocatam, tanquam praesentem & exhibitam tenere, omnibusque effectibus rei aliquando exhibendae frui.

Pro

ta sunt, quibus intime vnitus est Spiritus S. testificans, Spiritum esse veritatem, 1 Ioh. V. 6. Hoc ipso igitur, argumentum simul nobis subministratur, pro Diuina prorsus & supernaturali vi & efficacia Scripturae S., & quae ea nititur, religionis Christianae, hinc eius Diuina origine. Ex effectibus enim ad causam, legitime concluditur. Nescit igitur quid agat, autor anonymus, qui miserimum illud scriptum recentius compilavit, sub titulo : *la vraie religion démontrée par l'écriture sainte, traduite de l'anglois de Gilbert Burnet a Londres chez G. Cook 1745.* in Germanicum idioma translatum, sub rubro : *die wahre Religion, oder die Religionsprüfung, Francff. und Leipz. 1747.* nescit, inquam, quid agat, quando contra argumentum, quod pro veritate religionis Christianae a martyribus desumitur, inter alia clamat : latere hic circulum manifestum. Aut prober igitur miser ille Philosophus : in modo argumentandi ab effectus ad causae qualitatem, ab effectibus supernaturalibus ad causam supernaturalem, hinc Diuinam, latere circulum ; aut proteruiam suam agnoscat. Conspici vero in martyribus, effectus supernaturales (quod ille quidem negat, ex sola imaginatione excitata, omnia stupenda & in martyribus admiranda, quae nadmodum SPINOZA spiritum Propheticum deducitur) longius quidem est, quam vt hoc loco deducatur, cum principia partim historica, partim Psychologica ad id requirantur : interim non satis mirari possum, dari, qui nostris temporibus Philosophorum nomen affectant, omni conatu tamen id agentes, vt argumentum enervent, cuius ope Philosophi Gentiles olim, quibus haud defuit acumen, de Diuinitate religionis Christianae conuicti fuerunt. IVSTINI MARTYRIS exemplum, in vulgus notum est.

Pro priore significatione militant, qui ex infausti SOCINI scho-
la progressi, promissionem, de qua hic sermo est, Patribus V. T.
ne quidem clare & perspicue propositam fuisse, somniant. Ita enim
inter alios IONAS SCHLICHTINGIVS (a) excellens, scribit, *quae-
dam promissio hic intelligitur, illa nempe, quae Christianorum est propria,
qua nulla est maior & praestantior, quae illis non fuit aperte promissa,
sed tantum nobis*. Accedit horum classi H. GROTIUS cum
Arminianis (b). Sed mirifice falli SCHLICHTINGIVM cum
GROTIO, posterioremque hic obtinere huius phraseos vim at-
que potestatem, non vno argumento comprobari potest. Sic enim

1. Obloquitur vsus Scripturae perpetuus, qui vocem κομίζειν
de actuali exhibitione semper accipi debere docet; prout ex in-
ductione locorum, ubi adhibetur, patet. Conf. b. STOCKII Cla-
uis N. T. ad hanc vocem. Manifesti sunt loci: Ephes. VI. 8. Col.
III. 15, 1 Petr. I. 9.

2. Aduersatur Socinianis vsus huius vocis in hac Epistola ad
Hebraeos cap. X. 36. ἵνα κομίσωμεν τὴν ἐπαγγελίαν, vt (promissio non
demum patefiat, haecenus incognita, nec plane non, vel obscuri-
us saltem proposita, quod in N. T. dici nequit, etiam ex ipsa hy-
pothesi Socinianorum & Arminianorum; sed) re ipsa nobis obtin-
gat id, quod promissum est, & speciatim in praesente hoc nostro
capite XI, de Abrahamo dicitur, quod Isaacum filium actu acce-
perit, ex praesente morte redonatum: αὐτὸν ἐν παραβολῇ ἐκομίσασθαι.
Accedit

3. Quod, quidquid Paulus hoc loco per: οὐκ ἐκομίσανθαι τὴν ἐπαγ-
γελίαν effert, v. 13. significet, per: μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀλ-
λὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ πειθόνητες, καὶ ἀσπασάμενοι.
Quo quidem, quid clarius dici queat, non apparet.

Sunt igitur Synonyma: μὴ λαμβάνειν τὴν ἐπαγγελίαν cum inclu-
sione tamen τὸ ἰδεῖν αὐτὴν πόρρωθεν &c. & μὴ κομίζεσθαι τὴν ἐπαγ-
γγελίαν

(a) l. c. pag. 198.

(b) vid. GROTII expositionem apud Criticos Anglicanos Tom. V.
pag. 1533.

γελίαν. Et licet b. GODOFR. OLEARIVS (a) existimet, τὸ κομίζειν
 opponi τῷ λαμβάνειν ἐπαγγελίαν, & hoc posterius Patribus iden-
 tidem in hac Epistola concedi; puto tamen, vel vitio typothe-
 tae particulam μὴ fuisse omissam; (μὴ κομίζειν enim & λαμβάνειν
 sibi inuicem opponuntur) vel quod probabilius videtur, lapsum
 memoriae accidisse insigni viro, qui forsitan τὸ ἀναδέχεσθαι,
 quod est firma fide tenere & expectare, quod Abrahamo v. 17.
 tribuitur, in mente habuit, ceu b. WOLFIO l. c. ad h. l. videtur.
 Apparet insimul ex dictis, quomodo intelligenda sit versio sum-
 mi nostri LVTHERI: Sie haben nicht empfangen, pro quo sub-
 stituunt cel. D. HEVMANNVS: Sie haben das Verheissene nicht
 bekommen, & ZINZENDORFIVS: Der Verheissung sind sie nicht
 habhaft worden, vbi tamen praefero HEVMANNI translationem,
 cum ZINZENDORFIVS aequiuocationem haud euitauerit quam
 autores Bibliorum BERLEBURGENSIVM perspicientes, hac anno-
 tatiuncula tollere voluerunt: Sie haben sich zu Tode gehoffet. In-
 congrue satis & contra linguae germanicae genium! Per istiu-
 smodi enim loquendi modos, causam mortis semper solemus indi-
 care, e. gr.: Sich zu Tode grämen, sich zu Tode fallen, &c. Quis
 igitur exauditis his verbis sibi non persuaderet, ac si spes Patrum
 fuisset causa mortis? Sensus forte autorum, melior est & accu-
 rator, quam quidem sensus verborum.

§. VIII.

Id ipsum vero, quod fideles V. T. non reportarunt, a Paulo
 ἐπαγγελίας nomine indicatur, seu quemadmodum habent alii co-
 dices apud CVRCELLAEVM & GERH. aMASTRICHT ἐπαγγελιών
 in plurali, quae tamen lectio in re nihil mutat. Potest enim pro-
 missio quaedam, plures alias in se continere promissiones specia-
 les & specialissimas. Hinc si sumatur collectivae, ἐπαγγελίας,
 si distributivae, ἐπαγγελιών nomine venire. Sequar interim rece-
 ptam lectionem. §. anteced. & receptus in Scriptura S. vsus lo-
 quen-

(a) In allegata iam superius *analyfi Logica Epistol. ad Hebraeos*, pag.

quendi, secundum quem abstractum ponitur loco concreti, docere nos potest, promissionem hoc loco materialiter & obiectiue spectandam esse, pro ipso bono promisso, ita ut *ἐπαγγελία* idem sit ac τὸ ἐπαγγελθεῖν. Varia interim dantur bona fidelibus V. T. promissa & *ἐπαγγελίας* nomine insignienda, quae cum *Magnifico Domino huius dissertationis moderatore*, *Viro multis nominibus mihi colendissimo D. D. IOH. CHRIST. BVRGMANNO*, h. t. Academiae Pro-Rectore (a) ad tres classes reuocantur: ad corporalia scilicet, ecclesiastica, quorsum pertinet Christus cum suis beneficiis, & spiritualia s. coelestia. Quaestio igitur iam exsurgit: Quenam vel quodnam ex bonis V. T. hic praecise velit indigitare Apostolus, tanquam notionem cum termino *ἐπαγγελίας* coniungendam. In qua eruenda non alia mihi via esse incedendum puto, quam quidem supra in §. 5. in euoluenda πίστεως notione ingressus sum. Praedicata scilicet a Paulo τῇ ἐπαγγελίᾳ tributa, colligenda & applicanda erunt, quorum est

1. Quod Apostolus hanc *ἐπαγγελίαν* ab aliis *ἐπαγγελίαις* aperte distinguat. Duplicem enim τῶν ἐπαγγελιῶν hic facit mentionem. Aliam, inquit, *ἐπέτυχον* reportarunt v. 33. aliam vero *μὴ ἐκομίσαντο*, in nostro oraculo. Vbi notandum, simpliciter & sine omni addito, fidelibus denegari exhibitionem boni promissi. *οὐκ ἐκομίσαντο*, inquit, τὴν ἐπαγγελίαν, nec vlla adest ratio, restrictionem postulans aut suadens. Quapropter ut ab expressa littera recedam, nulla adest necessitas. Hinc planam perspicio viam, dummodo duce partim historia, partim doctrina V. T. inquiratur: quasnam promissiones reportarint fideles V. T., quas vero minus, & sic conclusio erit non adeo difficilis: eam vel eas, quas non reportarunt promissiones, esse eandem vel easdem, quas Paulus hic vult intelligi.

2.

(a) in Disput. a Praecell. D. M. VOLLAND, amico meo et fauore certissimo, Eius sub Praesidio defensa, qua V. T. nec legale nec euangelicum, sed Paedagogicum foedus fuisse comprobatur §. 12. pag 37.

2. Quod sit istiusmodi *ἑπαγγελία*, quam nemo fidelium ab Abele vsque ad tempora Apostoli et eorum, ad quos scribit, obtinuit, illis tamen temporibus, quibus Apostolus scribebat, iam erat exhibita. Quantum ad prius attinet, accipe demonstrationem ex §. 2. *ἄτοι πάντες* enim, qui non reportarunt promissionem, sunt omnes fideles V. T. ab Abelis temporibus s. potius temporibus Adami, qui Abeli fuit *σύγχρονος*, adeoque ab origine mundi, vsque ad aetatem Apostoli et Hebraeorum, quæ erat N. T. Qua posterius vero probationem peto ex §. 3. num. 2, Apostolus enim iis, quos *ἔτις πάντας* vocaverat, in sequentibus *ὑμᾶς* opponit, eoque ipso significat, *τό μὴ κομίζεσθαι τὴν ἑπαγγελίαν* quidem ad tempora *ἔλων πάντων*, non vero ad tempora *ἡμῶν* pertinere. Ex quo simul clarum fit ac euident, hanc promissionem, de qua loquitur Apostolus, continere bonum fidelibus N. T. proprium, non vero tale, quale cum fidelibus V. T. habent commune. Hinc non esse posse spirituale et coeleste beneficium.

3. Quibus characteribus a Paulo ipso suppeditatis alius ex §. 2. iungi potest, scilicet per *ἑπαγγελίαν* sine dubio tale bonum intelligi debere, cuius consideratio facit ad scopum Pauli eo felicius et facilius obtinendum, qui prout ex §. 2. apparet, in eo consistit, vt Hebraeorum animos sub afflictionibus erigat, et ad fidem constantem excitet. Hinc ea interpretatio vocis *ἑπαγγελίας* reliquis possibilibus praeferenda, quæ omnium exactissime cum Apostoli scopo consentit.

§. IX.

Quibus iam praemissis, ad applicationem horum characterum progrediendum est, vbi quidem antequam veram exponam sententiam, prius examinandae erunt minus genuinae, quæ alias proponi solent. Primum igitur obtineant locum, qui τὴν *ἑπαγγελίαν* de aeterna beatitudine, quæ in Scriptura S. hoc etiam nomine venire solet e. gr. Gal. III, 22. 1 Ioh. II, 25. et in hac nostra epistola ad Hebraeos c. IX, 15, explicandam volunt. Iam vero aeterna s. consummata beatitudo finaliter credentibus promissa, est vel totius compositi s. absoluta, vel alterutrius partis,

f. secundum quid talis, eaque vel animae, vel corporis obtinenda post mortuorum resurrectionem. Vtraque posteriori loco commemorata huc trahitur. Dantur, qui actualem animae beatitudinem, dantur, qui beatam resurrectionem corporis a Paulo hic innui contendunt. Ad priorem classem pertinent quam pluri-
mi, quamvis non vnam ob rationem.

1. PONTIFICII enim numero haud pauci, ex hoc nostro dicto commorationem Patrum V. T. in Limbo, f. in lacu Zachariano, vt vocant, (quia, sed perperam, ex Zach. IX. 11. hunc suum limbum, f. potius figmentum probare satagunt,) vsque ad descensum Christi ad inferos, qui habens clauem David, hoc receptaculum aperuit, et in adscensione sua in coelos demum totam Patrum V. T. cohortem, secum in ianuam coeli introduxit, deducere conantur: adeoque putant, propter defectum actualis beatitudinis vsque ad adscensionem Christi, recte de iis hoc loco dici: *μη ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν*, quemadmodum hanc eorum sententiam adducit, addita simul solida destructione, magnus olim nostrae ecclesiae et Academiae Theologus IOH. GEORG DORSCHEUS (a)

2.

(a) In eximio opere, quod sub titulo: *Theologia Zachariana* applausum eruditi orbis sibi conciliavit. §. 87. pag. 93 seqq. Quid de ZINZENDORFIO sentiendum sit, et numne huic de Patrum V. T. commoratione et educatione per Christum ex limbo, suum adiecerit calculum, ex eius verbis patet, quae in scriptiuncula quadam s. t. : *Eine Oster-Predigt, gehalten am 5. April 1744. pag. 21.* leguntur: *Der Heiland ist der erste gestorbene, der erste wahrhaftig gestorbene, der wieder auferstanden ist. Er ist der πρωτότοκος, der erste auferstandene aus dem Grabe. Col. I, 18. Es ist vor ihm niemand wahrhaftig auferstanden, der wahrhaftig gestorben. (Ergo omnia miracula Prophetarum et Christi in resuscitandis mortuis patrata, neganda sunt) und dessen Geist schon an seinem Orte gewesen; sondern er war der erste: und auf ihn folgt die Schaar aus dem Scheol, die alle Väter Schaar, die auf ihn gewartet hatte*

2. DEFENSORES STATUS INTERMEDII animae a discessu a corpore, vsque vd extremum iudicium, in quo animabus nec bene nec male sit, nisi in quantum per recordationem vitae anteaetae vel voluptas vel taedium in iis oriri queat, in hocce nostro dicto, suae sententiae praesidium quaerunt. Et quamuis non reperiam, fieri id a recentioribus, ab antiquioribus tamen, in specie Graecis, in partes vocatur. Quid! quod b. ZELTNERUM (b) inveniam in recensenda Graecorum sententia, a qua haud longe abest ipse, ad hocce oraculum Paulinum prouocantem.

3. PSYCHOPANNYCHITAE vel HYPNOPSYCHITAE, qui, dormire animas a discessu a corpore vsque ad extremum iudicium, asserunt, quorum errorem praeter veteres Arabicos suum faciunt Anabaptistae, Arminiani, Sociniani, vt recentiores quam plurimos, et inter eos, recentissimum D HEYNIUM taceam. Faciunt hi omnes, ne HEYNIO excepto, (c) Paulum suae sententiae Patronum, eumque propter hocce dictum vnum ex primariis, eo quod dicat: Fideles V. T. licet in fide fuerint defuncti, tamen non reportasse *ἐπαγγελίαν*, quare etiam, qui Psychopannychitarum commento semet opposuerunt, arma ex hocce dicto

E 3

Pau-

(b) In *breuiario controuersiarum cum ecclesia Graeca et Ruthenica* pag. 146. Verba eius sunt clara et perspicua: Certe, inquit, *intermedium aliquem statum beatitudinis quisquis nullo modo concedere velit, videat, utrum cum resurrectione mortuorum opinionem illam conciliare possit. Descriptio sane generalis quae passim occurrit, istius beatitudinis v. gr. esse cum Christo in sinu Abraham &c. illum gradum non necessario infert, imo corona vitae in diem vsque extremum reiecta 2 Tim. IV. 8. coll. Hebr. XI. 40. ubi communiter omnes promissionem simul adepturos esse dicitur, non esse eum antea expectandum, commonstrat.*

(c) Ita enim in dem *Sendschreiben an Herrn D. Baumgarten* pag. 157. Gott hat die Einrichtung gemacht, daß keine Gläubigen vor den andern Auserwählten in der künftigen Welt etwas zum

Paulino desumta iis eripere conati sunt, prout facit b. noster SCHOMERUS (a.) IOH. CALVINUS (b) &c.

Omnibus memet satisfacisse puto, si falsum aliquod exegeticum eos committere, vocique *επαγγελίας* talem tribuere significatum, commonstrauero, qui characteribus a Paulo suppeditatis eiusque scopo prorsus aduersatur.

Aeternam enim beatitudinem, ad numerum *επαγγελιών* pertinere, quas fideles V. T. actu reportarunt, Scriptura S. et Paulus in Epistola ad Hebraeos manifeste asserit; hinc ista interpretatio characteri imo contradicit. Quà prius, cum ipsa deductio nimis longe memet detineret, B. L. ad scriptores dogmaticos, anti-Pontificios, anti-Socinianos, et qui recentissime defensoribus status intermedii & Hypnopsychismi se opposuerunt (c) ablegatum volo. Qua posterius autem producam nonnulla effata Apostoli adeo clara & euidentia, ut nullum huius rei scrupulum relinquere possint, dummodo rite pensitentur. Atque sic I. se mihi offert v. 13. & 14. cap. XI. ubi Paulus de Patribus V. T. ab Adamo usque ad Abrahamum (*οἱ πάντες*) refert: Fuisse eos confessos, quod sint peregrini in terra, patriam quaerentes eamque coele-

zum voraus haben solten: oder, daß sie nicht ohne uns vollendet würden. Hebr. XI. 40. Haec autem profert eum in finem, ut testimonium Pauli contra somnum animarum in hac epistola ad Hebraeos XII. 22. 23. 24. sit clarum eo facilius pervertere queat.

(a) In *colleg. Anti-Sociniano* pag. 249. ex edit. Theologi doctissimi et laudatissimi b. D. HENR. ASCAN. ENGELKENII.

(b) In *Psychopannychia* Tom. II. Oper. pag. 561, ubi Anabaptistis fortiter se opponit, quamvis postmodum, ut ex eius *Institut.* Libr. III. cap. 25. pag. 353. edit: Geneu. anni 1602. annotant Theologi, eorum sententiae accesserit, qui pro statu intermedio, n. 2. adducto, militant.

(c) Praestat hoc Celeb. Summeque Venerabilis Dresdensium Theol. D. VAL. ERN. LOESCHERI, (cui Iubilaeum ministeriale anno proxime elapso celebratum, ex animo gratulor, placidamque & iuuen-

coelestem. Vbi quidem notandum: *α*. Terram in qua fuerunt peregrinati non esse, aut esse posse, terram Canaan (vt putant multi) in qua peregrinati sunt Abraham cum Isaaco & Iacobo. Το *παρεπίδημον* enim, non ad solum Abrahamum, sed etiam ad reliquos Patres anteriorum temporum pertinet, qui tamen in terra Canaan non fuerunt peregrinati, & praeterea sine dubio tales sunt viatores & peregrini, qualis erat Dauid, qui Psalm. XXXIX. 13. fatetur, se esse talem peregrinum, quales eius Patres. Dauid vero non erat peregrinus in Palaestina, erat autem peregrinus in tota sua vita, & qui habebat *πολίτευμα* in coelo. Accedit, quod *ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι* idem sit ex vsu loquendi Scripturae, ac versari in hoc mundo s. in hac vita. Conf. WOLFBVRGIUS (a). *β*. Esse in peregrinatione & esse in Patria, adeo sibi esse opposita, vt non detur, aut dari possit tertium aliquod. Cum nemo vllibi esse queat, nisi vel in Patria, vel extra Patriam. Iam argumentor ex dicto allegato: Quicumque est peregrinus in terra, ille statim ad Patriam debet deferri, quando in hac terra s. in hac vita versari desinit. Consequentia patet ex oppositione modo allegata. Atq. Fideles V. T. Ergo. Hinc stabilitur: Actuale beatitudinem pertinere ad numerum bonorum, quae actu reportarunt fideles V. T. Limbus igitur Patrum, status intermedius, somnus-

---

juuentuti simillimam, ex toto pectore apprecor, senectutem) aus-
 erlesene Sammlung der besten und neuern Schrifften vom Zu-
 stande der Seelen nach dem Tode Dresdae 1735. emissa.
 D. F. T. E. SIMON, in dem aufrichtigen Bedencken
 über die Lehre von dem mittlern Zustande derer vom Leibe abge-
 schiedene Seelen. Erford. 1741. D. ISAAC WATTS in
 der zukünftigen Welt P. I. titulum referente: Versuch den ab-
 gesonderten Zustand der Seelen zwischen dem Tode und der Aufer-
 stehung zu beweisen, cuius defensionem contra D. HEYNIVM
 suscepit Cel. D. D. BAVMGARTEN in *Confil. Theolog. Collect.*
 6. num. 43, vt alios taceam.

(a) in *Observation, S. in N. T.* voce *γῆ* pag. 86.

somnusque animarum evanescit, iuxta singulos enim status, animae pertinent adhuc ad viatores extra terram.

II. Occurrit dictum in hac epistola ad Hebraeos cap XII. 23. inter ea, quae de actuali beatitudine fidelium post mortem testantur, eulentissimum. Dicitur de Hebraeis accessisse eos (id est, ad intimam coniunctionem delatos esse) ad πνεύματα δικαίων τετελειωμένων. Vbi notandum 1. πνεύματα, quorum mentio iniicitur, a DEO & angelis manifeste distingui. Accessistis, inquit, Paulus ad angelorum παιήγυριν, ad DEum omnium iudicem. Verum non dari alios praeter DEum & angelos, spiritus, quam quidem animas humanas, ex Scriptura notum est. 2. πνεύματα eas vocari cum addito : δικαίων τετελειωμένων, quod ipsum indicat, non posse hic intelligi animas humanas in hac vita versantes, & cum corpore vnam substantiam completam, scilicet hominem constituentes, vt vult COCCEIVS, ex alia tamen, quam contra quam hic disputo, hypothefi. Id enim si intendisset Apostolus, appellatio δικαίων iam suffecisset. 3. πνεύματα δικαίων eas vocat cum addito : τετελειωμένων, id est talium, qui suam τελείωσιν iam acceperunt, s. bona possident finibus DEI respondentia, ceu infra §. 19. euincetur. Verum animae alto somno oppressae, non obtinuerunt bona sibi destinata. Deficit iis potius bonum aliquod, quod in hac vita iam possederunt, nimirum status clarorum & distinctarum idearum. Nec animae in limbo aut statu alio intermedio versantes obtinuerunt suam τελείωσιν, sed adhuc exspectant. Nec ad rem facit exceptio : animas a corpore separatas, vel alto somno oppressas, vel in statu intermedio versantes ita vocari, quod is eorum sit status, ea conditio, vt eos immutabili ratione consummatio seu sempiterna felicitas maneat, ceu volunt Sociniani, in specie SCHLICHTINGIVS & cum eo HEYNIVS (a). Quatenam enim esset haec consummatio dicenda, secundum quam animae a corpore separatae, nihil habent perfectionis prae fidelibus, & ad vitam

(a) Verba, quod is . . . maneat, sunt verba SCHLICHTINGII in Comment, ad loc, alleg, cuius vitulo aravit D. HEYNIVS

vitam aeternam electis in statu huius vitae, quippe quorum ea quoque est conditio, ut propter immutabilitatem decreti electionis, sempiterna felicitas immutabili ratione eos maneat. Et quale quaeso! bonum Hebraeis inde enasceretur, quod accesserint ad numerum eorum, qui aequae ac ipsi debebant expectare beatitudinem, cum e contra haberent, de quo sibi gratulari poterant Hebraei, quod cum actu beatis in coelo in intima connexionem sint positi, adeoque beatitudo illis tam certo futura sit, quam certo *πνεύματα δικαίων τετελειωμένων* eam iam habent in praesenti. Quid vero ex dicto explicato, pro destruenda sententia defensorum status intermediarii & Psychopannychismi desumi possit, non opus est, ut specialius commemoretur.

Intelligitur hoc ipso infimali, etiam contra secundum characterem peccari. Aeterna scilicet beatitudo, bonum est fidelibus V. & N. T. commune, est beneficium coeleste, quod adversarii concedunt. De tali autem bono *επαγγελία* intelligi nequit.

Quod si praeterea ad scopum Apostoli referatur haec, quam haecenus consideraui, τῇ *επαγγελίᾳ* interpretatio, nova ratione apparebit, eam menti Apostoli haud respondere. Quis enim nerius? quis nexus? Vos, o Hebraei! oportet constantes esse in fide, sub omnibus, quibus iam expediti estis, afflictionibus, eandemque, quam in Patribus V. T. admiramini, exhibere fidem. Patres enim, ut iam vidistis, fuerunt constantes, insigni idcirco a DEO testimonio exornati, quamvis vel usque ad tempora ascensionis Christi, vel in hunc usque diem, aut in statu quodam intermedio versantes, aut profundo usque ad extremum iudicium somno oppressi, beatitudinem aeternam expectare debeant. Quid

F

enim

---

in dem Sendschreiben an Er. Hochw. Herrn D. BAVM-GARTEN pag. 157 scribens: Paulus konnte von sich und seines gleichen sagen, daß sie schon ein Bürgerrecht im Himmel hätten, welches von ohngefähr so viel, als das, **ihre seid kommen**, anzeigt === Sein Bürgerrecht verschaffet ihm Sicherheit genug, gewiß ein Himmelsbürger zu werden. Und damit können auch die andern Hebräer zufrieden sein.

enim commemoratio istorum omnium faciebat, aut facere poterat ad mouendos Hebraeos? Sane a sapientia Pauli, imo Spiritus S. longe abest, suppeditare argumenta persuasoria s. motiua tam inania. Atquae haec puto prorsus hic sufficere posse.

§. X.

Numerosa est posteriorum classis, eorum scilicet, qui cogitasse Apostolum perhibent, de beatitudine consummata absoluta in resurrectione mortuorum obtinenda, cum *τῆς παγγελίας* mentionem hic iniiceret. Communis enim est isthaec sententia, cui non parum autoritatis conciliauit, quod praeter D. CHRYSOSTOMVM in ecclesia graeca, & D. AVGVSTINVM in ecclesia Latina, in nostra quoque acutissimus & felicissimus Scripturae S. interpres b. SEB. SCHMIDIVS, in citato iam aliquoties commentario, omni conatu eam exornare & corroborare studuerit. (a)

Equidem facile largior tantis Viris, quorum, si quis alius, ego profecto! insignia in ecclesiam merita veneror, imo admiror, dogmaticae veram, fideique analogiae haud contrariam ab iis proponi expositionem: (b) eam vero menti Apostoli respondere, siue exegetice veram in simul esse, id quidem est, quod, vt credam, nulla ratione a me impetrare possum. Sic enim omnibus, supra

§. 8.

(a) b. SCHMIDIVM sequuntur ex nostris, in specie recentioribus, b. ZELTNERVS in *Bibliis Altorf.* ad h. l., b. KRACKEVITZIVS in vnica, quae mihi ad manus venit, & a cl. SCHÆTELLGIO, solertissimo Disputationum Exegeticarum conquisitori, citata Disput. ad h. l. sub titulo: *de beatitudine fidelium V. T. non sine fidelibus N. T. consummanda*, b. IOACH. LANGIVS in *Apistolischen Licht und Recht*, b. STARCKIVS in *synopsi Theol. Exeget. in N. T.*, vt alios, minorem nominis celebritatem consecutos, taceam.

(b) Frequens hoc est in scriptis interpretum, maxime antiquiorum, vt veritates Dogmaticas misceant cum exegeticis, ceu recte annotauit IOH. CLERICVS in *Epist. Crit.* pag. 267. edit. Lips. „Quaerunt interpretes in singularibus locis passim dogma-

ta,

§. 8. stabilitis characteribus, mihi repugnare videtur. Quamuis enim, quod ad eorum

imum attinet resurrectio mortuorum beata, ad numerum bonorum pertineat, quam nondum obtinuerunt fideles V. T. id tamen repugnat, quod stilo N. T. resurrectio mortuorum *ἐπαγγελίας* nomine nunquam veniat, imo quandoque aperte ab *ἐπαγγελία* terminisque aequipollentibus distinguatur, quemadmodum accurate comprobatur cl. Dn. D' OVTREIN, (a) ad quem B. L. cupio ablegatum.

Characteri vero 2do ob vna plures contrariatur rationes. α. Consummata enim beatitudo, qua animam & corpus, post iudicium demum extremum erit exspectanda; *ἐπαγγελία* vero tunc temporis, cum Paulus scriberet, iamiam erat exhibitā. β. Consummata beatitudo absoluta, quibusdam contigit indiuiduis a Paulo commemoratis, Henoch & Eliae, quantum cum certitudine scimus, quibus alii adhuc alios addunt (b): *ἐπαγγελίαν* autem nemo prorsus eorum, quos cap. XI. allegauerat Apostolus,

F 2

re-

„ta, vera quidem sed ad rem nihil facientia, in locis in quibus
„non sunt. Satis habent, nihil alienum a consecratis dogmatibus
„scribere, putantque non posse a se peccari in iis quaerendis, ubi-
„cunque libet, modo ne verba nimis aperte repugnent. Qua in
„re videmus antiquissimos Scripturae interpretes Graecos & La-
„tinos, quod verborum & Grammaticae securi, dogmatum dun-
„taxat veritatem attenderent, mirum in modum aberasse a vero
„sensu locorum.

Vide tamen, quomodo eos excuset, Celeb. Dn. a MOSHEIM in der Sitten-Lehre der Heil. Schrift Tom. IV. pag. 748.

(a) in Commentar. Tom. III. pag. 622 sqq.

(b) Refertur in horum numerum inprimis MOSES, a Iudaeis non solum, FLAV. IOSEPHO, PHILONE IUDAEEO et Rabbinis, sed et a Christianis quam plurimis. Recenset huius sententiae Patronos, post GEOR.G. MOEBIUM in *discuss. singul. quarundam quaestionum Theologicarum* quaest. IV. in *Select. disput. Theolog.* pag. 938. sqq. cel. D. HEUMANNUS *Disput. de praecipua Causa,*

ob

reportavit. Quid ? quod inueniam plurimos, ex Viris illis celeberrimis, qui de beatitudine consummata absoluta hic cogitant, hanc suam expositionem destruere ipsos, quando nimirum ad numerum sanctorum, in die crucifixionis Christi resuscitatorum, referunt sanctos Patriarchas, Abrahamum, Isaa-

ob quam discipulis Christi tribus, se conspiciendos praeberunt atque audiendos Moses et Elias §. 7. pag. 9. quorum numerum recensius auxit. Dn. D. REUSMANNVS Disp. inaug. 1747 Goettingae habita: de Mose resuscitato, Utam corpore quam anima gloriae consorte. Addatur doctiss. Dn. WERNSDORFIUS Prof. Gedanensis in exercitatione, qua excutitur quaestio: Vtrum forsitan nonnulli pii ante diem extremum resurgant? Witteb. 1740. Ex Reformationis iungi potest Dn. BEAVSOBRE in den fortgesetzten Betrachtungen des Herrn I. SAVRINS über die wichtigsten Begebenheiten des N. T. Tom. III. pag. 433. Si de possibilitate huius resuscitationis quaeritur, nihil est quod affirmationem huius quaestionis impedire possit, verbaque Dn. BEAVSOBRE I. c. concedo: Ist das an was ungereimtes, wenn man sagt, Gott habe ihn auferwecket, daß er den Messias kennen lerne, und mit Elia sehen möchte, daß JEsus der Messias sei? nec non H. WITSI, in Meletem. Leidens. Dissert. IV. §. 15. pag. 309. scribentis: Cum proprium suum corpus habere potuerit Moses, cur credemus induisse alienum? Quid absurdi si statuamus, Mosi a DEO redditum fuisse corpus suum. Si autem de probabilitate sermo instituitur, sat multa adsunt. Concedo apparitionem Moysis & Eliae fuisse ὁραμα, non φάντασμα. Nolum tamen ita concludere, vt faciunt hic fere omnes: Moses in apparitione sua, in monte Thabor, iunctus fuit Eliae. Elias vero non qua animam, sed simul qua corpus adfuit. E. etiam Moses. Christus enim in iudicio extremo apparebit cum myriadibus angelorum. Christus iudex autem habet corpus humanum verum, Angeli non item. Nollem asserere, animam sine corpore, cui destinata est, non posse apparere, non posse loqui, non posse assumere corpus aliquod parastaticum. Quaecunque enim de natura

Isaacum, Iacobum, Iosephum (a) quos in gloriosa in coelos ascensione, qua animam & corpus, in gloriam traduxerit optimus Servus

F 3

ua-

rura & potentia &c. animarum a corpore separatarum cognoscimus, oppido sunt pauca, nec ad dirimendas istas quaestiones sufficiunt, & per instantiam ab angelis petitam, quippe de quibus haec omnia refert Scriptura S., infringi possunt. Nec in distinctione inter Spiritum completum & incompletum quidquam praesidii situm esse reputo, cum haecenus ex idea Spiritus incompleti, (etiam si assumatur Systema harmoniae praestabilitae, iuxta quod haec anima, huic saltem, non alii corpori est aptata) contradictionem cum assumptione corporis parastatici, actionibusque per tale corpus edendis fluere non perspiciamus. Quod enim anima adeo corpori suo sit adstricta, id ex vnione eius cum corpore & limitatione per corpus, tam materiali quam formali, oritur, qua cessante quamvis maneat corpori suo destinata, in illo tamen interuallo, quo est sine corpore, non tam pro anima, sed pro Spiritu erit habenda. Hinc quidquid de angelo valet, valebit etiam de anima separata. Nec dicerem: Scripturam S. animam separatam eodem nomine nunquam appellare, quo appellatur totus homo ex anima & corpore constans. Contrarium enim in Abrahamo conspicuum est, cuius animam in gloria versantem subinde vocat Abrahamum, ut ex disputatione Christi cum Sadducaeis & parabola de epulone patet. Et quamvis Scriptura S. nullum nobis sistat exemplum apparitionis animae separatae, tamen a silentio Scripturae, ad negandam rem, cuius impossibilitas non manifesto liquet, concludere non audeo. Sed haec amice in praesenti monuisse sufficiant, & cum venia Virorum Doctissimorum, quos scio contradicentes ferre posse in re Problematica.

(a) Horum classi additur Iobus a LXX. interpretibus, vel quisquis est autor additamenti libro Iobi subiuncti. Conf. Doctiss. Dn. DAN. OTTO WAHRENDORF, *de resurrectione speciatim Iobi cum Sotere facta, ad finem libri Iobi, secundum LXX. addatur*
die

uator. Audiamus e. gr. b. IOACH. LANGIVM im Evangel. Licht und Recht, Part. II. pag. 396. b. V. - ita pronuntiantem: Welche, und wie viele Heiligen es gewesen, denen die Gnade der Auferweckung wiederfahren, das ist allein Gott bekant. Man kan doch aber leichtlich erachten, daß es vor andern die heiligen Propheten, auch einige gottselige Könige und andere Heilige, sonderlich die Glaubens-Helden unter ihnen gewesen sind: da nun Jacob und Joseph nicht wolten in Egypten begraben seyn, auch ihre Leiber dahin gebracht wurden, so hat Gott wohl ohne Zweifel darunter diese geheime Regierung gehabt, daß sie demaleinst mit Christo auferstehen sollten &c. Huius tamen sententiae oblitus vir beatus, im Apostol. Licht und Recht, pag. 393. ad verba nostri oraculi: Sie haben nicht empfangen die Verheißung, ita commentatur: (der besseren Auferstehung und des völligen Lebens der Herrlichkeit nach Leib und Seele, ob sie wohl der Seele nach seelig gestorben sind, und also haben sie auf das unsichtbare im Glauben gesehen.) Et hoc quidem, quod in b. LANGIO deprehendimus, accidit plurimis. Iam velim perpendamus: vtrum verba Pauli: *μη ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν* de beata resurrectione eos cogitare finant? si non improbabiliter credendum est, plurimos eorum, quos *ἔτων πάντων* nomine comprehendit Apostolus, iam iam resurrexisse. γ. Consummata beatitudo absoluta, hinc beata resurrectio, bonum est fidelibus V. T. cum fidelibus N. T. commune, his vero non propria. Talis e contra est *ἐπαγγελία* fidelibus V. T. denegata.

Quod si denique applicetur hic character 3tius, *ἀσυνεπείρα & ἀσυνέμφορα* deprehenduntur. Ita enim admonitio Apostoli fluere deberet: Vos, o Hebraei! fidem constantem DEO servatorique, cui nomen dedistis, praestare obligamini. Considerate enim quaeso! exempla piorum Patrum V. T. Hi DEO placuerunt, nec tamen haectenus per resurrectionem ad consummatam bea.

---

die allgemeine Welt-Historie, Tom. II. §. 405. nota 259. pag. 375. & Dn. SCHOETTGENII *Jesus, der wahre Messias*, libr. V. cap. 6. pag. 803. seqq. von den Heiligen, die mit dem Messia aufgestanden,

beatitudinem absolutam peruenerunt. Neminem facile credo ita rationes suas subducere. Scio, quomodo haec sententia cum scopo Apostoli soleat conciliari. Ita scilicet: „Qui hodie viuunt, & impatientes expectatione redduntur, dum DEus consummationem ipsorum differt, & ipsos sub cruce ad finem vitae exercet: illi cogitare debent consilium DEI sapientissimum; qui nisi hunc ordinem ad salutem, in quo tam diu extremus dies differtur cum consummatione fidelium, instituisset, nos nec nati essemus, nec vitae aeternae haeredes esse possemus. Cum itaque hic ordo DEI nobis sit utilis, non impatientes, sed patientes esse debemus. Quantum vero roboris huic ratiocinio insit, aliis diiudicandum relinquo. Me iudice omnia tunc rite se haberent: si Hebraei, aut ob moram diei iudicii fuissent impatientes, aut afflictionum, sub quibus gemebant, non citius, quam in die extremi iudicii finis fuisset sperandus. Ita enim argumentum in forma se habet: Quorumcunque commodum promouetur, eo quod dies extremus, & cum eo beata resurrectio differtur; illi non debent esse impatientes. Atqui nostrum commodum &c. Ergo. Taceo, circa minorem multa adhuc moneri posse, de quibus plura dabit §. 16. 3

§. XI.

Non exiguam certe nominis celebritatem, quemadmodum in reliquis scientiae sanctioris partibus, ita in illa quoque, quae circa legitimum Scripturae S. sensum eruendum versatur, consecutus est IOH. COCCEIUS, ecclesiae Reformatae Theologus, novaeque sectae conditor. Non igitur abs re erit perspicere, quomodo circa hoc *δυσνόητον* Paulinum explicandum fuerit versatus. Ita vero in Commentariis suis in epistolam ad Hebraeos, qui partim inter scripta eius exegetica, partim in operibus anecdotis comparent, mentem suam exponit, ut per τὴν ἐπαγγελίαν intelligat bonum illud, seu praerogativam N. T. (imaginariam tamen) qua consummatur in justificatione et absolutione conscientiae, quam fideles V. T. non reportarunt in hac vita, sed in coelo demum.

Quod quidem ut pateat eo dilucidius, notandum est, COCCEIUM inter alias hypotheses sibi proprias, quibus, ut evehat

eo magis N. T. praerogativas, V. T. bona iusto minus extenuat, defectus vero cumulat, etiam hanc fouere: Peccata in V. T. non fuisse plene remissa, DEum potius ea dissimulasse et conniundo praetermisisse, fideles V. T. non habuisse ἀφεσιν, sed tantum πάρεσιν τῶν ἀμαρτιῶν, mansisse eos sub reatu peccati et execratione, quamdiu viuerent, cum metu et terrore accedendi ad DEum, sine Spiritu υἱοθετίας, tranquillitate conscientiae, sine παρρησία & πληροφορία, reliquisque iustificationis consummatae consecrariis. Et quamuis reportarint vitam aeternam, propter sponsonem Christi ab aeterno factam, in qua liberati quidem fuerint a lege & peccato, plenam tamen & consummatam iustificationem, id est, deletionem chirographi, consolationem de iustitiae causa iam exstante, annunciationemque iustitiae adductae, peccatique expiati non prius accepisse, quam soluto actu redemptionis pretio, adeoque in coelo, in die mortis Christi, postquam in cruce pendens Servator exclamasset τετέλεσται, hinc tum demum fuisse consummatos, cum Princeps salutis fuerit consummatus. Quam suam sententiam in tract. de Foederibus Diuinis (a) propositam, et data quavis occasione repetitam, ex hoc nostro dicto, tanquam vno ex palmariis deducere satagit, nactus in hoc negotio ex asseclis suis haud paucos sibi ἐμοψήφους, ex quibus in primis nominare possum IOH. BRAVNIVM (b) IOH. D'OUTREIN (c) CHRIST. WITTICHIVM (d) PETR. van den HOECK (e) vt alios taceam. Iam quid de ea sentiendum sit, vtrumue inueniat COCCELVS in hocce, quod quaerit, loco, examinandum erit iuxta characteres supra stabilitos.

Non diffiteor, in tantum hic accedere ad' mentem Apostoli Virum celeberrimum, in quantum concedit, non de alia, quam

(a) §. 353, nec non in aliis locis a WITSIO, loco mox citando, allegatis.

(b) in Commentar. pag. 813.

(c) l. c. pag. 624.

(d) in inuestigatione Epistolae ad Hebraeos p. 358 coll. p. 211.

(e) in Commentario Analytico in Epistolam ad Hebraeos ad h. 1.

quam quae temporibus N. T. propria est, promissione, hic sermocinari Paulum, quippe quod characteri secundo ex asse conveniens est. Nec refragabor COCCIO cum asseclis, posse eam cum scopo Apostoli intime connecti. Adest hic vis ratiocinii pro patientia Christianorum a minori ad maius. „Quod si seniores enim „adeo constantes fuerunt, & tot & tanta fecerunt pertuleruntque „per fidem, cum promissionis implementum et consummationem „non habuerint, quanto magis tenebantur Hebraei perseverare in „fide, spe, caritate, atque ita agere et pati, qui promissionis im- „plementum in Christo exhibito habebant, inque eo consumma- „bantur, scribente D. van den HOECK (a) In eo tamen hallucinari video Virum ceteroquin magnum, quod consummatam iustificationem, ἡ φεσιν ἀπαρτίων, cum iis omnibus, quae iustificationem consummatam sequuntur, liberationem a reatu peccati, & exprobratione chirographi, metu et terrore accedendi ad DEum, subiectione sub ira & maledictione quamdiu viverent &c. ad eas reiciat promissiones, quae N. T. sunt propriae, nec etiam ad V. T. spectare credat, quo ipso in primum impingit characterem.

Luce enim meridiana clarius ex Pandectis s. tam V. quam N. T. comprobari potest:

I. Fideles V. T. eodem plane modo fuisse iustificatos, quam nos quidem iustificamur in N. T. Iustificatio enim Abrahami a Paulo Rom. VI. tanquam exemplum nostrae iustificationis proponitur. Porro iustificatio in N. T. fit per fidem, attestante epistola ad Romanos et Galatas: sed fides τῶν πρεσβυτέρων omnibus ab Apostolo in N. T. ad imitandum proponitur. Ergo eandem, quam in V. T. praestiterunt fidem, etiam in N. Testamento expectat DEus. Vbi vero eadem fides, ibi etiam eadem iustificatio. In solo obiecto fidei iustificantis, id est Christo cum suo merito, erat differentia temporis, λύτρον nondum actu solutum, peccata nondum actu expiata, chirographum non deletum, quae tamen in a-

G

ctu

(a) l. c. pag. 364.

Et modo iustificationis nihil mutare poterant. Certo futurum enim in praeuisione DEi idem est ac praesens, hinc eosdem quoque habet effectus apud DEum, quod COCCEIUS ipse negare nequit, qui in explicandis vaticiniis V. T. de Christo, tunc temporis futuro, tanquam iam praesente loquentibus, hac assertione feliciter usus est. Et praeterea vocabulum iustificationis eo significatu vsu in Scriptura S. usurpari, vt plenam et semiplenam, consummatam & non-consummatam V & N. T. denotet, euinci haud poterit.

2. Habuisse fideles V. T. plenam remissionem peccatorum cum omnibus suis effectibus. Solus David hic sufficere potest, quippe in cuius Psalmis istiusmodi deprehendimus testimonia, quae de plena iustificatione s. ἀφεσις nos nullo modo dubitare sinunt. DEus enim non imputat peccata, obtegit praeuaricationes, obsignat delicta Psalm. XXXII, 1. 2. 3. Legatur Psalm. LI integer, quid quaeso! clarius, quid manifestius dici potuisset? Divinus enim Psalter deletionem defectionum v. 3, ablutionem, eamque largam et mundationem a peccatis v. 4, albedinem prae niue sibi expetit v. 9. Quae omnia non de dissimulatione, praetermissione et reservatione iuris compellandi peccatorem, sed de plena remissione & condonatione intelligi possunt, pluraque involuunt, quam quod παρέσις termino indicari putat COCCEIUS, secundum quam DEus quidem non punit peccata, nec animum habet ea a peccatore exigendi, ita tamen, vt non declaret sibi esse satisfactum, sed contra reservet sibi ius compellandi peccatorem. Et quantum ad effectus iustificationis attinet, a DEo petit David, vt audiat gaudium & laetitiam, vt exultent ossa antea contrita, v. 10, cupit sibi concedi Spiritum firmum intra se renovatum v. 12, restitutionem gaudii salutis Divinae v. 14, quae omnia opposita erant Spiritui fracto, animo fracto & contrito v. 19, qualem habebat in praesenti. Hinc quis conscientiam tranquillam, Spiritum *ὁ δὲ πνεῦμα* tanquam horum omnium opposita, & reliqua bona foederis gratiae denegare potest Dauidi, iustificationem consecuto? De Davide vero, nec alio, hunc Psalmum agere, com-
pro-

probat partim inscriptio, partim v. 16. Liberatio enim a sanguine quid aliud est, quam liberatio a poena caedis in Vriam commissae? hinc nec ad vaticinia de beneficiis in N. T. exspectandis referendus erit, ad quod, vt delabar, nullo argumento huic Psalmo infito commoueor, contrarium licet defendente COCCEIO, quantum infit huic Psalmo roboris, ad destruendam hypothesin a se assumtam, probe perspiciente. (a) Nec, vt vnicum adhuc addam, contra hancce *επαγγελίας* interpretationem, argumentum, tolerare posse mihi videor, quod COCCEIVS verba Apostoli licentiose ita restringat: Hi omnes - - - non reportarunt promissionem, *in terra quidem, interim in coelo reportarunt.* Credo enim hoc modo sanctissima oracula cerei instar nasi flecti, praconceptisque interpretum opinionibus facile aptari posse. Profecto! si id, quod vult COCCEIVS, intendisset Apostolus, mentem suam procul dubio clarius exposuisset.

§. XII.

Non aliena est ab ista, quam §. praecedente produxi, sententia Cocceiana, sed potius ceu conclusio, ex ea deduci potest alia, quam recentius omni conatu exornare & defendere studuit doctiss. Dn. NICOLAVS NONNIVS, Theologus hodie Bremensis, in Disput. *de aucta beatorum gloria post consummationem mediatoris.* Habet in ista disputatione hunc sibi scopum praefixum, vt commonstret: beatas in coelo animas ante Christi consummationem, i. e. passiones & mortem exantlatas, ascensionemque in coelos, in gloriam introductas, novas amplasque expertas esse felicitatis accessiones, postquam in coelum introiit *Θεὸς ὁ πατήρ*,

G 2

vt

(a) Conf. b. noster GRAPIVS in *Theologia recens. controuersa absoluta* s. Tom. IV. cap. III. quaeest. 4. pag. 40 seqq. WISSIVS in *Oeconomia foederum Diuinor.* libr. IV. cap. XII. §. 27. seqq. pag. 786. b. BVDDEVS Disput. *de praerogatiuis fidelium N. T. prae fidelibus V. T.* in Syntagm. Dissert. Theolog. pag. 131 seqq. autoresque hic citatos, quibus adhuc addo b. CHRIST. EBERH. WEISMANNVM in *Instit. Theolog. Exeget. Dogmat.* pag. 995. Porism. 23, 24, 25.

ut caput, salutis dux, consummatus Pontifex, & obiectum adorationis hominum atque angelorum. Ponit has felicitatis accessiones in maiori gaudio & delectatione, oriunda *partim* ex societate coelesti cum Christo, per quam fruuntur non solum bonis praesentibus, *perfecta scilicet peccatorum remissione & liberatione ab omni illorum culpa, poena, reatu & macula, cuius sensus haecenus fuerat impedimentum beatitudinis, qui tamen prorsus iam cessat per ἀφεσις*; sed etiam noua obfignatione spei, quam habent de beata resurrectione corporis, in exemplari corporis glorificati, quod praesens intuentur; *partim* ex maiori numero perfectionum intellectus & voluntatis, quas vberiori opera recenset, longiores tamen, quam, ut hic transferbantur. Atque hoc quidem ex Scriptura S. probaturus, inter alia quoque ad praesens oraculum Paulinum prouocat, suoque calceo pedem ita aptat: Hi omnes, testimonium consecuti propter idem, non reportarunt promissionem, i. e. *perfectionem & gloriam quae in coelo demum locum habet, quaque transeuntes per ἀνάλυσιν ad beatam aeternitatem sancti V. T. non fuere redditi compotes, DEO melius quid de nobis prospiciente, seu ut Vir doctiss. contra apertam literam textus haec verba vertit, ut eo facilius ad thesin, quam comprobare intendit, ea torquere queat: DEum melius quid de ipsis prospexisse, nempe quam id erat, quod excedentes ex vita possidere inceperunt, ne absque nobis perficerentur, i. e. redderentur compotes istius boni promissi, nisi statuto tempore, in diebus Messiae & una cum fidelibus N. T. Habere Virum doctissimum in hacce sua explicatione, consentientes interpretes ex COCCII schola prodeuntes, mirum videri poterit nemini, cui, quae ex Viri clariss. sententia allegata sunt, cum ipsis COCCII placitis conferre, placuerit (a). Id tamen dissimulandum non est, fauere huic interpretationi etiam*

(a) Citatus iam supra HOECKIUS, istis, quae ex Clar. NONNII Disputatione adducta sunt, simillima scribit l. c. ad h. l. Non piget, ipsa eius verba hic recensere, cum HOECKIUS forsitan non sit in omnium manibus. „Licet fideles Patres consummarentur in coelo, tamen i. quaedam consummatio in coelo non erat,

iam alios insignes & laudatissimos Theologos, ab hypothefibus Cocceianis tamen maxime alienos, & in explicanda *επαγγελία*, quam non reportarunt fideles V. T. de aliquo cumulo graduue beatitatis, qui veniente omniāque implente Christo, sanctis in coelo animabus accesserit, cogitare (a). Quod si ea, qua fieri potest, breuitate, mentem meam exponere licet, iam non disquiram de veritate dogmatica hic defensa. Remotis hypothefibus accessoriis, sententiam ipsam, credo, ita proponi posse, vt non innoxia solum, sed etiam vero non plane absimilis videri posset (b). At,

G 3

nolo

„Non erat eorum consummatio in Christo salutis causa consum-
mato per passiones. Erant in gloria patres in sponse futuro,
tamen tunc demum consummati sunt, quoad causam salutis Chri-
stum, quando ipsorum salutis princeps consummatus est. In
eo consummato vt capite, consummantur fideles vt membra, ipso
actu. Addo II maiorem gloriae & gaudii gradum Patres ade-
ptos esse, ex Christi consummatione per passiones iam exantla-
tas, quod dum in coelo ipsis patefactum est, quodque dum intel-
lexerunt ex ascensione Christi in coelos, non potuit non in ipsis
excitasse laetitiam, quo refero Ioh. VIII. 56. (sine omni tamen
ratione. Visio enim diei Christi gaudiumque Abrahami, tan-
quam tunc temporis iam praeteritum nobis sistitur, in vocibus
εἶδε καὶ ἐχάρη: Christi passio & adscensio in coelos vero tunc
temporis adhuc erat futura) „Vno verbo, patres consummati post
mortem, liberati a carne, a lege, a peccato, & adepti gloriam coe-
lestem. Ipso actu consummati sunt in Christo salutis capite con-
summando. Maiorem gloriae & gaudii gradum tunc consecuti,
atque ita maiorem consummationem.

(a) Celeb. intelligo IOH. ALB. BENGELIVM in *Gnomone N. T.*
ad h. l. vbi etiam MATTH. FLACIVM citat in *Glossa compendi-*
aria N. T. ad h. l. ab hac interpretatione non alienum.

(b) Sic fauere huic sententiae credi posset, quod, qui antea viderunt so-
lum DEUM vnitrinum a facie ad faciem, ex eo tempore, quo
Christus in coelos introiit, viderint simul Christum ceu

θεόν

nolo me immiscere quaestionibus Problematicis; id potius vnice inuestigabo: vtrum ista opinio in dicto Paulino praesidium aliquod inueniat, quod, vt negem, vna plures mihi in promptu sunt rationes:

1. Contrarius enim plane sensus hoc pacto verbis Paulinis tribuendus erit: Obtinuerunt hi omnes promissionem, licet suo tempore. Paulus vero simpliciter & sine restrictione scribit: Non obtinuerunt promissionem. Taceo, si ad augmentum illud beatitudinis fidelibus V. T. a DEO tributum respexisset, Apostolus ita scribere haud potuisset, cum tunc temporis Christus iam consummatus esset. Quae omnia characteri primo plane aduersantur.

2. Fideles N. T. ad quos scribebat Paulus, illam *ἐπαγγελίαν* non poterant non esse consecuti (per char. 2.) verum illi nondum erant ad beatitudinem translati. *ἐπαγγελία* est bonum N. T. & fidelibus, qui in illo viuunt proprium (per eundem characterem) secundum hanc sententiam vero, *ἐπαγγελία* bonum continet fidelibus V. T. proprium.

3. Et quid denique haec omnia ad scopum Apostoli obtinendum faciunt? Quid repraesentatio augmenti beatitudinis, quod fidelibus V. T. in coelo contigerat, ad firmandam fidem & constantiam Hebraeorum conferre poterat? (a)

Totus quidem in eo est doctiss. NONNIUS, vt significatum vocis *ἐπαγγελίας* a se assumptum firmet, hinc septem regulas ponit, iuxta quas

---

θεάνθρωπον, viderint Christum in carne, tot votis, tot suspiriis expetitur. Et praeterea ex Matth. XIII. 16. 17. forsan concludere liceret a minori ad maius, a statu exinanitionis & formae seruili, ad statum exaltationis, maiestaticum & gloriosum. Legantur Doctiss. D. BENNERI meditationes sub titulo: *Worthey der Engel* &c. insertas Tom. IV. *Orationum sacrarum* a b. KOHLIO editarum, pag. 126 seqq.

(a) Dixi in §. praeced. sententiam COCCII, cum scopo Apostoli conspirare. Afferui sub initium huius §phi sententiam Doct. NON-

quas ille ex adiunctis inueniendus & determinandus est, breuiter adhuc examinandas, ima earum haec est: ἐπαγγελία in genere notat promissum beneficium, annuntia: uñ olim, postea exhibendum. Nihil est, quod circa hanc regulam moneri queat. 2da. Ἐπαγγελία notat h. l. singularem promissionem s. illustre beneficium, in diebus Messiae demum implendum. Concedo hanc iterum Viro doctiss., deducturus in sequentibus ex characteribus supra positis, quidquid hac regula continetur, cum speciali determinatione, quale sit illud beneficium. Interim diffiteri nequeo, argumenta, quae a Viro doctissimo in medium proferuntur, neruo probandi destitui. Putat enim 1. Ἐπαγγελίαν in singulari, cuius hoc loco mentionem facit Paulus, distinguendam esse (quod communiter negligatur) ab ἐπαγγελίαις in plurali, quas v. 13. & v. 33. commemorat. 2. Per τὴν ἐπαγγελίαν intelligendam venire promissionem aliquam singularem & κατ' ἐξοχήν talem, per τὰς ἐπαγγελίας vero particulares & speciales, possessionem scilicet terrae Canaan. Sed quantum ad prius attinet, concedo quidem, τὰς ἐπαγγελίας v. 33. commemoratas, distinguere debere ab ἐπαγγελίᾳ in nostro dicto obuia, quamuis non eam ob rationem, quia illae in plurali, haec autem in singulari ponuntur, sed quia diuersa habent praedicata. Illas enim reportarunt, hanc minus. Ἐπαγγελία vero v. 13. indicatae, cum τῇ ἐπαγγελίᾳ in v. 39. communem habent characterem

---

NII cum Cocceiana intime connecti posse, & per modum conclusionis ex ea fluere: Hic tamen nego sententiam Nonniam scopo Pauli respondere. Id quod nemini mirum videri poterit perpendenti, consummatam iustificationem, quam beati in coelo obtinuerunt, duplici modo spectari posse 1. tanquam bonum, quod cum illis commune habebant Hebraei, in N. T. viuentes, a cuius possessione durante V. T. fideles exclusi fuerant, & nihilo minus fidem tam constantem DEO praestiterant, & 2 tanquam augmentum beatitudinis, quod fideles V. T. habebant soli, Hebraeis nondum ad beatitudinem delatis. Priori in respectu eam considerat **COCCEIVS**; posteriori vero **NONNIVS**.

rem, hinc tamdiu vtramque pro vna eademque habeo promissione, donec mihi distincte commonstretur contrarium. Numerus pluralis & singularis, ad vtramque a se inuicem distinguendam nondum sufficit. Potest enim vna eademque promissio, insignem continens numerum bonorum, mox sumi distributue, hinc in plurali, mox collectivae, hinc in singulari poni, quemadmodum iam supra §. 8. observatum est. Quantum vero posterius concernit, nondum a me impetrare potui, ut *επαγγελίας* v. 13. ab Apostolo adductas, de promissionibus specialibus, temporalibus scilicet s. de possessione terrae Canaan intelligam. Possessio enim terrae Canaan Abrahamo eiusque posteris primum facta est. Paulus vero de omnibus sine discrimine loquitur. Nec pius & insignis affectus, qualis exprimitur in verbis: *procul viderunt promissiones & persuasi fuerunt & osculati*, videtur mihi ex consideratione boni alicuius temporalis ortus fuisse, cum inter gradum affectus Patribus tributi, & gradum bonitatis in promissa terra Canaan repraesentatae, nulla proportio inueniatur. Taceo verba Christi Ioh. VIII. 56. quippe cum nostris consona, longe aliud quid requirere. 3tiam regulam ita concinnavit Vir doctiss. *Indicat promissionem, cuius nemo fidelium ante statutum tempus particeps est redditus.* Verba: *ante statutum tempus* inferuntur textui, non vero ex eo eruuntur. Et quaecunque praeterea de b. GODOFR. OLEARII observatiuncula adducuntur ex dictis in §. 7. diiudicari possunt. 4ta regula huius est tenoris: *επαγγελία talis est promissio, qua potiti sunt in tempore praestituto fideles V. T.* Audiamus probationem, & quid de hac regula sentiendum sit, confestim apparebit. Etenim, ita scribit, dum dicitur, *DEum ipsis prospexisse* (ubi vero quaeso! haec dicit Paulus. Contrarium potius aperta littera testatur, nihil ipsis DEum prospexisse, sed nobis *θεῶς περὶ ἡμῶν*, non *θεὸς αὐτῶν*, hinc etiam reliqua sponte sua ruunt,) *ipso- que non absque nobis fuisse perficiendos, perfecti certe sunt & perficiuntur, verum vna & simul cum illis, qui sub diebus N. T. viuunt, impleta promissione.* Ponam haec omnia ita se habere, quomodo fideles V. T. augmento beatitudinis exornati, potuerunt dici, non sine illis,

ad

ad quos scribebat Paulus, & qui sub diebus N. T. viuebant, consummati? Debebant utique consummationem accipere sine illis, debebant citius, debebant soli accipere consummationem s. augmentum beatitudinis in illa die, qua Christus consummatus coelum ingressus est, cum Hebraei nondum essent ad beatitudinem euecti, nec de illa consummatione participare potuerint, quam illi in die ingressus Christi in coelum nacti fuerunt. Et quamuis ex Viri docti hypothesi, Patres in coelo acceperunt ἀφ' ἑσθ' , quam fideles N. T. in terra accipiunt : sola tamen ἀφ' ἑσθ' , augmentum beatitudinis Patribus tributum, non exhaurit. Ita Viri Doctissimi regula ita fuit : *Talem indicat promissionem, quae impletur in τελειώσει.* Concedo; sed qualis haec est τελείωσις? Respondet Vir doctissimus: *non temporis, sed personarum.* Probat hanc suam assertionem: *Dicitur enim, ne perficerentur χωρὶς ἡμῶν, absque nobis. Verum ipsa τελείωσις non accidit in hac vita, sed post mortem. Est enim finis ille, ad quem in fide collimarunt, qua testimonium adepti sunt patres, sed ille finis est σωτηρία τῶν ψυχῶν 1 Petr. I. 9. Plura hic cumulantur, quae concedi plane nequeunt.* 1. Verba enim χωρὶς ἡμῶν cum voce τελειωθῶσι minus recte coniunguntur, quae potius ab ea separanda veniunt, ceu suo loco euincetur. 2. Hinc concludi nequit: Patres acceperunt τελείωσιν, sed non acceperunt in hac vita. Ergo post mortem. Obtinuerunt eam neque in hac vita, neque post mortem, ceu antecedentia iam euincunt, & clara Pauli verba postulant. 3. Τελείωσις & τέλος τῆς πίστεως maxime differunt. Etymologia enim vocum, pro nectendis ex ea argumentis, maxime est fallax. Rectius, quid sit τελείωσις ab Apostolo hic indicata, ex constante huius vocis cognatarumque usu, in Epistola ad Hebraeos eruitur, iunctis illis determinationibus, quas suppeditat nexus orationis, ceu suo loco fiet. De tali post obitum fine (ita pergit Vir doctissimus, τελείωσιν & τὸ τέλος τῆς πίστεως vnum esse & idem probaturus,) obtingente illis, qui in fide vixerunt, totum Apostoli agit ratiocinium in hoc capite, & uniuersa illa testimonium nubes, quam in exemplum imitandum proponit, tales sistit, qui in his terris non inuenerunt illa, quae sperauerant atque quaesierant. Quin

Apostolum ad statum animarum Sanctorum in V. T., post finitum stadium fidei respicere, vel ipsa crebra exitus illorum in hoc capite docet mentio, ut v. 4, 5, 10, NB. 13, 14, 16, 21, 22, 26. Laudat acta per fidem usque ad exitum. Concludit ratiocinium v. 39. sed addit, quae defuerunt. Nihil tamen haec omnia ad rem faciunt. Paulus agit in toto capite XI de fidelibus, qui beatitudinem aeternam obtinuerunt, hoc lubens concedo, non autem de iis agit qua talibus, sed qua perseverantibus in fide, & eatenus eos ad imitandum proponit, vid. §. 2. Sistere vero exempla fidelium, qui beatitudinem aeternam obtinuerunt, exitusque eorum creberrimam iniicere mentionem, aequae minus probat, per τελείωσιν hic intelligendam esse beatam aeternitatem, quam si concluderem: Paulus in sylloge exemplorum cap. XI. proposita, frequentiore iniicit mentionem malorum & calamitatum, quas perpeSSI sunt usque ad finem vitae fideles V. T. (loca hic allegare superuacaneum duco). Ergo per τελείωσιν indicatam vult mortem temporalē, quae est finis omnium calamitatum in hoc mundo. 6ta Viri Doctiss. regula eo tendit: Tale promissum designatur, quo status illorum magis perfectus est redditus, cuiusque initia tantum possederunt. Dicitur enim Deus melius quid de ipsis prospexisse, nempe quam id erat, quod excedentes ex hac vita, possidere inceperant. Haec omnia destruunt se ipsa, contra apertam enim Scripturae S. litteram asseruntur. DEUS de illis nihil prospexit, sed de nobis. 7ma tandem regula absoluitur sequentibus: Tale promissum notat ἐπαγγελία, quo compotes fiunt fideles N. T. verum post exitum ex hac vita, dum ad τελείωσιν pertingunt. Sed gratis haec assumuntur & eo redeunt, ut 1. voces μὴ χωρὶς ἡμῶν connectantur cum voce τελείωσιν, & 2. minus legitima τελείωσιν notio supponatur, quippe quam vitam aeternam significare non posse, suo loco euincetur.

§. XII.

Expositae haecenus & examinatae interpretum sententiae, de promissione, quam non obtinuerunt fideles V. T. coeleste aliquod & spirituale bonum hic quaesiverunt: iam aliam produco, quae terrestre & corporale beneficium Patribus promissum, quamvis non exhibitum, hic inuenisse putat. Est ea, post H. GROTI-

VM (a) HENR. HAMMONDI, (b) qui ad liberationem a diuexationibus hostium respicit, quae promissio fuerit foederalis Abrahamo facta, Genes. XXII. 17. & quam Iudaei exspectauerint in Messia suo, Luc. I. 70 seqq. Hanc non obtinuisse, scribit, Iudaeos, quibus maximae subinde & praesertim temporibus Maccabaeorum (quos ἑταῶν παλαιῶν nomine inprimis indicari putat) perferendae erant calamitates : Christianorum vero temporibus, eam tanquam melius quid reseruatum fuisse. Horum enim fides erat duratura, in mediis vexationibus florens futura, ac tandem victoriam relatura, neque ab illis vnquam destruenda, quod vt euincat, ad promissionem Christi prouocat, Matth. XVI. 18. Sed nulla prorsus specie veri haec se tueri potest interpretatio, quapropter etiam, quantum scio, hac in parte sibi consentientem habet neminem, notatus e contra a IOH. CLERICO, in scholiis ad h. l. & a IOH. LIMBORCHIO in Commentar. ad h. l. qui id inprimis recte vrgent: nec Christianam ecclesiam, praesertim trium priorum seculorum, istam promissionem fuisse naetam, sed potius magis acerbis funestisque aduersariorum insultibus fuisse expositam. Tantum praeterea abest, vt isthaec se commendare queat opinio, vt potius omnibus supra stabilitis characteribus contradicat.

1. Promissio enim Abrahamo facta de inimicorum portis ab eius semine possidendis, Genes. XXII. 17. in occupatione terrae Canaan est adimpleta. Hinc non pertinet ad numerum ἐπαγγελιῶν, αἵς μὴ ἐκομίσαντο οἱ πρεσβύτεροι.

2. Promissio de possidendis inimicorum portis Abrahamo primo

H 2

mum

(a) non accepere promissa i. e. non licuit illis in terra promissa tuto consistere: succubuerunt irae hostili, vid. *Critici Anglicani* Tom. V. pag. 1534.

(a) In *Paraphrasi & annotationibus in N. T.* Tom. II. pag. 339. 340. edit. IOH. CLERICI, quam si penitus nosse desideras, vid. IOH. CLERICVM, ex instituto de ea agentem, *artis Criticae* Tom. III. Epist. X. pag. 363. edit. Lips. nec non b. BVDDEVM *Isagoges Histor. Theologicae ad Theologiam vniuersam* libr. poster. Cap. 8. §. 12. pag. 1749.

mun facta est. Vox ἔτοι πάντες vero, non ad Abrahamum & Iudaeos, sed ad Adamum vsque se extendit, vid. §. 3. Nec talis liberatio a diuexationibus hostium, qualem HAMMONDVS vult intelligi, ecclesiae N. T. est promissa, nec promitti potest, quamdiu est militans in terris, hostiumque insultibus exposita. Male huc trahitur promissio Christi, Matth. XVI 18, quae non de liberatione ab insultibus hostium loquitur, sed de perpetuitate saltem ecclesiae, etiam ab inferorum portis non destruendae, cum qua tamen vexationes aduersariorum, quas experitur ecclesia, consistere possunt.

3. Scopo suo aperte fuisset contrarius sapientissimus Apostolus. Quid opus fuisset tam operosa inculcatione ὑπομονῆς, admonitione vt fugiant ὑποσολῇ, verae constantisque fidei descriptione, tot exemplorum testiumque recensione, si Hebraeis in N. T. viuentibus liberatio ab omnibus hostium afflictionibus mox expectanda fuisset? Suffecisset hoc vnicum ad considerandum proponi. Et quamuis (quod vrget HAMMONDVS) Paulus cap. X. 37. ad aduentum Christi prouocet, mox a Iudaeis, fidelium persecutoribus, in excidio urbis Hierosolymae & reipublicae Iudaicae graues poenas sumturi, adeoque a praesentibus persecutionibus infidelium conterraneorum eos liberaturi, eo ipso tamen omnes calamitates non cessabant: Imminebant gentilium persecutiones duriores. In illis enim, sub quibus in praesenti gemebant, nondum ad sanguinem vsque restiterant cap. XII. 4, quapropter ista verba eum in finem, quem HAMMONDVS comminiscitur, ab Apostolo haud potuerunt adduci.

§. XIV.

Supereſt tandem, vt veram ἐπαγγελίας notionem sistam, eamque confirmem, quantum quidem hoc loco fieri licet. Specialius enim adhuc determinari potest, vbi ad voces περὶ ἡμῶν accessero, & statum eorum, ad quos scribit Paulus, penitus considerauero. Affirmo igitur, denotari hic promissionem neque spirituales & coelestem, neque temporalem, sed ecclesiasticam: CHRI-

CHRISTVM scilicet exhibitum cum omnibus bonis, quae ex eius exhibitione in Oeconomiam nouam, quae & N. T. vocatur, maxime ad illud tempus, quo viuebant Hebraei, ad quos scribit Paulus, restrictam (ceu infra clarius fiet) redundant. Inter ea hoc loco ad maiorem mensuram cognitionis & gratiae inprimis respicit Apostolus, qua adiuti fideles, qui sub noua Oeconomia viuunt, maiorem fidem magisque constantem, DEO praestare possunt, quam fideles V. T., si nonnulla exempla heroum fidei extraordinaria excipiantur. (a) Haec duo enim, exhibitio Christi scilicet, & bona Oeconomiae nouae propria intime cohaerent, adeo, vt posita priore, etiam posteriora ponantur, quod quoniam nemo negat, qui Christum admittit, illo euiecto hoc simul extra dubium ponitur. Exhibitionem vero Christi, Patribus quidem promissam, his vltimis tamen temporibus, vt frequens est Apostoli locutio, actu factam, hoc loco intelligi, palam fiet ex applicatione characterum, qui in aduentum Christi in mundum promissum quidem, sed non adimpletum temporibus Patrum, quos allegauerat Apostolus, exactissime quadrant.

H 3

I.

(a) Consentientes hic mecum habeo plurimos. Ex nostra scilicet ecclesia b. ERASM. SCHMIDIVS in notis ad N. T. ad h. l. b. IOH. MICHAELIS Prof. Gryphicus, in annot. in N. T., b. BROCHMANNVS in Comment. b. QVENSTEDIVS System. P. IV. pag. 574., b. ANDR. PRVECKNERVS l. c. b. IOH. CHRIST. PFAFFIVS, in continuatione comment. DORSCHANI in epist. ad Ebraeos, b. BVDDEVS Disput. de Praerogatiuis fidelium N. T. prae fidelibus V. T. in Syntagm. Disputat. Theol. pag. 155., b. HEDINGERVS in N. T. ad h. l. b. RAMBACHIVS in Commentar. posthumo a b. NEVBAVERO edito ad h. l. huic sententiae subscribunt, vt plures alios taceam: Ex ecclesia Reformata horum numero accedunt AVTORES versionis Belgicae, in Synodo Dordracena approbatae iussuque Hollandiae Procerum publicatae, vulgo: Der Herren von Staaten Bibel dictae, IOH. PISCATOR in Commentar. ad d. l. FRIEDER. SPANHEMIVS in dubiis Euangelicis Tom. III. pag. 44. seqq. edit. Geneu:

1. Quod si enim promissiones omnes Patribus sub veteri Oeconomia, tam Patriarchali, quam Mosaica, quae ex usu loquendi Scripturae V. T. nuncupatur, factas percurramus, nullam inuenimus, cuius implementum desiderari queat, praeter hanc unicam, quae Christum nobis sistit in plenitudine temporis exhibendum. Ablego hic B. L. ad eos, qui in excolenda Theologia Prophetica operam suam collocarunt. Hinc Paulus 1 Cor. I. 20. promissa Diuina, quotquot sunt, in Iesu Christo esse *ἰαὶ καὶ ἀμὴν*, id est, certum & amplissimum consecuta implementum, pronunciat, quia Christi exhibitio, ratione temporis, omnium vltima esse debebat, ex Diuino consilio, & cum illa finis Oeconomiae veteris coniuncta.

2. Circa applicationem secundi characteris nil est, quod moram iniicere possit, cum euident sit, neminem ab origine mundi ea gauisum esse felicitate, vt viderit Christum in carne exhibitum, siue oculis corporis, siue oculo animae: his vero, qui sub Oeconomia noua viuunt, eam reseruata & a DEO concessam esse.

3. Et quid quaeso! scopo Apostoli in hac pericopa conuenientius, quid ad commodatius, quam quidem status fidelium sub veteri Oeconomia? Hi enim, praesertim sancti martyres, fidem DEO praestiterunt constantem, nec sub durissimis afflictionibus cesserunt, cum tamen bonis, quae exhibet noua Oeconomia, maiori mensura cognitionis, maiori mensura gratiae & donorum Spiritus S. nondum fuerint beati. Quid, inquam, Paulo ad Hebraeos scribenti, eum in finem, vt hos illorum exemplo excitet, facilius in mentem venire poterat, quam palmarium hocce discrimen inter vtrosque intercedens? Cui haec nondum sufficiunt argumenta, is dictis addat: quod iuxta usum loquendi Scripturae S. in primis N. T. exhibitio Christi *ἐπαγγελίας* nomine subinde exprimatur, imo hoc nomine Legi s. temporibus ante Christum, opponatur. Videatur prae reliquis Epistola ad Galatas passim. Addat dictis: quod Paulus in hac nostra ad Hebraeos epistola, data quauis occasione vrgeat discrimen inter V. & N. T.; quod hoc exhibeat quicquid in illo pie credendum erat, adeoque magis & excellentioribus gaudeat praerogatiuis

tiuis. Nec id omittendum, quod ex v. 13 huius capitis XI. multum lucis huic nostro dicto accendi queat. Ibi Paulus de omnibus fidelibus ab Abele vsque ad Abrahamum asserit, *οὗτοι πάντες μὴ ἐκομίταί το τὰς ἐπαγγελίας*, adeoque propter characterem communem docet, de vna eademque promissione v. 13 & 39. ipsi esse sermonem. Repetantur quae §. 12. dicta sunt, quibus iam addo singularem emphasin in voce *πρόρωςεν* latentem, nescio ab aliis obseruatam. Paulus enim comparat Patres V. T. cum viatoribus, qui urbem, vel aliam quamcunque rem eminus conspiciunt, ac quidem subobscore primum; magis tamen magisque claram, quo propius ad eam accedunt. Elegantius sane! de Christi in mundum venturi cognitione, sub Oeconomia veteri, dici nil potuisset. Omnes Patres viderunt Christum venturum ab Adamo vsque ad Simeonem. Omnium cognitioni ad fidem in Christum concipiendam, hinc in se clarae, & ad salutem semper sufficienti, admixta tamen erat obscuritas, cum a vaticiniis rebusque futuris per ea repraesentatis, obscuritas sit inseparabilis; ceu Theologia Prophetica pluribus commonstrat. Interim quo propius Patres ad felicia nouae Oeconomiae tempora accesserunt, eo clarior (in comparatione cum temporibus antecedentibus) facta est eorum cognitio, eoque clarius resplenduit lumen Propheticum, quod aliquando, volente DEO, fusius explicare, & in eius rei causas inquirere mecum constitui.

Sic igitur iure meritoque asserere licet, intelligi hoc loco *ἐπαγγελίαν*, quae κατ' ἐξοχήν talis est. Propter Christum enim, quidquid est benedictionis, hinc promissionis, humano generi saltem concessum est. Nolim igitur cum interpretibus aliis, verae alioquin sententiae fauentibus, ex singulari hoc loco posito, imprimis ex praefixo articulo, qui efficere emphasin nonnullis creditur, facere characterem, iuxta quem vera expositio huius vocis sit indaganda. Quo minus enim eorum accedam sententiae, obstat non solum, quod omnes Critici, qui emunctioris naris sunt, confiteantur, neque singularem, neque articulum semper esse emphaticum, sed etiam ipsa huius dicti inspectio palam testetur

stetur contrarium. Paulus enim dicit: Fideles V. T. obtinuisse testimonium, non solum *διὰ πίστεως*, sed etiam *διὰ τῆς πίστεως*. Sed quid est fides in emphasi? forsitan fides heroica? Ergo fides infirma non accipit testimonium, quod homo ea imbutus placeat DEO, & quod seruaturus sit animam? Absit! absit! ut eo delabamur. Accedit, quod Apostolus cap. X. 36, ubi Hebraeis necessitatem *ὑπομονῆς* inculcat, rationem addat: *ἵνα κομίσῃθε τὴν ἐπαγγελίαν*, ubi tamen *ἐπαγγελίαν* in emphasi, & *καὶ ἐξοχὴν*, Christum puto, intelligere non potest: (scribit enim Hebraeis sub N. T. viuentibus) sed potius aliam vel alias, quas habebant cum omnibus fidelibus communem, scilicet liberationem ab omnibus malis vel in hac vita, vel per beatam mortem.

§. XV.

Ad secundam Diuini huius oraculi propositionem iam progredior, qua Paulus Hebraeorum conditionem, cum fidelium V. T. statu comparans, opposita ratione hic omnia se habere commonstrat, illamque longe meliorem ex Diuina destinatione sistit. Adeptos eos non solum, quidquid his defuit, sed potius melius adhuc quidpiam iis reseruatum esse, inquit. De subiecto huius propositionis (vid. §. 3.) nihil monendum erit; circa praedicatum princeps vero (de propositione incidente postea) nonnulla se offerunt. Quinam enim sint, quos nomine *ἡμῶν* indicatos cupiat Apostolus, quid *κρείττον τι*, quid denique sibi velit *προβλεπεῖν περὶ τίνος*, vberiore meretur disquisitionem.

Quantum igitur ad primum attinet, nolim hic cum multis intelligere fideles N. T. sine discrimine omnes & singulos; nomine *ἡμῶν* potius, si ad mentem & intentionem Apostoli proximam & immediatam respiciatur, ab eaque conclusiones dogmaticae ob parem parium rationem, exinde legitimae deductae separentur, non alios quam quidem eos, ad quos scribit, Apostolus potissimum vult intelligi, se ipso tamen non excluso. Id enim ex v. 1. 4. 5. cap. XII. apparet, ubi talia occurrunt praedicata, quae non de omnibus sine discrimine fidelibus N. T. valere possunt. Initium vero capitis XII. cum nostro dicto intime con-

ne:

nexum esse, ex §. 2. clarum est. Nec qui contrarium hic defendunt, vel vnica ratione sententiae suae veri speciem conciliare possunt. (a) Quinam vero illi sint, ad quos scribit Apostolus, scio maxime esse disputatum. Fateor tamen vinci me pondere argumentorum, quibus in luce ponitur, Hebraeos (nomen sapienti consilio ab eo, qui inscriptionem Epistolae fecit, adhibitum, a quo non temere recedendum,) (b) solos esse Ex-Iudaeos, non simul Ex-Gentiles, (c) eosque in Christum iam credentes, (d) quamuis sub iugo calamitatum gementes, hinc in fide infirmos & ad apostata.

I

(a) SCHLICHTINGIVS in *Commentar.* l. c. ad verba „de nobis ita scribit : „Nempe Christianis. Non enim hoc ad solos Hebraeos, quibus haec Epistola scripta fuit, restringendum est: sed „ad omnes eiusdem generis homines, nempe Christianos referendum., Verum non probat hanc suam assertionem.

(b) Cur nomen Hebraeorum potius, quam Iudaeorum, fuerit adhibitum, rationes non contemnendas affert, post CLAVD. SALMASIVM, apud Cel. WOLFLVM l. c. pag. 592. b. SEB. SCHMIDIVS in *Comment. Proleg. Quaest. 4.* pag. 9. quem inter nostros reliqui fere sequi solent. Cum a tot saeculis appellatio Epistolae ad Hebraeos recepta omnibusque sub hoc titulo sit notissima, non video, quae ratio ZINZENDORFIVM mouere potuerit, vt quodam innovandi pruritu abreptus, titulum receptum mutaerit, & in noua, quam adornauit versione, hanc epistolam inscripserit: Der Brief an die Juden.

(c) Probauit hoc accurate ex consideratione argumentorum, quibus Paulus in vniuersa hac epistola utitur, Cel. IOH. BRAVNIVS in *select. Sacr. libr. I. cap. XI. pag. 143. seqq.*

(d) Talibus enim scribit Apostolus, qui iam iam erant μετοχοι κλήσεως ἐπ' αὐγάνῃς, participes vocationis coelestis Cap. III. i. qui iam iam credebant, & habebant παρρησίαν καὶ τὸ κάυχημα τῆς ἐλπίδος, confidentiam & gloriationem spei v. 6. qui confitebantur IESUM v. 14, in quibus iam positum erat fundamentum & apud

postasian pronos (a) non tamen per Macedoniam, Asiam, Graeciamque &c. dispersos (b) sed in certo loco vel in prouincia, eaque non

pud quos opus erat τελειόησι, cap. VI. 1, qui iam habebant spem, & multa bona opera praestiterant cap. VI. 10, 11, 12, qui erant illuminati cap. X. 32, qui cognitionem veritatis iam acceperant v. 26, quibus exemplum Christi non primum opus erat ante oculos poni, sed in memoriam reuocabatur cap. XII. 3, qui iterum obliti erant (non doctrinae in Euangelio propositae, sed) solatii sub afflictionibus cap. XII. 5.

(a) Lege Doctiss. Dn. IOH. DAV. MICHAELIS, Prof. hodie Göttingensis *disquisit. de Hebraeis* §. 6 pag. 52. *Paraphrasi & notis Philol. & exeget. in Epistolam ad Hebraeos*, a IAC. PEIRCIO consignatis, praefixam.

(b) Ita haud pauci & inter eos b. IOH. CHRISTOPH. WOLFIUS *in curis Philol. & Criticis in N. T.* Tom. III. pag. 593, aliis cum RICH. SIMONIO dans *l'histoire critique du texte du nouveau Testament* cap. XVI. in fine pag. 184. edit. Roterodamens. 1689. totam hanc litem: ad quosnam Epistola ad Hebraeos scripta sit, habentibus, pro quaestione *de peu d'importance & qu'on n'a meme que des coniectures la-dessus*; aliis vero, inter quos post IOH. BRAVNIVM in *select. S.* lib. I. pag. 157. Celeb. est Vitebergensium Theologus, CARL GOTTL. HOFMANNVS in *annot. ad b. PRITII introd. in lect. N. T.* pag. 53. rem in medio relinquentibus. Dissimulare tamen non possum, argumenta, quae in contrarium afferuntur, videri mihi fortiora. Vid. omnino citatum Dn. MICHAELIS §. 3, pag. 49. seqq., quemadmodum etiam ad dubium, quod ex 1 Petr. I. 1. coll. 2 Petr. III. 15. 16. & Hebr. X. 35. 37. desumitur, respondet Plurimum Reuerendus & Doctissimus noster Dn. Prof. IAC. CHRISTOPH. WOLFIVS, Fautor meus & Collega honoratissimus, in Disputatione, quam 1736 eius sub Praesidio multa cum laude defendit amicus meus desideratissimus b. Dn. M. ZACHAR. DAV. SCHVLEMANNVS sub titulo: *De argumentis, D. Apostolum Paulum genuinum Epistolae ad Hebraeos autorem adfirmantibus* §. I p. 6. 7.

non in Hispania, (a) sed Hierosolymae & in Palaestina degentes. (b) Habebant autem membra ecclesiae Hierosolymitanae & Palaestinae, prae omnibus, quae fuerunt & ad consummationem seculi futuri sunt, coetibus fidelium, hanc ἐξοχήν & praerogativam, quod Christum viderint in carne, doctrinarum ab eo διποροσώπων propositarum, miraculorum patratorum, omniumque, quae Christo acciderant, fuerint testes oculati. (c) Quae omnia eo minus in dubium vocari possunt, quo certius ea partim ex tempore, quo Paulus ad Hebraeos scribere potuit, partim ex ipsa Epistola comprobari possunt. De tempore enim scriptionis, quam-

I 2

- (a) Primum huius sententiae, maxime tamen improbabilis, Patrum fuisse, D. CHRYSOSTOMVM vulgo statuitur. Quem secuti sunt deinceps plures, & inter eos recentius celeb. Halensis Academiae quondam Cancellarius IOH. PET. a LVDEWIG. Argumenta (sine pondere tamen,) hic afferri solita, post Cel. Dn. HOFMANNVM l. c. recenset Doct. Dn. MICHAELIS l. c. pag. 49.
- (b) Clarum id fit 1. ex admonitionibus Apostoli in tota epistola, de vincendis sollicitationibus ad apostasiam, & quidem talibus, quae a praestantia Prophetarum, Legis, Moysis, sacerdotii V. T. &c. desumptae erant. Hinc patet, Hebraeos cinctos fuisse Iudaeis incredulis, quod in nullos alios facilius, & maiori iure quadrat, quam eos, qui Hierosolymae & in Palaestina vivebant. 2. Ex statu ecclesiae Hebraeorum, cui durissimae afflictiones erant praesentes, quemadmodum ex cap. X. 32. 33. 34. clarum est. Imo sanguinis profusio metuenda erat cap. XII. 4. Iam vero ecclesias extra Palaestinam tam cito Christianorum sanguine fuisse imbutas, probari nequit. Accedit 3. totius antiquitatis consensus. Plura lege apud laudatum Dn. MICHAELIS pag. 51 seqq.
- (c) Idem etiam de Paulo Apostolo valere, ipse testatur I Cor. IX. 1. Viderat autem Christum, non modo ex morte suscitatum I Cor. XV. 8., sed & glorificatum Actor. IX. 3. 5. Confer. scriptores vitae Paulinae, & inter eos, qui facile reliquis palmam praeripit, H. WITSIVS in *Meletematibus Leidenfibus, de vita Pauli* Sect. 2. §. 21. pag. 33. edit. Herbornens.

quamuis dissensus sit haud exiguus, (d) tantum tamen cum certitudine asserere licet, praecessisse illud excidium Hierosolymitanum, quemadmodum ex cap. IX. 9. liquido apparet, vbi de sacrificiis & oblationibus, tanquam tunc temporis perdurantibus, loquitur Apostolus. Quae cum nullibi, nisi in templo, DEO consecrari deberent, stetit adhuc templum Hierosolymitanum adeoque urbem sanctam, Iudaeorumque adhuc rempublicam floruisse, (si florere dici potest, quidquid interitui suo proximum est,) eo ipso euincitur. Quisquis igitur ab ascensione Christi in coelos annus hic assumatur, insignem tamen eorum partem, qui Christum in carne viderant, adhuc fuisse superstitem, dubium est nullum. Si Epistolam ipsam inspicio, duo maxime se mihi offerunt loci, in quibus Paulus de Hebraeis id testatur ipse. Sic cap. I. 1. scribit: DEum vltimis his temporibus locutum esse ἡμῖν ἐν υἱῷ. Vbi de eo tempore, quo Christus immediate & in propria persona locutus, s. officio suo Prophetico defunctus est, sermonem esse, oppositio testatur, inter locutionem DEI ad Patres V. T. per Prophetas, & per Filium. Obiectum autem personale officii Prophetici immediati erant incolae urbis Hierosolymae & Palaestinae s. illi ipsi, ad quos scribit Paulus, vid. Matth. XV. 24. Cap. II. 3. Euangelium vocat σωτηρίαν, ἣτις ἀρχὴν λαβέσα λαλεῖσθαι διὰ τῆς κυρίας, ὑπο τῶν ἀκροάτων Εἰς ἡμᾶς ἐβεβαίωθη; quae initium accepit, ut praedicaretur per Dominum & ab iis, qui audiuerunt, in nos confirmata est. Quae verba non de omnibus fidelium N. T. ne quidem primorum temporum intelligi possunt, cum inter nullos alios a Domino ipso euangelium praedicatum, & deinceps ab Apostolis iteratum sit, quam quidem inter incolas urbis Hierosolymitanae & Palaestinae. E. viderunt & audiuerunt Christum. Atque haec quidem satis sufficere puto. Nolo enim coniecturis & probabilitatibus, quae mihi praeter iam allata in promptu sunt, detinere B. I.

§. XVI.

De propro igitur ad vocem κρείττον Ζ. Est ea comparatiuus gra-

---

(d) Varias variorum sententias exhibet b. RVMPAEVS in Comm. Crit. ad libros N, T, in genere §. 32, pag. 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

gradus positiui τὸ ἁγαθόν, signatque melius aliquod seu maius bonum, quam id, cum quo comparatur, siue comparatio sit propria, siue impropria, quarum definitiones suppeditat Logica. Gradus autem bonitatis esse possunt vel superiores vel inferiores. Hinc quaestio exfurgit, de quonam gradu hoc loco Apostolus loquatur, & vtrum bonum illud Hebraeis prae fidelibus V. T, imo ex parte N. T. omnibus concessum, sit bonum aliquod maius in exiguo saltem, an in eximio gradu. Sunt, qui adiectam voculam τὸ quaestionem decidere putant. SCHLICHTINGIVS enim iam aliquoties citatus, (a) nonnullos adducit, voculam τὸ in talibus loquendi modis minuere significatum putantes, & de proprietate vocis, cui adiicitur, nonnihil detrahere. Verum sine ratione & contra indolem graecae linguae, iuxta quam vocula τὸ elegantiae causa saltem adiici solet, ita quidem, vt in significato vocis, cui iungitur, plane nil mutetur, quemadmodum GVIL. BVDÆVS, vir linguae graecae, si quis alius, peritissimus, ostendit: (b) imo contra vsum Pauli in hac epistola ad Hebraeos cap. II. 7. Si enim τὸ minuit significatum, βραχύ τι vertendum erit: longum tempus, quod tamen oppido falsum. Alia hic igitur via calcanda erit. Eadem scilicet, quam supra iam aliquoties ingressus sum, quaeue ad Apostolum, seu potius Spiritum S. ducit, optimum verborum suorum interpretem & Doctorem, quid per κρείττον τὸ significare voluerit, vbi, explorato prius de quonam bono hic praecise loquatur, decisio quaestionis erit facilis. Suppeditantur hic vero characteres sufficientes, ex quorum applicatione colligi potest euidenter, quale & quantum sit illud bonum, fidelibus V. T. denegatum, Hebraeis autem ex Diuina destinatione ita collatum, vt hisce posterioribus praerogatiua exinde exoriatur. Oppositio, quae hic manifeste conspicitur inter μὴ κομίζεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν & habere κρείττον ex diuina destinatione (vid. §. 3. n. 1.) commonstrat, τὸ κρείττον bonum esse debere.

I 3

I. Quod

(a) in *Commentar.* l. c. fol. 198.

(b) in *Comment.* linguae Graecae pag. m, 1216.

1. Quod idem est cum τῇ ἐπαγγελίᾳ. Probatio non est adeo difficilis. Quidquid enim fidelibus V. T. defuit, id nobis a DEO est exhibitum, eoque ipso noster status melior redditus. Illis autem defuit ἐπαγγελία : nobis destinatum est κρείττον per expressam litteram textus. Ergo : Quidquid nos accepimus a DEO i. e. κρείττον, idem est ac ἐπαγγελία. Consentientes habeo hac in parte, quantum quidem scio, interpretes omnes & singulos. Hinc, quot dantur expositiones τῆς ἐπαγγελίας, tot dantur τῷ κρείττονος.

2. Quo destituti fuerunt fideles V. T., quod autem Hebraei, ad quos scribebat Paulus, iam possidebant. Clara littera textus id euincit. Verum hi vivebant temporibus N. T. Hinc κρείττον est bonum fidelibus N. T. proprium s. constans s. temporarium s. utrumque simul. (a)

3. Ipsa termini κρείττονος significatio inuoluit, tale hic intelligi beneficium, per cuius possessionem fidelibus Hebraeis praerogativa quaedam, s. ut habet Syrus (ܐܝܬܐܢܐ) commodum aliquod, accedebat, & quidem ut docet character 2., prae fidelibus V. T.

Atque hi tres characteres mihi iam sufficere possunt, applicandi nunc prius ad varias, quae circumferri solent, explicationes, quam, quae praecise ex mente Pauli cum isto termino iungenda sit notio, ponatur extra dubium. Atque sic erit perspicuum :

N Mirifice falli PONTIFICIOS, qui ad limbum Patrum haec omnia torquent, melioremque Hebraeorum, & qui in eo cum Hebraeis conueniunt, fidelium N. T. conditionem existimant, quod non per millenarios, aut plura secula, a beatitudine sint exclusi, sed

---

(a) Esse hoc κρείττον bonum aliquod fidelibus N. T. proprium, perspexit interpret Syrus, qui in versione sua voces περὶ ἡμῶν emphatice repetit. DEus dicit, iam antea habuit cognitionem בְּעִירְרָן. דִּירָן de comodo nostro, nostro inquam. Conf. de tali apud Syros loquendi modo, Cel. Dn. D. CHRIST. BENED. MICHAELIS *Syriasmum* libr. III, cap. 3, §. 14. d. pag. 173.

sed statim, quando ex purgatorio exeunt, ad visionem DEI beatificam perueniant. Eos enim in primum statim impingere characterem manifestum est. Vid. dicta in §. 9.

❏ Falli SOCRINIANOS reliquosque PSYCHOPANNYCHITAS, item GRAECOS, defensoresque status intermedii ceteros. Hi enim, vt reliqua taceam, tertium characterem plane hic applicare nequeunt, aut ne minima quidem cum specie veri commonstrare, quomodo Hebraeis & fidelibus N. T. oboriatur *χρεῖσθον*, si dormire statuantur vsque ad iudicium extremum animae omnes ac singulae, aut versari in statu quodam intermedio, vbi tamen a fruitione bonorum coelestium exclusae sunt. Certe! par erit omnium animarum conditio, status singulis plane vnus & idem. Dormiunt omnes. Exspectant omnes coeleste brabeum. Nemo hic melior, nemo deterior. Iis saltem, quos extrema dies viuos deprehendet, ἐξοχὴ quaedam tribuenda erit, quippe qui dum mortem non vident, sed mortis saltem analogon, nec dormire, nec in statu intermedio versari debent, sed confestim finito iudicio extremo ad coelestia gaudia euehantur. De talibus autem non loqui Apostolum manifestum est, sed de Hebraeis, qui in primordiis vltimorum temporum viuebant. Nec colorem huic sententiae inducere poterunt eius Patroni, si ad explosam iam dudum nonnullorum opinionem confugere voluerint: Credidisse Apostolos inque primaeva ecclesia fideles, instare diem novissimum, initiumque N. T. & consummationem seculi non adeo longe inter se distare (a) quamuis, qui talia fingunt, non perpendant, (vt reliqua in *Ἑρπυρεῖαν* Scripturae S. iniuria, non commemorem,) partim ex mandato Christi Marc. XVI. v. vlt. de praedicando Euangelio per totum mundum, quod non paucorum annorum opus erat, partim ex Apocalypsi Iohannea
eos

(a) Conf. b. WERNSDORFIVS *Disput. de verbo DEI scripto* §. 32. pag. 25. Cel. CHRIST. MATTH. PFAFFIVS in *not. exeget. in Matthaeum* lect. 2. pag. 24.

eos contrarium fat manifeste colligere potuisse, imo actu collegisse, quibus omnibus locus manifestus 2 Thessal II. 2. 3. accedit. Dici non potest, quomodo hic se torqueant aduersarii, ut verba Apostoli hypothesei semel assumptae aptent, fidelibusque N. T. aliqualem assignent praerogatiuam prae V. T. Patribus. Sociniani in primis, mentem eorum recensente SCHLICHTINGIO, errores erroribus hic cumulant: *Deterioris conditionis hic esse fideles V. T. clamitantes, eo quod post eos secuti sint fideles N. T., qui gloriam eorum obscurant, cum maiora bona his destinata fuerint temporibus N. T., quam quidem illis. Vixisse enim eos secundum Mosaicae legis instituta, hos vero secundum perfectam Christi legem ac disciplinam vitam moresque suos componere. Illis promissionem immortalis vitae non fuisse datam, his aperto foedere destinatam. Illos tanquam secundarios hospites tantum accedere ad coelestes epulas, hos vero esse primarios & vere inuitatos, & quae sunt similia, nihil plane ad rem facientia, cum in bono ipso Patribus & fidelibus N. T. communi, felicitate nimirum aeterna nihil plane mutent, quippe quae ex ipsa Socinianorum sententia, illis aequae a DEo dabitur, quam his, qui sub noua Oeconomia viuunt, quemadmodum id probe agnouit SCHLICHTINGIUS, aliam proinde viam ingressus. Totam enim difficultatem optime ita tolli posse putat, si asseratur: mundi finem affore, cum piis „Deoque fidentibus hominibus sempiternae vitae praemium persoluetur: „quocirca si veteres illi DEi cultores illud iam olim fuissent adepti, nobis „nondum exortis excidendum illo fuisset. Hocque ne nos excluderemur, „distulisse DEum, ut mundi finem, sic cultorum suorum felicitatem, atque „hoc pacto melius quidpiam de nobis prouidisse, quam alias factum fuisset, si, „qui nos antecesserunt, nobis non exspectatis, imo ne natis quidem, „ad sempiternam felicitatem soli peruenissent. Scio, quomodo hic communiter responderi soleat, (a) et quid excipiat iterum SCHLICHTINGIUS, disputator acutus. Verum falua res est. Non enim satisfacit haec explicatio verbis Paulinis tertioque characteri. Quid enim aliud ad summum probatur? nisi hoc: bonum*

(a) Vid. b GODOFR. OLEARIVS in *analyfi Logica Epistolae ad Hebraeos* §. 14. pag. 36.

num aliquod exinde ad nos redundare, quod ad nostra vsque tempora mundum, f. potius ecclesiam perdurare voluerit DEus, nosque nasci decreuerit & ad gloriam euehere. Paulus vero non ἀγαθόν, inquit, de nobis praeuidit DEus, sed καὶ ἕττερον τι, maius aliquod bonum. Vbi vero est καὶ ἕττερον? ubi est praerogatiua prae Patribus V. T.? Absit igitur, vt de somno animarum statuque intermedio hic, cogitemus.

3. Nec eos Apostoli mentem perspicere, qui ad beatam resurrectionem, adeoque ad consummatam beatitudinem, qua animam & corpus, τὸ καὶ ἕττερον referunt, quod salva tamen reuerentia tantis viris debita asserere liceat. Quomodo enim beata resurrectionis καὶ ἕττερον τι dici potest, respectu Hebraeorum & fidelium N. T.? cum sit bonum omnibus commune, non vero iis, qui sub N. T. viuunt, proprium, imo ne quidem, maiori in gradu concessum, indeque characteres supra eruti huc applicari nequeant. Et quamuis non desint huius sententiae fautoribus, quibus resurrectioni fidelium N. T. praerogatiuam aliquam prae fidelibus V. T. vindicare conantur, facilis tamen ad ista est responsio. Iis, qui eodem plane modo quo SCHLICHTINGIVS in immediate praecedentibus vsus est, conciliationem etiam hic tentant, iam sufficienter esse satisfactum puto. Audiamus igitur, quomodo alii rationes hic subducant: „Hi omnes, inquit, quamuis propter fidem tam insigne testimonium acceperint, nondum tamen acceperunt promissionem, consummatam scilicet beatitudinem, qua animam & corpus in resurrectione aliquando reportandam. Debent enim expectare vsque dum accedant fideles N. T. Sed melius est expectari, quam expectare. Quemadmodum ii, qui ad epulum vocati expectantur, honoratiores sunt iis, qui expectant: ita DEVS hoc ipso fidelibus N. T. melius quid praeuidit, vt expectari debeant, adeoque omnes simul consummata beatitudine coronentur. Ita summus CHRYSOSTOMVS, in suis ad hunc locum Homiliis, Oratorem magis, quam interpretem agens, quem sequuntur plures, e. gr. IVSTINIANVS & ESTIVS in suis ad hunc locum Commentariis, vt alios taceam. Tota vis huius argumenti in hac thesi sita est: Melius esse expectari,

K

quam

quam exspectare, cuius veritatem quidem non nego, si spectetur in se & absolute. Omnis enim expectatio cum desiderio, hinc cum taedio, ob moram boni expectati, coniuncta est. Exspectare vero beatas in coelo animas iudicium extremum, hinc beatam resurrectionem, adeoque desiderio quodam, hinc velut taedio, felici eorum statui tamen conuenienter explicando, teneri, evidens esse puto ex Apocal. VI, 9. 10, 11. (a) Sed falsa est haec Thesis in applicatione. Non enim fideles V. T. solum expectare debent beatam resurrectionem, sed etiam fideles N. T. omnes & singuli, qui ante extremum diem decesserunt. Sic Hebraei, ad quos scribit Apostolus, per XVII secula iam expectarunt. Sic nos, qui finaliter credentes ad beatitudinem aeternam aliquando deferri speramus, aequè expectare debemus ac illi. Sic omnibus expectandum est, sola differentia temporis hic relicta, quae tamen, si ad aeternitatem Dei referatur, ad quam mille anni, vnius se habent instar diei, nulla plane est, adeoque in consilio Diuino, tanquam *καὶ ἡ ὥρα* non respicitur. Iis solis, quos extrema dies viuos deprehendet, hocce maius bonum, si quod hic adest, reseruatum esset, quod tamen verbis mentique Apostoli contrariatur. Est igitur haec argumentatio sine pondere, nec impedit, quo minus concludam; resurrectionem beatam *καὶ ἡ ὥρα* nomine ab Apostolo haud posse inditari.

7. Nec audiendos esse COCCEIVM & COCCEIANOS, qui consummatam iustificationem hic intelligunt, fidelibus V. T. non prius, quam in coelo, cum peccata actu expiarentur per Christum collatam, fidelibus vero N. T. in hac vita iam conferendam. Verum nullus characterum hic iterum applicari potest. Non respon-

---

(a) Imo ipsa fidelium corpora in sepulcro, beatam resurrectionem anxie expectare, recentius propugnauit Cel. Dn. D. HEVMANNVS, vt alibi, ita inprimis in der Uebersetzung des N. T. ad locum Epistolae ad Romanos, cap. VIII. 19. seqq. Conf. *Praefatio Tomo II. huius versionis* praemissa §. 9. pag. XV. seqq. Legatur tamen *die Berlinische Bibliothek* Tom. II. part. 5. pag. 572, vbi nonnulla contra hanc interpretationem monentur.

spondet haec interpretatio notioni *ἐπαγγελίας*. Vnum & idem bonum hic adest, quo potiuntur fideles V. T. in coelo, & fideles N. T. in terra, nec *κρείττον* s. maius aliquod bonum est his posterioribus saltem destinatum. Quod ipsum probe perspicientes, qui huic opinioni fauent, ad reliqua simul bona confugiunt, quibus Oeconomia noua prae veteri, a Deo exornata est, in quo sibi memet non habent contradicentem. Haec enim Hebraei, quibus tribuitur *κρείττον*, etiam possidebant. Legantur supra citati §. II. pag. 48.

¶. De sententia eorum, maxime Doctiss. Dn. NONNII, qui de augmento beatitudinis, post consummationem saluatoris, fidelibus V. T. collato, hic cogitant, non opus esse, vt hic addatur quidpiam, cum iam supra euictum sit, contra apertam litteram textus Apostolo aliquid affingi debere, vt cum dicto nostro ista sententia aliquali modo conciliari queat. Paulus de meliori quodam loquitur nobis a Deo destinato. Doct. Dn. NONNIVS e contra loquitur de meliori quodam illis, scilicet fidelibus V. T., a Deo praeuifo.

¶. HAMMONDVM quidem, & qui ipsi praeiuerat HVG. GROTIUM, in sua explicatione de applicanda *κρείττονος* notione non adeo esse debere sollicitos, dummodo liberatione a diuexationibus hostium potita fuisset ecclesia N. T. quam fideles V. T. frustra expectarunt. Eo ipso enim manifeste *κρείττόν τι* illi accidisset. Verum cum ea nec promissa sit, nec promitti potuerit vid. §. 13. adeoque haud respondeat *τῇ ἐπαγγελίᾳ*, non est, vt hic diutius isti sententiae immorer.

§. XVII.

Supereft, vt veram mentique Apostoli congruam *κρείττονος* notionem iam euoluam. Atque sic quidem assero, τὸ *κρείττον* hoc loco nihil aliud esse, quam Christum tempore N. T. actu exhibitum, cum suis bonis omnibus ac singulis, iis praesertim, ex quibus fidelibus N. T. adeoque etiam Hebraeis praerogatiuae prae

fidelibus V. T. oriuntur. Quorsum pertinent: praesentia mediatoris longe praestantioris, ac olim erat mediator V. T., absentia omnis desiderii taediique hinc oriundi, peccatorum expiatio non typica, sed realis, abrogatio iugi legum caerimonialium, cessatio umbrarum, maior mensura cognitionis, gratiae, donorumque Spiritus S., coniunctio Iudaeorum & Gentilium in vnam ecclesiam, promissionum in N. T. praestantia &c. de quibus omnibus plura dabunt, qui, missis COCCIANORVM erroribus, de praerogatiuis fidelium N. T. prae fidelibus V. T. in nostra ecclesia ex instituto egerunt. (a) Applicatio characterum facili negotio instituenda, clarum id faciet ac euidens. Praeter exhibitionem enim Christi cum suis bonis, nullum aliud beneficium datur Diuinum, quod τῇ ἐπαγγελίᾳ ex asse conuenit vid. §. 14, aut fidelibus N. T. proprium est, aut ex cuius possessione praerogatiua quaedam meliorque conditio modo dictis oboritur, ceu per se clarum est. Accedit, quod Nov. Test. ab Apostolo frequentissime in hacce epistola termino κρείττονος indiguntur. Mentionem iniicit κρείττονος διαθήκης cap. VII. 22, VIII. 6, κρείττόνων θυσιῶν cap. IX. 23. Hisce bonis actu fruebantur Hebraei, sub N. T. quippe viuentes, vt §. 15. euincit. Hinc melior eorum erat conditio. Hoc ipso tamen κρείττονος notio nondum exhaustur. Praeter bona enim cum fidelibus N. T. communia & constantia, quamdiu noua Oeconomia durat, Hebraei adhuc possidebant bona, nullis aliis ex omnibus fidelibus N. T., quam quidem ipsis solis propria, & temporaria s. indiuidualia: scilicet, vidisse Christum in carne, auduisse eius sermones, eloquentia plane singulari stipatos, perspexisse eius miracula Diuinae maiestatis testimonia invictissima &c. quae omnia fane insignem iis praerogatiuam conciliabant. Quod
vt

(a) Praestiterunt id ipsum b. BVDDEVS in Disput. *de praerogatiuis fidelium N. T. prae fidelibus V. T.* inserta eiusd. *Syntagmati Diss. Theolog.*, b. GODOFR. OLEARIVS in *Observationibus in Matthaeum*, obseru. 40. p. 344, b. RAMBACH in *Colleg. Histor. eccl. V. T.*, Tom. I, Period. IV, Sect. II, Membr. 3, num. 7, 8. pag. 760, seqq.

vt recte capiatur, notandum est : triplicem dari visionem Christi in terris :

1. *Corporalem*, quae fit oculis corporis tantum. Sic Christum viderunt Hannas, Pilatus, Herodes, Pharisei, ceterique infideles, qui tamen aspectus in se neminem felicem reddidit & beatum, quin potius durioris aliquando sententiae causa erit, Matth. XI. 20, XXIII. 39, XXVI. 64, Zachar. XII. 10. coll. Ioh. XIX. 37. Atque de tali visione intelligendus est summus noster LVTHERVS, quando sibi non vno in loco gratulatur, quod diebus Christi non vixerit, Iesumque non viderit. Non enim ex felicitatis contemptu ortam esse hanc gratiarum actionem monent Theologi nostrates, (a) sed ex metu infirmitatis, quae fortunae huic forte impar, & ob Christi humilitatem fuisset scandalizata.

2. *Spiritualem*, quae fit oculis tantum Spiritus per fidem. De tali loquitur Christus Ioh. XX. 29. Sic eum credentes in V. T. viderunt, Ioh. VIII. 56. Sic eum nos similiter hodie videmus oculis fidei.

3. *Corporalem & Spiritualem simul*, qualis discipulorum Christi erat vid. Matth. XIII. 17, Luc. X. 23. De istiusmodi visione verba facit Petrus Ioh. VI. 69, & Simeon Luc. II. 30. Atque haec quidem erat summa felicitas, ceu loca allegata testantur. (b) Et ad talem respicere Paulum, quando Hebraeis *καὶ ἐν τῇ* tribuit, sum persuasissimus. Perpendamus enim quaeſo !

1. Apostolum virum sapientissimum, qui omnia in vsus suos exacte conuertere in schola Spiritus S. didicerat, scribere hic ad ecclesiam, cui inter omnes, ad quas vnquam epistolas consignauit, licuit vnice esse adeo felici, vt verba Christi Matth. XIII. 17. ad se adplicare potuerit. Nonne iam apriori conicere licebit, Paulum data quauis occasione hanc felicitatem in vsus suos esse conuersurum? praesertim cum in commemoratione huius

K 3

felici-

(a) Conf. b. IOH. FRIED. MAYERI eclogae Euangel. ex edit. Ven. Dn. NEVMEISTERI Tom. II. pag. 548.

(b) Mea hic ex parte feci verba b. IOH. BENED. CARPZOVII in exposu. Pericoparum Euangel. totius anni pag. 791, 792.

felicitatis maximum lateret motuum, quo flecti poterant Hebraei, ad praestandam fidem eo magis constantem, quo maioribus beneficiis prae omnibus fidelibus V. & N. T. ornati erant.

2. Petrum in 1 Epist. I. 8. id laudi iam ducere suis ad quos scribit: quod in Christum credant, quem tamen non viderant, quanto magis Paulum Hebraeis, qui Christum viderant & audierant, hanc felicitatem inculcare, & quid eorum sit officii com-
monstrare voluisse, credendum est.

Praegnantissimum igitur hoc loco est *κρείττονος* vocabulum, non solum omnia bona N. T. complectens, fidelibus V. Oeconomia promissa quidem sed non exhibita, verum etiam praeterea felicitatem illorum temporum, quibus vivebant Hebraei, non amplius nisi ab ingenio Enthusiastico spirituque vertiginis actio, sperandam, & quam ipsis inuiderunt ex fidelibus sequioris aetatis quam plurimi, qui voto Celeb. Hipponensium Praefulis, D. puto A V G V S T I N I, inter alia Christum in carne vidisse cupientis, subscribere, & adhuc subscribunt. Ex dictis simul concipiuntur sequentia, quibus ad quaestiones §. 16. mox ab initio propositas respondetur.

1. Propositionem: Conditio Hebraeorum melior est quam conditio Patrum in V. T. (quae ab iis, qui *ἐπαγγελίαν* fidelibus V. & N. T. communem statuunt, Hebraeis & fidelibus N. T. praerogatiua tamen relicta, non potest non pro propria haberi) esse propositionem comparatiuam improprie talem i. e. istiusmodi, in qua tertium comparisonis vni tantum comparatorum conuenit i. e. Hebraeis in N. T. alteri tamen denegandum est i. e. fidelibus V. T., ita quidem: Patres V. T. non acceperunt *τὴν ἐπαγγελίαν*. Hebraei eam acceperunt. Hinc conditio Hebraeorum est praestantior, ac conditio Patrum V. T.

2. Per *κρείττον* π bonum aliquod maius intelligi debere, non tamen in inferiori & exiguo gradu, sed potius summo, qui hominibus in ecclesia militante degenti, vnquam contingere potest.

§. XVIII.

Illud κρείττον, illam praerogatiuam prae omnibus fidelibus V. & N. T., ita pergit Apostolus, ὁ Θεὸς περὶ ἡμῶν προεβλέψατο. Quid vero sibi vult ista phrasis: προβλέπεσθαι περὶ τίνος? Est ea ex numero τῶν ἀπ᾽ λέγομένων in N. T. Verum non desunt fontes, ex quibus genuinus eius significatus deriuari potest. Vnum nobis adaperuit Cel. WOLFIVS: (a) usum scilicet τῶν ὁ in dicto, Psalm. XXXVI. 13. Ὁ δὲ κύριος ἐκγελάσεται αὐτὸν, ὅτι προβλέπει, ὅτι ἤξει ἡ ἡμέρα αὐτοῦ. „Sermo ibi est, scribente Viro celeberrimo, de infenso peccatoris in iustum animo; eum vero videre dicitur DEus, qui videat, venturum esse super eum diem iudicii sui. Ibi „προβλέπειν respondet Hebraeo הָנִיחַ, quod ut saepe apud Hebraeos praegnans est ὁ emphaticum, hoc est, cum cura ὁ consilio coniunctum; ita etiam „hoc loco merito pro tali habetur, quo innuatur, DEum de iudicio conuenienti „iam prospexisse. Idem confirmat versio Syriaca, cuius in rebus dubiis, ut notum est, magna est autoritas. Haec vero voci προβλέπειν, ὁ notionem prospiciendi, destinandi, tribuit &c. מִלְּפָנֵי יְהוָה לְפָנֶיךָ חַיִּים propterea quod DEus iam antea habuit cognitionem de commodo nostro, nostro dico. In significatione igitur prospiciendi, destinandi, merito acquiescendum erit. Cum autem quaecunque DEus destinat, ob immutabilitatem decretorum Diuinorum, suo tempore exhibeantur actu, non errauero forsitan, si etiam ideam exhibitionis & possessionis simul cum ista phrasi iunxero. Quidquid fidelibus V. Oeconomiae defuit, id nunc tanquam praerogatiuam, prae illis ex destinatione Diuina possidemus. Nouam hic cum erudito orbe versionem communicauit, laudatus iam aliquoties b. GOD. OLEARIVS. (b) Ita enim verba: τῷ Θεῷ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προεβλέψαμεν vult exponi: DEO a nobis melius quid exspectante, fidem scilicet magis efficacem, & Diuinam illam vim in perseuerantia se exferentem, quam nos maiori gratia adiuti iam debemus praestare, prae fidelibus in ecclesiae infantia viuen-

(a) l. saepius cit. pag. 773.

(b) in analysi Logica Epistolae ad Hebraeos, pag. 37.

viuentibus, minoremque gratiae mensuram adsecutis. Vbi quidem facile concedo insigni Viro, proponi hoc ipso veritatem Dogmaticam instar conclusionis ex Pauli verbis legitime deductam: vtrum vero sensus Pauli in hisce verbis eo tendat, quæstio est, quæ mihi videtur ob rationes allatas neganda esse. Nec contrarium forsitan euincet, quaecunque a Viro laudatissimo ad suam sententiam stabiliendam in medium proferuntur: scopo Apostoli non solum esse conuenientem, sed Etymologiam vocis *προβλέπειν*, hanc quoque admittere versionem. Quantum enim ad prius attinet, ambabus id largior. Scio enim Porismata s. conclusiones ex verbis Scripturæ S. legitime deductas, eius scopo neutiquam repugnare posse & debere; nihilominus tamen ab eo, quod per verba Scripturæ proxime & immediate significatur, esse diuersas. Certum hoc est & exploratum inter omnes interpretes. Quantum vero posterius concernit, non facile crediderim, Virum celeberrimum, in aliis sine censura id esse dimissurum, si expositiones suas, argumentis ab Etymologia petitis superstruere velint. Concedo vsum istiusmodi argumentorum, in iis tamen vnice locis, vbi nulla alia prorsus suppetunt. Haec tamen in nostro loco non desunt, vt superiora commonstrant. Taceo, nec Etymologiam sententiae Viri Doctissimi ita fauere, vt nullam aliam significationem cum termino *προβλέπειν* iungere permittat. Quicumque enim alteri aliquid destinat, ille certe destinatum praeuidet, aequè ac is, qui aliquid exspectat, rem exspectatam praeuidet.

De praepositione *ἐν* eiusque vi ac potestate, cum ex significatione τῆς *προβλέπειν* abunde iudicari queat, non est, vt quidpiam addatur.

§. XIX.

Quæ adhuc restant in secunda hac propositione verba: *ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι*, pro maxime obscuris habita a quam plurimis, lucem ex hætenus dictis mutuabuntur. Particula *ἵνα*, quam siue causam finalem siue nudum euentum, quod posterius

rius volunt quam plurimi, hoc loco denotare aſſeras, pro vtroque tamen ſignificatu, ipſum conſilium Diuinum, κρείττον π Hebraeis deſtinans, vberius adhuc exponi ab Apoſtolo indicat. Scilicet euentus huius conſilii Diuini, non illis ſ. fidelibus V. Oeconomiae, ſed Hebraeis κρείττον τε deſtinantis, fuit: quod illi plane non acceperint τελείωσιν, χωρὶς ἡμῶν, id eſt, nobis ab eius poſſeſſione ſeparatis ſ. excluſis. Poſſibilitatem ſenſus horum verborum comprobatur uſus particulae χωρὶς, partim in Scriptura S. partim apud Scriptores profanos. Paulus in hac Epiſtola ad Hebraeos ipſi tribuit ſignificatum ſeparandi, excluſendi, quando de ſanctiſſimo noſtro Seruatore aſſerit Cap. IV. 15. eum in omnibus ſimiliter tentatum eſſe, χωρὶς ἁμαρτίας, excluſo ſ. excepto peccato. Et apud SCAPVLAM ſub voce χωρὶς XENOPHON dicit: χωρὶς ἡμεν ἄλλήλων, ſeparati eramus ab inuicem, unus a conſortio alterius erat excluſus. Addo ſignificatum vocum cognatarum χωρίζω & ἀποχωρίζω, ſeparo, ſecerno, diſpeſco; qui vero tale facit, quid aliud agit? quam vt vnum ab altero excluſat. Praeſtructa poſſibilitate, ipſa iam ſenſus huius actualitas eſt comprobanda, & quantum fieri poteſt, extra omne dubium ponenda. Eam vero ex antecedentibus haud difficulter puto colligi. Quod ſi enim fideles Oeconomiae V. non obtinuerunt, quidquid Deus promiſit, Hebraei vero eo ipſo tanquam maiori quodam bono, ex conſilio Diuino beati ſunt, proſecto! id quod per τελείωσιν intelligere vult Apoſtolus, non poteſt eſſe tale quid, quod fideles V. Oeconomiae aut iam actu acceperunt, aut tanquam futurum aliquod ex Diuino conſilio, vna cum Hebraeis accipere poſſunt aut debent, niſi Paulum ſibi ipſi contrarium ſtatueret velis. Iſta proinde verba, extra nexum ſpectata, variis ſubiecta ſenſibus, prout ſcilicet vox μὴ, vel ad vocem τελειωθῶσι refertur, vel cum verbis χωρὶς ἡμῶν coniungitur, ita debent exponi, vt τελείωσις plane denegetur fidelibus V. Oeconomiae, e contra Hebraeis tanquam praerogatiua quaedam diuinitus deſtinata vnice tribuatur. Hinc verba: χωρὶς ἡμῶν, a reliquis ſeparanda, pro interie-

etis habenda, & Parenthesi includenda erunt : ἵνα μὴ (χωρὶς ἡμῶν) τελειώσωσι scilicet, ὅλοι πάντες. Eiusmodi enim oratio, quae alii orationi interiecta hanc abrumpit, ita ut, nisi illa omissa, commode intelligi nequeat, Parenthesis audit, voce hac non pro signo sed signato sumpta. Quod ut pateat dilucidius, notandum erit, convenire interpretes in eo omnes : „Toties locum habere Parenthesin, quoties nexus, cum immediate praecedentibus inveniri nequit, aut ubi eum nexum, quem verba, uti iacent, prima exhibent fronte, res ipsa &c. aliaeque περιστάσεις, hermeneuticae respuunt, quemadmodum ex allata Parenthese os definitione clarum fit. (a) Tale quid hoc loco evenire, omni studio perficiam. Scilicet nexum hic adesse nullum, sensum oriri contortum, menti Paulinae in antecedentibus contradicere omnia, si talem hic assumere velimus τελείωσιν, quae fidelibus V. Oeconomiae cum Hebraeis sub N. T. viventibus, communis, & nihilo minus euentus est decreti Divini, quo iis qui in N. T. vivebant, melius quid prae veteribus destinatum est; e contra plana hic esse omnia, nexui orationis Paulinae eiusque scopo accommodatissima, si verba: χωρὶς ἡμῶν a reliquis separentur & Parenthesi includantur, talisque, ut iubent characteres ab Apostolo allati, hic assumatur τελείωσις, quam plane non acceperunt fideles V. Oeconomiae, quae tamen Hebraeis est propria, & tanquam praerogativa a Deo destinata, tale quid, inquam, hoc loco obtinere, euincam pro virili.

Vt a priori, quod mihi probandum sumsi, ordiar, exempla contortae sibi non constantis interpretationis suppeditant omnes,

---

(a) Loquor hic ex parte cum S. R. & Doctissimo Lipsiensium Theologo CHRISTOPH. WOLLIO, in *Comment. de Parenthesi Sacra cap. I. §. 8*, pag. 15. Legatur etiam Cl. Dn. M. HIRT in docta : *de Parenthesi & generatim & speciatim Sacra, Disputatione* Jenae 1745 habita & recensita in den vollständigen Nachrichten von dem ordentlichen Inhalt der kleinen und auserlesenen Akademischen Schriften Part. 3. anni 1748.

mnes, qui talem hic τελειώσιν intelligunt, quae fidelibus ante Christum exhibitum, cum Hebraeis, iisque qui sub N. T. viuunt, communis est ita tamen, vt hosce posteriores praerogatiua maneat. Nullam enim plane commonstrare possunt. Minus recte hic prouocatur ad

1. aeternam beatitudinem, vt faciunt omnes §. 9. excitati, Pontificii, Sociniani, reliquique, qui Psychopannychismo fauent, Graeci cum ceteris status intermediu assertoribus. Quamuis enim concedam, aeternam beatitudinem in Scriptura S., in specie Epistola ad Hebraeos cap. XII. 23. τελειώσεως nomine venire: is tamen significatus hoc loco nullo modo obtinet, aut obtinere potest. Τελειώσιν enim hic commemoratam, non quadrare ad egressum Patrum ex limbo, qui non citius contigit, quam nostris temporibus, adeoque temporibus N. T. (ita enim vocem ἡμῶν debent explicare) vel ipsa, vt reliqua ex antecedentibus facile repetenda non commemorem, huius vocis detorsio comprobatur. Vocem ἡμῶν enim non tempora, sed personas fidelium N. T. significare, docet oppositio, quae est inter ἕως πάντας & ἡμᾶς. Quemadmodum igitur ἕως πάντων nomine personae fidelium V. Oeconomiae, non eius tempora indigitantur, ceu ex eorum recensione nominatim facta patet: ita etiam de ἡμῶν idem pronuntiandum erit. (a) Quod si vero reliquorum commenta ad τελειώσιν applicentur, partim cum notione ἐπαγγελίας

L 2

non

(a) Dantur Theologi, qui verae interpretationi huius dicti in tantum fauentes, in quantum ad exhibitionem Christi & praerogatiuas N. T. respiciunt, dubii tamen, quomodo haec verba exponant: ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι, ea de beatitudine aeterna per Christum parta intelligunt, ad quam eadem plane ratione & modo, perueniunt Patres V. & fideles N. T. Deus, inquiunt, destinauit, vt illi non alia ratione ac nos saluentur, ad Act. XV. 11. simul prouocantes, eandem saluandi rationem & modum comprobaturi. Ita b. ERASM. SCHMIDIVS in *notis ad N. T.* ad h. l. b. HEDINGERVS in *N. T.* ad h. l. b. STARCKIVS in *Sy-*

non conspirant, cui tamen suum τελειώσεως conceptum conformant, vid. e. gr. SCHLICHTINGIVS l. c. partim κρείττον, ex ista τελειώσει in nos redundans, inuenitur nullum. vid. §. 16. γ.

2. beatam resurrectionem, in consummatione seculi vna cum fidelibus V. Oeconomiae obtinendam, quemadmodum id asserunt numero haud pauci §. 10 allegati, haec nostra verba suae sententiae conuenienter ita interpretantes: destinasse Deum, ut fideles V. T. non citius quam nos, nec alia ratione aut modo, ad consummatam beatitudinem, per resurrectionem ex mortuis peruenirent. Verum characteres τελειώσεως hic prorsus desiderari, perspectu haud erit difficile, si repetantur, quae in §§ 10. 16. γ. ubi haec sententia exploditur, commemorata sunt. Nec ex Parallelismo ea firmari poterit, ad quem hic subinde prouocatur: Scilicet resurrectionem mortuorum τελειώσεως nomine venire in hac ad Hebraeos Epistola cap. II. 10. Dubium enim adhuc est, vtrum de sola resurrectione Christi, nec potius de toto exaltationis statu, quem διὰ παθημάτων, post exantlatas passiones consecutus est Seruator optimus, sermonem hic instituat Paulus. Esto tamen! quid inde? an solus Parallelismus verbalis, sine reali, aliquid probat? Intercedere autem nostrum interdictumque allegatum, Parallelismum realem, nondum vidi probatum. Mox e contrario euictum dabo, vocem τελειώσεως cum suis cognatis, alio

nopsi Bibliothecae Exegeticae in N. T. ad h. l. b. RAMBACHIVS in Comment. pag. 461. Vtrum & in quantum versio quaedam N. T. recentissima, ad hanc sententiam accedat: daß also sie nicht anders, als wir, zur Vollkommenheit gelangen sollten, non diudicabo. Defendi hic veritatem Dogmaticam largior, exegeticam nego, partim ob easdem rationes modo allegatas, partim ob defectum τῆς κρείττονος. Aut enim neutri fidelium coetui praerogatiua tribui potest, aut eodem plane iure dicere possum: fidelibus V. T. obtigisse κρείττον τι, quod fideles N. T. non alia ratione ac modo, quam illi saluentur, per Christum scilicet. Quemadmodum illi enim saluati sunt, sic nos saluamur. Nulla hic disparitas.

alio atque alio significato speciali identidem in hac epistola occurrere, quapropter minus legitime ab vno, vbi adhibetur loco, ad alterum concluditur.

3. Consummatam & perfectam iustificationem quam fideles V. T. in terra haud acceperunt, quamvis eam obtinuerint in coelo, in die consummationis Christi §. 11. Hanc enim fideles V. T. in terra actu acceperunt §. cit. nec fidelibus N. T. κρείττον τι ex eius possessione prae patribus V. T. enascitur §. 16. 3. Argumenta COCCII & afseclarum, quibus pro stabilienda hac τελειώσεως notione vtuntur, nihil probant. Prouocant ad cap. IX. p. 14, cap. X. 1. 2. 14. huius Epistolae. Ex istis vero dictis quid aliud sequitur? quam τελείωσιν non potuisse in V. T. a sacrificiis oblationibusque reliquis expectari. Minus legitime tamen inde concluditur: eam plane non adfuisse, istaque τελειώσει fideles V. T. plane caruisse. Habuerunt eam vtique (§. 11.) quamvis non ex virtute typi, sed antitypi, sibi collatam. Quapropter ista omnia male huc trahuntur.

4. Ad maius gloriae augmentum, quod eo, quo Seruator in gloriam introiit, die, beatis in coelo animabus obtigit, (§. 12.) Nullus enim characterum ab Apostolo allatorum hic applicari potest. Immutatur expressa littera, & loco ἡμῶν substituitur αὐτῶν, quemadmodum iam aliquoties istam licentiam, Theologo haud condonandam, notauit. Et praeterea verba: χωρὶς ἡμῶν in alienum flecti debent significatum, ita vt non fidelium N. T. personas sed tempora, in quibus viuunt, denotent, contra ea, quae in antecedentibus n. 1. notata sunt. Conf. dicta in §. 16. 7.

5. Praemium in liberatione a diuexationibus hostium, V. T. fidelibus quidem promissum, sed non exhibitum, nobis autem, qui in N. T. viuimus, tanquam praerogatiuam diuinitus destinatum. Fateor equidem, inter omnes, quae hic circumferuntur, interpretationes, hanc, quae HAMMONDI est, specie sua se commendare, cum characteres τελειώσεως, si vnicum eumque primum exceperis, sine coactione admittat. Accedit, quod apud nullum alium ex omnibus, quotquot hic mihi euoluere licuit Exegetis, reperio; HAMMONDVM verba: χωρὶς ἡμῶν a reliquis separare,

vocemque $\mu\eta$ cum $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\theta\acute{\omega}\sigma\iota$ iungere. Ita enim l. superius cit. scribit : „Quod attinet ad vocem $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\theta\acute{\omega}\sigma\iota$, significat, acciperent praemium, vel acciperent, quod plene spei atque expectationi suae satisfaceret - . *Quod ante Christum in Iudaeorum gratiam factum non fuerat* „ $\chi\omega\rho\acute{\iota}\varsigma$ $\eta\mu\acute{\omega}\nu$, sine nobis, sed prorsus impletum est in ecclesia Christiana, „ vbi qua rem ipsam, in interpungendis hisce vocibus, non abest a vera sententia, dummodo probasset, aut rectius probare posset, liberationem ab insultibus hostium esse promissionem, ecclesiae V. T. quidem factam, sed non exhibitam; N. T. vero tanquam praerogativam diuinitus destinatam. Conf. §. 113. Ex dictis igitur apparet, ineluctabilibus semet implicare difficultatibus, qui voculam $\mu\eta$ cum verbis $\chi\omega\rho\acute{\iota}\varsigma$ $\eta\mu\acute{\omega}\nu$ iungunt, talemque, vt vulgo statuitur, $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\sigma\iota\omega$, quae fidelibus & V. & N. T. communis quidem est, ita tamen, vt hosce posteriores maneat $\epsilon\zeta\omicron\chi\eta$ & praerogativa, ad terminos inanes vocesque mente castas referendam esse. Hinc quemlibet aequum cordatumque lectorem perspicere credo, non sine ratione a vulgari tramite memet recessisse.

Quantum vero posterius concernit, indagandum mihi nunc erit, quatenam sit ista $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\sigma\iota\varsigma$, cui characteres ab Apostolo allati exacte conueniunt. Legitur vox $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\acute{\omega}$ illique cognatae in Epistola ad Hebraeos tredecies. Vnum eundemque vero inuariatum semper obtinet significatum formalem & primarium, ex instituta inter se inuicem comparatione locorum, vbi occurrit, eruendum. Denotat nimirum semper & vbique : praesentiam bonorum, propter certum aliquem finem obtinendum. Pro varietate rerum vel personarum, quibus $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\sigma\iota\varsigma$ vel tribuitur vel denegatur, plures oriuntur significatus speciales. Sic tribuitur

I. CHRISTO, spectato tam in statu exinanitionis, quam in statu exaltationis. Sistitur enim nobis tanquam talis, qui consummationem praestitit, $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\tau\eta\varsigma$, & qui consummationem accepit, $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\theta\epsilon\iota\varsigma$ & $\tau\epsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ ideo vocatus.

a. De Christo in statu exinanitionis, in functione officii sacerdotalis, qua primum eius actum, satisfactionem scilicet vicariam, loqui-

loquitur Apostolus cap. X. 14, cap. XII. 2. atque sic τελείωσις nihil aliud est, quam acquisitio istorum bonorum, quibus salus hominum obtinetur. Ita quoque in aliis Scripturae S. locis sumitur e. gr. Ioh. XIX. 30, ubi Servator in cruce pendens exclamat: τετέλεσται.

β. De Christo in statu exaltationis, ubi a DEO Patre accepit τελείωσιν, agunt effata cap. II. 10, cap. V. 9, cap. VII. 28, atque sic τελείωσις erit, euectio naturae humanae ad talem statum, quo finem ultimum & intentum adsequatur, s. collatio status gloriae post passiones exantlatas.

II. Hominibus, iisque iterum spectatis

α. In ecclesia militante in his terris, ubi sunt τέλει

1. ratione cognitionis, ita cap. V. 14, cap. VI. 1. atque sic sunt, qui habent cognitionem rerum Diuinarum talem, qualis finibus DEI respondet.

2. ratione possessionis bonorum, quae ex actuali exhibitione Christi redundant, atque sic hoc loco sumitur, ut mox clarius apparebit. Idem significatus obtinet Luc. I. 45.

β. In ecclesia triumphante in coelis, ubi possident bona vitae futurae a DEO destinata. vid. cap. XII. 23.

III. Legi & sacrificiis V. T., quae non poterant τελειῶσαι cap. VII. 12. 19. cap. IX. 9. cap. X. 1. Lex & sacrificia non poterant finem a Deo intentum obtinere, scilicet homines ad iustificationem & salutem perducere. (a)

Atque huic ab Apostolo suppeditatae τελειώσεως notioni, vnice inhaerendum erit interpreti, operaque in eo collocanda, ut generalis iste significatus, iuxta characteres huic dicto infitos, deter-

(a) Prostat M. OTTON. LVDOV. KOENIGSMANNI Disp. Jenae 1739. habita: de vera notione vocis τελειόω & deriuatarum usu in Epistola ad Hebraeos: qui tamen paulo aliter procedit, & in applicanda significatione generali cum iis facit, qui ad beatitudinem aeternam, vna nobiscum in resurrectione mortuorum obtinendam, hic respiciunt.

terminetur specialius, quod eo minus negotium facessere potest, quo euentius Paulus de tali hic agit *τελειώσει*:

1. Quae non obtigit fidelibus V. T.
2. tanquam maius aliquod bonum Hebraeis
3. a Deo destinata erat. Hinc *τελειωθῆναι* nihil aliud hoc loco denotare potest, quam accipere ea bona, quae finibus Diuinis, s. destinationi Diuinae conformiter, ab iis, qui eo, quo Hebraei viuebant, tempore, possideri poterant & debebant. Talia vero sunt Christi exhibitio, satisfactio vicaria actu praestita, noua Oeconomia gratiae, cum omnibus suis bonis & praerogatiuis, Hebraeis iuxta mentem Pauli ita tribuenda, prout §. 15. indicatum est. Vt adeo *ἐπαγγελία*, quam non acceperunt fideles V. T. *κρείττων* a Deo nobis destinatum, & *τελείωσις* plane sint vnum idemque, posteriusque ex mente Pauli debeat explicare priora, maxime *τὸ κρείττον*. Deus melius quidpiam de nobis praeuidit, hoc scilicet, ne illi consummationem omnium eorum, quae per Christum suo tempore consummanda erant, acciperent, nobis exclusi, e. nos vero ista praerogatiua priuaremur. Id quod certo euenisset, si *τελείωσις* alio, quam quo Hebraei viuebant tempore, & ex Diuino consilio vel citius vel serius obtigisset. Tota enim illa *τελείωσις κρείττων* in suo complexu sumtum ceu §. 17 factum est, a nullis aliis possideri potuit, vt per se clarum est. Similis ratio est fidelium N. T. omnium. Hi quoque a possessione *τῆς κρείττονος*, (quatenus bona N. T. constantia, omnibusque fidelibus communia complectitur,) exclusi fuissent, si tempora V. T. huc vsque prolongare, Deo placuisset.

Atque sic confirmata est expositio, quam sua autoritate ornant Theol. in nostra ecclesia celebratissimi, b. CALOVIUS & b. BVDDE. VS. Quorum ille in Bibliis illustratis N. T. tom. II. p. 1365. ad verba: *ἵνα μὴ χωρὶς ἡμεῶν τελειωθῶσι*, ita commentatur: „Loquitur Apostolus per *κοινωνίαν* cum Hebraeis, quibus illa *τελείωσις* obtigit, „quod Dominum in diebus carnis nouerint, quam beatitudinem „praedicavit Christus Luc. X. 23. Si autem illi, quos recen- „suit,

„fuit, promissionem consecuti fuissent, non venisset haec
 „beatitudo aut perfectio ad posteros illos eorum, sed per-
 „fecti ipsi fuissent sine iisdem. Qui sensus sine dubio simpli-
 „cior est & conuenientior &c. Hic vero in disput. *de praero-*
gatiuis fidelium Nov. Test. prae fidelibus Vet. Test. in Syntagm.
Dissertat. Theologicar. pag. 155. in hunc modum scribit: Pau-
 „lus ad Hebr. XI. 39. 40. statum fidelium cum felicitate N. T.
 „conferens, concludit: atque hi omnes fide explorati, non ob-
 „tinuerunt promissum, τῶ Θεῷ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένους,
 „Deo de nobis melius quid providente, ne illi sine nobis perfe-
 „cti redderentur, hoc est, ne illi felicitatem obtinerent, quam
 „nobis (fidelibus N. T.) Deus reseruauit.

§. XX.

Nondum satisfactum est omnibus, quaecunque ab interprete,
 circa hoc dictum legitime versaturo, expectantur. De conclu-
 sione hic latente scilicet non nihil addendum erit. Quod si e-
 nim considerentur penitus verba Apostoli expresse hic posita,
 apparebit, sistere hic Paulum ex vna parte fideles V. T., fidem
 eorum constantem sub durissimis afflictionibus, imo martyriis
 Deo exhibitam laudare, quamuis eos destitutos fuisse praedicet
 istis bonis, hinc gratiae mediis vberioribus, quibus Hebraei in
 N. T. gaudebant: ex altera vero Hebraeos, his κρείττον τι destina-
 tum & a DEo exhibitum fuisse, quo caruerint fideles V. T., prae-
 dicare, eumque in finem haec omnia in medium proferre, vt ad
 fidem aequae constantem Hebraeos in N. T. viuentes adhortetur,
 ceu scopus huius Pericopae comprobatur, §. 2. Aut omnia me fal-
 lunt, aut manifestus hic adest Syllogismus hypotheticus, cuius ante-
 cedens a Paulo adducitur, omisso consequente, ab Hebraeis omnibus-
 que, qui ista legunt, supplendo. Si fideles V. T. fidem adeo constan-
 tem Deo praestiterunt, cum tamen promissionem nondum accepi-
 sent, qua nos contra gaudemus, qui sub N. T. viuimus, quare in-
 primis vos Hebraei, tanquam ἐξ ὧν quadam, prae omnibus V & N.
 T. fidelibus donati estis: quanto magis fidem adeo constantem DE-
 us a vobis postulabit. Confirmor in hac sententia plurimis ex
 rationibus:

1. Sapientia auctoris Epistolae ad Hebraeos primarii nos dubitare haud finit, eum argumentis praegnantissimis, tantique ponderis, quanti esse potuerunt, sine dubio fuisse usum: argumentum vero hic adhibitum, ab exemplis fidelium V. T. desumptum, maiori adhuc gaudere robore, si conclusio modo commemorata assumatur, dubio caret. Nec est, quod quispiam obiiciat, aliam ex dicto nostro statim deduci conclusionem, eam scilicet, quae v. 1. cap. XII. deprehenditur, quamue particula τοιγαρὲν indicat, quae est signum illationis. In iis enim, quae cap. XII. sequuntur, non tam conclusiones ex dictis deducit, quam ad Paraeneseos viam sibi pandit, in hunc modum perorans: fideles V. T. tantam fidem & constantiam DEO praestiterunt. A vobis, maioribus gratiae adminiculis suffultis, quid DEUS postulabit? Agite igitur o mei! & quid vestri sit officii, iam considerate.

2. Mos Apostoli in hac Epistola, data quavis occasione, Hebraeis quid sui sit officii, exponentis, haud leue suppeditat argumentum, hoc loco certe, ubi maxime opportune fieri poterat, silentio id non praeteriisse. Ita vero Apostolus cap. II. 1. 2. 3. id agit, docens maiorem poenae, hinc etiam culpa reatum, quam quidem sub V. T. sibi contrahere Hebraeos, si tot, tantisque beneficiis a DEO exornati, minus recte finibusque Diuinis conuenienter iis uti velint. Grauius autem peccare quempiam certum est, si per insignia beneficia sibi concessa, eo fortius DEO obligatum semet profiteri necessum habeat. (a) Idem cap. XII. 25. 26. inculcat, ubi malo verbis b. REBELII (b) Theologi laudatissimi, quam meis loqui: „Quicumque sunt haeredes Testamenti, a praestantiore mediatore facti & meliori sanguine confirmati, quam erat sanguis Habelis clamans, illi multo magis obligati sunt ad sanctimoniam excolendam & vitia fugienda, quam illi, quorum non tam praestans erat testamentum. Atqui Christiani sunt haeredes Testamenti noui, a praestantiore mediatore Christo & sanguine, melius sanguine Habelis clamante, conditi. Ergo multo magis obligati ad sanctimoniam excolendam & vitia fugienda. *Conclusio est scopus* „*Paul.*

(a) Conf. Celeb. Dn. D. BAVMGARTEN disp. de gradibus peccatorum Sect. III. §. 31. pag. 27.

(b) Disp. de clamore sanguinis Habelis & Christi §. II.

„*Paulinus.* Maior ipsa aequitate nititur. Quo maior enim est „gratia haeredi collata, & praestantior is, cuius beneficio testamentum conditum est, eo maior est obligatio haeredis ad praestanda officia gratitudinis. Atque haec omnia mutandis mutatis de nostro dicto valent, quibus in respectu ad Hebraeos, ad quos scribebat Paulus, adhuc addendum: Quicumque sunt haeredes maximorum beneficiorum, quae ab Ecclesiae militantis membro possideri possunt, illi omnium fortissime ad praestanda gratitudinis officia, & inter ea constantiam, prout applicationem specialem postulat nostrum dictum, obligati sunt. Atqui Hebraei vid. §. XVII. 2 in fine. Ergo.

Video hic amplam differendi materiam, siquidem in Theologiam Dogmaticam, Polemicam & Moralem exspatiari, & de *aucta fortioribus motiuis in N. T. obligatione ad fidem vitaeque sanctimoniam*, secundum ὁπὸς ὁπωσδήποτε τῶν ὑγιαίνοντων λόγων commentari, sectionemque Dogmaticam addere liceret. Verum partim ob nimiam, in quam praesens excreuit labor, longitudinem, partim quia scopus, quem mihi praefixi, in sola exegesi dicti, alias pro maxime obscuro habiti, consistit, vela mox erunt contrahenda, dummodo haecenus dicta, B. L. in nucleo quasi proposuero.

§. XXI.

Atque hoc quidem efficiet Paraphrasis nostri dicti:

Hi omnes V. T. fideles per totum hocce caput allegati, hi omnes, inquam, in primis, quos ultimo commemoravi loco, tam insigni testimonio a Deo ornati, quod ipsi per fidem fuerint grati, durissimas afflictiones martyriumque subierunt promptissime, fide illis suppeditante vires. Interim tamen his omnibus non licuit esse adeo felicibus, ut tempora N. T. attingerent, maximisque potirentur bonis in eo exhibitis. Nos autem vivimus in ista felicitate, quam Deus tanquam maius bonum nobis destinavit, imo nos testes oculatos omnium eorum esse voluit, quaecunque per Christum mundo donavit. Ita enim fert eius voluntas, ut consummatio earum rerum, quas filius Dei in carne perfecit, non esset praerogativa praeteritorum temporum,
nos

nos vero ab illa excluderemur. Quanto magis igitur omni constantia, quasuis afflictiones hostiumque insultus perferre decet, cum tam insignibus mediis roborandi fidem constantiamque excitandi & confirmandi, gaudeamus, quibus illos videmus destitutos.

Sic tandem nil superest, nisi ut Tibi, Summe DEUS! fons vnice veritatis & gratiae! pro omni, in adornanda qualicunque hac opella, praestito auxilio, grates persoluam maximas. Concedas, ut, quae hic scripta sunt, intentum assequantur finem, Diuini scilicet Tui nominis gloriam & veritatis Exegeticae augmentum. Nos vero omnes, qui etiam *κοινωνοὶ* a Te nobis destinatum possidemus, haud finas esse immemores dicti Seruatoris dulcissimi Luc. XII. 48. *Cuiusque*

multum datum fuerit, multum repetetur ab eo, & apud quem depositum fuerit multum, amplius reposectur ab eo.

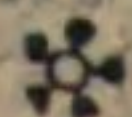
Fiat per vulnera Christi. Amen.

S. D. G. L. & H. I S. S. A.

Errata typographica exstantiora B. L. ita emendet:

Pag. 1. §. 4. lin. 10. post voculam quam, adiiciatur; *Mosaicae* s. lin. 14. post fideles N. T. leg. *quales hic allegantur nominatim*, pag. 3. §. 17. lin. 11. post nimirum addatur: *possidere felicitatem*, pag. 7. lin. 10. leg. §. 20, pag. 8. lin. 3. leg. *recensionem*, pag. 18. lin. 2. leg. V. T. *significatu ecclesiastico*, pag. 21. lin. 1. leg. *impetui*, pag. 27. lin. 6. post verba: cum testimonio, inserantur: *verbali & reali*, pag. 28. lin. 2. a fine leg. *edenda*, pag. 29. lin. 26. leg. *quam*, pag. 30. lin. 10. del. *inquam*, lin. 32. pro: in se leg. *extra nexum*, pag. 36. lin. 22. post verba: & nume huic, addatur: *sententiae*, pag. 37. lin. 15. item pag. 39. lin. 3. a fine, pag. 40. lin. ult. leg. *Dn HEYN*. pag. 39. lin. 19. post verba: ex oppositione modo allegata, ita pergendum: *& ex eo, quod peregrinum s. extra Patriam (coelestem) esse, vnice ad terram restringatur (per expressam litteram textus.)* p. 40. lin. 17. post: iam suffecisset, adiiciantur sequentia: *Taceo ex usu Scripturae S. homines in hac vita versantes, nunquam vocari πνεύματῶν, e contra πνεύματῶν hominis ab homine ipso 1 Cor. II. 11, item a corpore distingui Iac. II. 26, & praeterea animas a corpore separatas, πνεύματῶν nomine venire 1 Petr. III. 19, lin. 2. a fine del. haec*, pag. 46. lin. 23. leg. *non proprium*. Tale, pag. 57. lin. 8. leg. *acceperint*, pag. 61. lin. 19. pro: plurimos leg. *multos*, pag. 68. lin. 27. post verba: & Palæstinæ, ita continuandum: *Βεβήλωσεν est actus iteratus, & supponit ἀρχὴν (per defm.) Haec autem a Domino, i. e. Christo facta est. E.*

Reliqua minoris momenti B. L. humanitati relinquuntur.

Burgmann, Johann Christian,

Disp. exeg.-theol. inaug. de non-consummatis Patribus V. T., ad dictum
Pauli in epist. ad Hebr. XI, 39. 40

Rostochium 1749

4 Diss. 691#Beibd.42

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10662377-7

VD18 1504890X-001